

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

LEA REMIC

**ORGANIZIRANA KRIMINALITETA NA PODROČJU NEZAKONITE TRGOVINE
Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI
VRSTAMI TER NJENO PREPREČEVANJE V EVROPSKI UNIJI IN REPUBLIKI
SLOVENIJI**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

LEA REMIC

Mentor:izr. prof. dr. Bojan Dobovšek
Somentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

**ORGANIZIRANA KRIMINALITETA NA PODROČJU NEZAKONITE TRGOVINE
Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI
VRSTAMI TER NJENO PREPREČEVANJE V EVROPSKI UNIJI IN REPUBLIKI
SLOVENIJI**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

IZJAVA O AVTORSTVU

magistrskega dela

Podpisana **Lea Remic**, z vpisno številko **21061066**, sem avtorica magistrskega dela z naslovom: **Organizirana kriminaliteta na področju nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami ter njeno preprečevanje v Evropski uniji in Republiki Sloveniji**.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oziroma citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oziroma ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne **28. 6. 2011**

Podpis avtorice: **Lea Remic**

ORGANIZIRANA KRIMINALITETA NA PODROČJU NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI TER NJENO PREPREČEVANJE V EVROPSKI UNIJI IN REPUBLIKI SLOVENIJI

Povzetek

Nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami obstaja v različnih pojavnih oblikah, pri čemer je najnevarnejša in najresnejša tista, ki zadeva organizirano kriminaliteto. Po ocenah Interpola naj bi bila za kriminalne združbe poleg preprodaje prepovedanih drog in orožja najdonosnejša dejavnost. Visoko povpraševanje je namreč značilno zlasti za območja s kupci, ki so finančno sposobni plačati višjo ceno za zeleno blago, njegov izvor pa je večinoma vezan na države, ki so pogosto politično nestabilne in posledično niso sposobne razviti kapacitet za omejevanje divjega lova. Nekatera območja imajo tako primarno vlogo izvoznika (Afrika, Azija in Latinska Amerika), druga pa uvoznika (Evropska unija, Severna Amerika, Japonska in Kitajska); kriminalne združbe so morale zato vzpostaviti zapleten sistem delovanja, ki omogoča pridobitev, prikrit transport in prodajo takega blaga. Ključni dejavniki organiziranega delovanja so zlasti natančno načrtovanje, zadostna finančna podpora, uporaba groženj in nasilja, mednarodno upravljanje pošiljk, ponarejanje in kraja dokumentov, uporaba naj sodobnejše opreme in oborožitve, ustvarjanje visokih zaslužkov ter zmožnost pranja velikih količin denarja.

Nezakonita trgovina z ogroženimi divjimi vrstami s svojimi značilnostmi vpliva na degradacijo okolja in tudi na družbenopolitično in ekonomsko stabilnost držav in mednarodne skupnosti. Posledice se kažejo v zmanjševanju biotske raznovrstnosti, vdoru invazivnih vrst v naravno okolje, širjenju različnih bolezni (zoonoz) ter spodbujanju drugih groženj varnosti, kot so terorizem, druge oblike organizirane kriminalitete, nasilje, oboroženi spopadi in gospodarska nerazvitost.

Zaradi njenega transnacionalnega vidika je za učinkovit sistem preprečevanja nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami nujno sodelovanje oziroma koordinacija na mednarodni in nacionalni ravni, in hkrati zagotavljanje usposobljenih in sodobno opremljenih kadrovskega virov.

Evropska unija je na podlagi konvencije CITES temeljne smernice za oblikovanje nacionalnih sistemov za preprečevanje, odkrivanje in sankcioniranje kršitev pri trgovanju z ogroženimi vrstami opredelila v uredbah 338/97 in 865/2006. A ker so države članice nadaljnje same odgovorne za funkcionalnosti institucionalne ureditve, se te medsebojno dokaj razlikujejo, zlasti glede na organiziranost, pristojnosti, popolnitev in učinkovitost nadzornih organov, uporabljeno metodologijo dela ter uveljavljanje kazenskih določil.

Republika Slovenija v mednarodnem okolju ne velja za izvorno ali končno državo, temveč za tranzitno območje. Posledično ima najpomembnejšo vlogo pri odkrivanju te kriminalitete carinski organ, notranjemu nadzoru pa je zaenkrat namenjena le najosnovnejša pozornost. V Sloveniji se organizirana kriminaliteta pojavlja v zvezi s tihotapljenjem mrtvih ptic in morskih datljev; proti njej so organi odkrivanja in pregona dosegli tudi nekaj uspehov.

Ključne besede: organizirana kriminaliteta, nezakonita trgovina z divjimi vrstami, ogrožene prosto živeče živalske in rastlinske vrste, CITES, kriminalna združba.

WILDLIFE ORGANISED CRIME - CURBING THE ILLEGAL TRADE IN ENDANGERED SPECIES IN THE EUROPEAN UNION AND SLOVENIA

Abstract

The illegal international trade in endangered species of wild fauna and flora exists in many different forms, among which the most dangerous and serious form refers to organised crime. The international trade in wildlife is estimated to be worth billions of euros annually. According to Interpol it is second only to the international trade in illegal drugs and arms.

The trade is driven by severe level of demand in developed world where consumers are apt to pay high prices for desired goods which usually come from the third world countries that are mostly politically vulnerable with inadequate legal framework and enforcement capabilities for appropriate action by national governments. Some regions are thus known as exporters (Africa, Asia and Latin America) while the others as importers (the European Union, North America, Japan and China). That is why the criminal organisations had to establish a complex system of operation which enables them acquisition, disguised transport and sale of illegal goods. The primary factors of organised activity are a precise planning, sufficient financial basis, threats and violence, international management of shipments, stealing and falsification of documents, up-to-date equipment and arms, high profits and capacity to launder huge amounts of money.

Illegal wildlife trade has many harmful consequences. It affects an environment as well as sociopolitical and economic structures of a limited area or a global sphere. The implications include a decreasing biodiversity, an irruption of invasive species, an expansion of diseases (zoonoses) and stimulation of other threats to security like terrorism, organised crime, violence, arms conflict and economic underdevelopment.

Effective system for curbing the illegal wildlife trade has to be founded upon national, regional and global cooperation and coordination of well-qualified and well-equipped personnel.

Following the CITES provisions the European Union accepted regulations 338/97 and 865/2006 where basic guidelines for the establishment of national infrastructures are defined. These are designed to prevent, detect and sanction violations of international wildlife trade. However, since the member countries are responsible for their own specific arrangements, more than enough distinctions exist between them, especially in the field of organisation, competence, size and efficiency of enforcement, applied work methodology and implementation of sanctions.

Slovenia is by the international community not recognised as an importer or an exporter of illegal wildlife goods but rather as a transit country. Therefore, the most important and effective segment of law enforcement in detecting the illegal species of wild fauna and flora are the customs. On the other hand the internal control of illegal trade is still insufficient.

The wildlife organised crime in Slovenia is for the present merely identified in connection with the trafficking of dead birds and date mussels. However, the law enforcement none the less had some remarkable achievements in unveiling the criminal organisations that were operating in that line of interest.

Key words: organised crime, illegal wildlife trade, endangered species of wild fauna and flora, CITES, criminal organisation.

Kazalo

SEZNAM KRATIC	8
1 UVOD	11
2 METODOLOŠKI OKVIR	12
2.1 OPREDELITEV PREDMETA IN PROBLEMA PROUČEVANJA	12
2.2 CILJI PROUČEVANJA	14
2.3 HIPOTEZE.....	15
2.4 METODOLOGIJA	16
2.5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	17
3 PREDMET NEZAKONITEGA TRGOVANJA Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI	23
3.1 RAZLOGI ZA POVPRASEVANJE PO OGROŽENIH PROSTO ŽIVEČIH ŽIVALSKIH IN RASTLINSKIH VRSTAH.....	23
3.2 OBMOČJA IZKORIŠČANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI IN CILJNE SKUPINE OGROŽENIH PROSTO ŽIVEČIH ŽIVALSKIH IN RASTLINSKIH VRST V NEZAKONITEM TRGOVANJU	27
3.3 ANALIZA UGOTOVITEV	32
4 UDELEŽENCI V NEZAKONITI TRGOVINI Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI	34
4.1 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA ŠIRJENJE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI VRSTAMI.....	35
4.2 NAČIN DELOVANJA ORGANIZIRANIH KRIMINALNIH ZDRUŽB.....	36
4.3 VLOGA IZVORNIH OBMOČIJ.....	39
4.4 VLOGA PREHODNIH OBMOČIJ	41
4.5 VLOGA CILJNIH OBMOČIJ	43
4.6 POMEN TRGOVANJA Z OGROŽENIMI DIVJIMI VRSTAMI ZA DRUGE NEZAKONITE DEJAVNOSTI ORGANIZIRANIH KRIMINALNIH ZDRUŽB.....	45
4.7 PRIMERI USMERJENOSTI ORGANIZIRANIH KRIMINALNIH ZDRUŽB PRI PREPRODAJI OGROŽENIH PROSTO ŽIVEČIH ŽIVALSKIH IN RASTLINSKIH VRST	47
4.8 ANALIZA UGOTOVITEV	48
5 SISTEM TRGOVANJA	50
5.1 TIHOTAPLENJE (FIZIČNO SKRIVANJE BLAGA).....	50
5.2 GOLJUFIJE IN KORUPCIJA	51
5.3 PRODAJA.....	53
5.4 SVETOVNI SPLET	55
5.5 ZASLUŽKI	58
5.6 ANALIZA UGOTOVITEV	60
6 POSLEDICE NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI	61
6.1 VPLIV NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI DIVJIMI VRSTAMI NA DEGRADACIJO OKOLJA	62

6.2	OGROŽANJE DRUŽBENOPOLITIČNE IN EKONOMSKE STABILNOSTI DRŽAV TER MEDNARODNEGA OKOLJA.....	64
6.3	ANALIZA UGOTOVITEV	67
7	MEDNARODNA NORMATIVNOPRAVNA UREDITEV PREPREČEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI.....	68
7.1	KONVENCIJA CITES.....	69
7.2	ZAKONODAJA EVROPSKE UNIJE.....	76
7.3	ANALIZA UGOTOVITEV	79
8	SISTEM PREPREČEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI V EVROPSKI UNIJI.....	81
8.1	ORGANIZACIJSKE STRUKTURE.....	82
8.1.1	Upravni organi.....	82
8.1.2	Strokovni organi	85
8.1.3	Organi odkrivanja in pregona	85
8.1.4	Koordinacijski organ	89
8.2	METODE IN TEHNOLOGIJE ODKRIVANJA NEZAKONITEGA BLAGA ŽIVALSKEGA IN RASTLINSKEGA IZVORA.....	90
8.3	OBRAVNAVANJE KRIMINALITETE NA PODROČJU OGROŽANJA DIVJIH VRST V DRŽAVAH ČLANICAH EU	92
8.4	MEDNARODNO SODELOVANJE NA PODROČJU PREPREČEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI	102
8.5	ANALIZA UGOTOVITEV	111
9	REPUBLIKA SLOVENIJA	113
9.1	NORMATIVNOPRAVNA RAVEN OMEJEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI	113
9.2	INSTITUCIONALNA RAVEN OMEJEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI	115
9.3	POJAVNE OBLIKE IN DEJAVNOSTI NEZAKONITEGA TRGOVANJA Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI	120
9.4	PREDVIDENE USMERITVE ZA IZBOLJŠANJE SISTEMA PREPREČEVANJA IN ODKRIVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI.....	128
9.5	ANALIZA UGOTOVITEV	131
10	SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	133
11	LITERATURA	139

Kazalo tabel, grafov in slik

TABELA 3.1: Primeri ponudbe delov in izdelkov ogroženih divjih vrst.....	25
TABELA 3.2: Primeri ponudbe živih osebkov ogroženih divjih vrst.....	26
TABELA 7.1: Seznam kršiteljic, proti katerim so bile uporabljene gospodarske sankcije zaradi kontinuiranega zavračanja upoštevanja priporočil organov Konvencije CITES.....	73
TABELA 7.2: Seznam kršiteljic, proti katerim so bile uporabljene gospodarske sankcije zaradi neurejenega področja nacionalne zakonodaje oziroma njenega izvajanja.....	74
TABELA 7.3: Seznam kršiteljic, proti katerim so bile uporabljene gospodarske sankcije zaradi neupoštevanja obveznosti oddajanja letnih poročil.....	74
TABELA 7.4: Seznam kršiteljic, proti katerim so bile uporabljene gospodarske sankcije zaradi pomanjkljivega nadzora nad trgovanjem s slonovino.....	75
TABELA 8.1: Države članice EU z enim upravnim organom.....	83
TABELA 8.2: Države članice EU z več upravnimi organi.....	84
TABELA 8.3: Organi odkrivanja in pregona na področju nezakonite trgovine z osebki divjih vrst v državah članicah EU.....	86
TABELA 8.4: Predpisane kazni držav članic EU za udeležence v nezakoniti trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami.....	95
TABELA 8.5: Ravnanje z zaseženimi osebki živalskih in rastlinskih vrst držav članic EU.....	99
GRAF 8.1: Prioritete vlaganj v izboljšanje sistema preprečevanja in odkrivanja kriminalitete na področju ogrožanja divjih vrst držav članic EU.....	101
GRAF 9.1: Število odkritih primerov tihotapljenih mrtvih ptic glede na kraj ugotovljene kršitve v obdobju 2002-2010.....	123
GRAF 9.2: Število zaseženih tihotapljenih zaščiteneh ptic v letih 2002-2010.....	124
GRAF 9.3: Število odkritih primerov tihotapljenja zaščiteneh ptic v letih 2002-2010.....	124
SLIKA 9.1: Smeri tihotapljenja prosto živečih zaščiteneh ptic iz Jugovzhodne Evrope v EU.....	125

Seznam kratic

ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
ASEAN-WEN	Association of Southeast Asian Nations' Wildlife Enforcement Network - Mreža organov odkrivanja in pregona združenja držav Jugovzhodne Azije na področju kriminalitete ogrožanja divjih vrst
CAWT	Coalition Against Wildlife Trafficking - Koalicija proti nezakonitemu trgovanju z ogroženimi divjimi vrstami
CIRCA	Communication & Information Resource Centre Administrator – Center za upravljanje izmenjave informacij in drugih sporočil
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora - Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami
CURS	Carinska uprava Republike Slovenije
ETIS	Elephant Trade Information System - Informacijski sistem za vodenje sledljivosti trgovanja s slonovino
EU	Evropska unija
EU-TWIX	European Union Trade in Wildlife Information Exchange - Sistem Evropske unije za izmenjavo informacij o trgovanju z divjimi vrstami
FWS	Fish and Wildlife Service - Služba za ribištvo in divjino
IFAW	International Fund for Animal Welfare - Mednarodni sklad za dobrobit divjih vrst

IRSOP	Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor
IUCN	International Union for Conservation of Nature - Svetovna zveza za varstvo narave
JAR	Južnoafriška republika
NWCU	National Wildlife Crime Unit – Nacionalna enota za kriminaliteto na področju ogrožanja divjih vrst
PAW	Partnership for Action Against Wildlife Crime - Partnerstvo za ukrepanje proti kriminaliteti na področju ogrožanja divjih vrst
RENTCAS	Rede Nacional de Combate ao Tráfico de Animais Silvestres - Nacionalna služba za boj proti trgovanju z ogroženimi divjimi vrstami
RIF	Risk Information Form – Sistem obvladovanja tveganja
SEPRONA	Servicio de Protección de la Naturaleza - Služba za varstvo narave
SIRENE	Supplementary Information Request at National Entry - Organ z osrednjo odgovornostjo za nacionalni del Schengenskega informacijskega sistema
SIS	Schengenski informacijski sistem
TRAFFIC	Trade Record Analysis of Fauna and Flora in Commerce - Analiza podatkov o trgovanju s favno in floro (oziroma naziv strokovne skupine, ki se ukvarja z analizo podatkov o trgovanju s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami)
UNEP	United Nations Environment Programme - Program Združenih narodov za okolje

WCMC	World Conservation Monitoring Centre – Svetovni center za spremljanje ohranitvenega stanja
WCO	World Customs Organization - Svetovna carinska organizacija
WHO	World Health Organization - Svetovna zdravstvena organizacija
WWF	World Wildlife Fund - Svetovna organizacija za varstvo divjih vrst
ZAE	Združeni arabski emirati
ZDA	Združene države Amerike
ZRSVN	Zavod Republike Slovenije za varstvo narave

1 UVOD

Biotska raznovrstnost obsega raznovrstnost tako znotraj vrst kot tudi med vrstami in med ekosistemi. Človeku in družbi nudi številne dobrine in storitve ter mu omogoča uravnotežen razvoj. Da bi poudarili njen pomen, so Združeni narodi leto 2010 razglasili za Mednarodno leto biotske raznovrstnosti. V magistrskem delu je kot predmet proučevanja obravnavan tisti del biotske raznovrstnosti, ki se nanaša na ogrožene prosto živeče živalske in rastlinske vrste. Zaradi pretiranega izkoriščanja naravnih virov so številne vrste v naravnem okolju že izginile, za ogrožene pa je mednarodna skupnost uvedla status zavarovane vrste, da bi jih tako vsaj pravno zaščitila pred izumrtjem.

Ker je trgovanje z naravnimi viri ena temeljnih in najstarejših oblik dejavnosti ustvarjanja zaslužka, ki je v interesu ponudbe in tudi povpraševanja, so v mednarodnem prostoru vzpostavljeni mehanizmi, ki oskrbujejo trg tudi s prepovedanimi tovrstnimi dobrinami in storitvami. V nekaterih primerih gre za izigravanje pravnega sistema, pogosteje pa za preprodajanje blaga na črnem trgu. Predmet trgovanja niso le živi osebki, temveč tudi njihovi deli, preparati, izdelki in meso za pripravo kulinaričnih specialitet ter trofejni lov.

Tako imenovana nezakonita trgovina z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami se je po ocenah glede na obseg kriminalnih aktivnosti, kroženja denarja in vpletenih udeležencev znašla v vrhu nezakonitih dobičkonosnih dejavnosti. Zahteva visoko stopnjo organiziranosti, saj se izvor dobrin največkrat teritorialno bistveno razlikuje glede na lokacijo ciljnega porabnika, medtem ko proces vključuje različne postopke, kot so pridobitev dobrine, njena potencialna predelava, različne oblike neopaznega uvoza v končne države in prikrita prodaja. Kriminalne združbe pri tem pogosto uporabljajo podkupovanja, ustrahovanja, ponarejanja listin in celo fizične odstranitve ljudi, ki bi lahko onemogočali zasledovanje njihovih ciljev. Kot oblika organizirane kriminalitete se nezakonita trgovina z ogroženimi divjimi vrstami lahko pojavlja v različnih vlogah. Lahko je samostojna (primarna) dejavnost ali le dopolnjuje druge oblike organizirane kriminalitete, občasno je kriminalnim združbam celo medij za tihotapljenje ali pranje denarja.

Evropska unija je eno najpomembnejših območij uvoza ogroženih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, a sistemu preprečevanja tovrstne kriminalitete še vedno ni posvečena primerna stopnja pozornosti, čeprav so njene posledice grožnja stabilnosti naravnemu in tudi družbenemu okolju.

Ker se nezakonita trgovina z ogroženimi divjimi vrstami običajno pojavlja v transnacionalni obliki, je sistem preprečevanja bistveno odvisen od sodelovanja, koordinacije, usposobljenosti in tehnične opremljenosti kadrovskega virov. Pri tem je potrebno upoštevati prepletanje globalnega, regionalnega in nacionalnega vidika, vladnih in nevladnih subjektov ter interese končnega porabnika. Vsekakor je za učinkovito preprečevanje bistveno razumevanje dinamike tovrstne kriminalitete in identificiranje njenih pojavnih oblik.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PREDMETA IN PROBLEMA PROUČEVANJA

Varnost je kompleksen pojav, ki je sestavljen iz več različnih vidikov; ti so medsebojno odvisni in prepleteni, poglavitni med njimi so vojaški, politični, ekonomski, socialni in okoljski. V mednarodnem okolju varnost ni le seštevek posameznih vidikov, temveč vedno obstaja v razmerju do drugih mednarodnih subjektov, stanj in procesov (Buzan 1991, 19, 187). Varnost lahko opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave (Grizold 1999, 23). Grožnja varnosti tako ni le vojaški spopad, temveč tudi drugi pojavi, kot so teroristični napadi, kriminaliteta, naravne in antropogene nesreče, gospodarska nestabilnost, kršenje temeljnih človekovih pravic in svoboščin, lakota, bolezni itn.

Kot oblika organizirane kriminalitete vpliva nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami na več vidikov varnosti. Poleg posledic, ki jih ima za okolje, lahko ruši politično, ekonomsko in socialno ravnovesje držav, še posebno, ker so pogosto vpletena območja, ki imajo že tako ali tako težave z zagotavljanjem družbenopolitične stabilnosti. Nasprotno pa organizirane kriminalne združbe pri izvedbi svojih dejavnosti in uveljavljanju moči po navadi razpolagajo s prilagodljivo strukturo, znanjem in zadostno bazo finančnih sredstev, uporabljajo pa tudi nasilje, goljufije in korupcijo.

Nezakonita trgovina z ogroženimi divjimi vrstami se glede na obseg, organiziranost in dobičke primerja s trgovino s prepovedanimi drogami in orožjem; obstajajo celo indici, da gre

kar za iste skupine storilcev. Ti naj bi prek že ustaljenih zvez in tranzitnih smeri blago dostavili v končne države, kjer je na črnem trgu za visoko ceno na voljo številnim povpraševalcem. Ponudba posameznih ogroženih vrst se pogosto pojavlja v trgovinah, ki imajo potrebna dovoljenja za prodajo živali in rastlin, nimajo pa zagotovljenih ustreznih dokumentov oziroma so ti ponarejeni. Hkrati je naraščujoča uporaba svetovnega spleta poleg izmenjave idej in informacij omogočila tudi izmenjavo dobrin in storitev. Tako je spletno trgovanje eno med najbolj obsežnimi, najlažje dostopnimi, a tudi najtežje nadzorovanimi mednarodnimi trgi, ki na enostaven način uravnava ponudbo in povpraševanje, vključno z nezakonitimi trgi, kot je trgovanje z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (IFAW 2007a, 1).

Varnost lahko razumemo v negativnem ali pozitivnem smislu. Če jo razumemo v negativnem smislu, potem ogrožanje varnosti pomeni prisotnost škodljivih groženj, če pa jo razumemo v pozitivnem smislu, potem so grožnja varnosti lahko tudi vsi dejavniki, ki onemogočajo in otežujejo delovanje družbenih (nacionalnih in mednarodnih) mehanizmov ter instrumentov za zagotavljanje varnosti (Prezelj 2001, 131). Evropska unija je na podlagi konvencije CITES (1975), ki je poglobitni okvir za nadzor nad trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, sprejela dva temeljna dokumenta (ta uravnava trgovino z ogroženimi divjimi vrstami), in sicer Uredbo Sveta (ES) 338/97 in Uredbo Komisije (ES) 865/2006, hkrati je nadzor zagotovljen tudi prek bolj ali manj učinkovitih mednarodnih mehanizmov proti organizirani kriminaliteti. Velikokrat je namreč njihova uporaba omejena s političnimi in pravnimi (ne)soglasji. Pri doseganju uspešnosti je zagotovo bistveni element sodelovanje med konkretnimi osebami, specializiranimi enotami in multidisciplinarnimi organi tako na nacionalni kot na mednarodni ravni. Kot del evropske oziroma mednarodne skupnosti sledi tovrstnim smernicam tudi Republika Slovenija.

Nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami je mednarodni pojav, ki kot oblika organizirane kriminalitete in vir ogrožanja zahteva primerno stopnjo pozornosti pri proučevanju njenih vzrokov in posledic, da bi se nato proti njej na podlagi analize tveganja lahko pripravil učinkovit načrt za ukrepanje.

2.2 CILJI PROUČEVANJA

Magistrsko delo vključuje tri vsebinske sklope, ki se med seboj dopolnjujejo in ustvarjajo zaokroženo celoto v odnosu do razumevanja nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami ter njenim preprečevanjem. Ker je učinkovit sistem odkrivanja in preprečevanja tovrstne kriminalitete bistveno odvisen od razumevanja pojavnosti, je cilj prvega dela predvsem opredeliti nezakonito trgovino z divjimi vrstami kot vir ogrožanja sodobne družbe, države in mednarodne skupnosti ter pri tem:

- identificirati pojavne oblike nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami;
- določiti njen obseg glede na kraj, ponudbo in povpraševanje;
- opredeliti dejavnike, ki vplivajo na njen obstoj;
- razčleniti njeno hierarhično in vertikalno strukturiranost;
- opredeliti vlogo in pomen kriminalnih združb;
- opredeliti metode, ki jih pri uresničevanju te dejavnosti uporabljajo kriminalne združbe;
- identificirati posledice nezakonite trgovine z divjimi vrstami za okolje in družbo.

Drugi del je namenjen mednarodnim in nacionalnim strategijam nadzora nad nezakonito trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Najpomembnejši cilji proučevanja so:

- orisati odnos mednarodne oziroma evropske skupnosti do trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami na normativnopravni ravni;
- opredeliti mednarodne in evropske mehanizme za nadzor nad trgovino z ogroženimi divjimi vrstami;
- primerjati institucionalno ureditev nadzora v državah članicah EU;
- analizirati možnosti mednarodnega sodelovanja za izboljšanje nadzora nad trgovanjem z ogroženimi divjimi vrstami.

Magistrsko delo je zaokroženo v celoto z analizo primera Republike Slovenije, saj so spoznanja prvih dveh delov prenesena na raven domačega okolja, pri čemer so zastavljeni naslednji cilji proučevanja:

- razčleniti normativnopravno ureditev nadzora nad trgovanjem z ogroženimi divjimi vrstami;
- orisati institucionalno ureditev;

- ugotoviti, za kakšno obliko nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami gre v Sloveniji, torej ali gre za organizirano kriminaliteto ali za občasne posamezne kršitve;
- identificirati ključna problematična področja nezakonite trgovine;
- opredeliti nadaljnje ukrepe za izboljšanje razmer.

2.3 HIPOTEZE

Cilji proučevanja so utemeljeni na dveh glavnih oziroma petih izvedenih hipotezah, in sicer:

- a) Nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami je vidik organizirane kriminalitete, vendar za kriminalne združbe ne pomeni primarne dejavnosti.
 - 1) Zaradi vpletenosti velikega števila udeležencev z različnimi nalogami in vlogami, teritorialne razdrobljenosti trgovanja med izvornimi, prehodnimi in ciljnimi območji ter zapletenega sistema tihotapljenja živali in rastlin oziroma njihovih izdelkov zahteva nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami organizirano delovanje in posledično ne pomeni le priložnostne kriminalne dejavnosti.
 - 2) Za organizirane kriminalne združbe pomeni nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami zgolj spremljajočo dejavnost praktične narave ob preprodaji prepovedanih drog, orožja, belega blaga in celo terorizma, ki temelji na majhnih vložkih in tveganjih ter visokih zasluških.
- b) V Evropski uniji je odkrivanje in preprečevanje nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami tako na normativnopravni kot tudi izvajalni ravni odvisno predvsem od naporov in zastavljenih prioritete posameznih držav članic.
 - 3) V okviru Evropske unije je sicer vzpostavljen mehanizem nadzora nad trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, a ker državam članicam dopušča veliko manevrskega prostora pri oblikovanju nacionalnih normativnopravnih in institucionalnih sistemov, ob različni stopnji kadrovske usposobljenosti, organiziranosti in uporabe postopkov, deluje

neusklajeno in nekonsistentno ter tako kriminalnim združbam omogoča vseeno dovolj priložnosti, da se izognejo učinkovitemu nadzoru.

- 4) Evropska unija je ena izmed najpomembnejših in najdonosnejših destinacij uvoza ogroženih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, zato pomeni boj proti tovrstni nezakoniti trgovini tudi enega izmed glavnih ciljev mednarodnih organizacij, institucij, zvez in pobud, ki delujejo na področju preprečevanja in odkrivanja organizirane kriminalitete.
- 5) Ker naj bi bila Republika Slovenija predvsem prehodno območje, je sistem v državi prioriteten usmerjen v urejanje oziroma preverjanje zakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, manj pa v iskanje in preprečevanje s tem povezanimi organiziranimi kriminalnimi dejavnostmi.

2.4 METODOLOGIJA

Temeljni način raziskovanja teme magistrskega dela je v prvi vrsti analiza in primerjava različnih virov literature, kot so znanstvene in strokovne publikacije, poročila, statistični podatki in publicistični članki. Pri proučevanju zasnove nadzora nad trgovino z ogroženimi divjimi vrstami pa sem si primarno pomagala s pravnimi viri.

Čeprav se je v zadnjih letih povečal obseg obravnavanja nezakonite trgovine z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, nisem odkrila sistematičnega načina obravnavanja omenjene problematike. Avtorji so večinoma osredotočeni na posamezen vidik specifičnega problema na določenem geografskem območju (na primer trgovina s tigri v Vzhodni Aziji) ali pa so prispevki tako splošni, da ostane večina vprašanj neodgovorjenih.

Velika težava so bila tudi statistična poročila, saj države med seboj nimajo poenotenih kriterijev in definicij ali pa področju ne pripisujejo zadostne stopnje relevantnosti, zaradi česar je uporaba statistične primerjave dokaj omejena. Nekatero uradne podatke držav članic Evropske unije sem celo morala večkrat preveriti še prek uradnih spletnih strani, saj so države kljub enotnemu in predpisanemu obrazcu dvoletnega poročanja Komisiji pogosto samovoljno prilagodile odgovore, velikokrat pa so bili podatki tako dvoumni, da sem njihov pomen lahko razbrala šele s pomočjo drugih virov.

Svetovni splet sem uporabila tudi pri raziskovanju ponudbe in povpraševanja po ogroženih osebkih divjih vrst. Ker je v magistrskem delu večkrat kot primer navedena vrednost osebka

oziroma izdelka, sem vse cene, ki so bile prvotno v tujih valutah, za lažjo primerjavo in razumevanje sproti spreminjala v evre.

V tretjem delu, ki obravnava Republiko Slovenijo, sem nekatere podatke pridobila neposredno od upravnih in nadzornih organov.

Ker je cilj magistrskega dela natančno razčleniti pojav nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, da bi se pravilno razumele zahteve za oblikovanje nacionalnega in mednarodnega sistema nadzora, je pri pojasnitvi temeljnih pojavov, konceptov in pojmov uporabljena predvsem deskriptivna metoda.

S pomočjo analitično-sintetične metode sem proučila pisne vire strokovne literature in poskušala najti vzorce različnih procesov, postopkov in posledic ter identificirati ključne napake, pomanjkljivosti, nepravilnosti, prednosti in uspehe. Analizirala sem tudi vsebino pravnih virov, ki urejajo nadzor nad trgovino z divjimi vrstami. S primerjalno metodo sem definirala razlike med proučevanimi pojavi, oblikami, postopki in dostopnimi statističnimi podatki.

Pri razumevanju institucionalne ureditve v Republiki Sloveniji sem si pomagala tudi s pogovorom oziroma intervjujem.

2.5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Organizirana kriminaliteta

Po svojih oblikah je organizirana kriminaliteta izredno dinamičen in kompleksen pojav, odvisno od tega, ali gre za organizirano kriminaliteto tradicionalnega tipa ali za podjetniško skupinsko deviantnost. Strukture organizirane kriminalitete so večplastne in prepletene, bistvo organiziranega kriminala pa je, da ga ne »slišimo« in ne »vidimo«. Organizirana kriminaliteta deluje z velikim številom skupin, ki delujejo prožno in svojo sestavo vedno znova prilagajajo zahtevam konkretnega okolja. Ker so za organizirano kriminaliteto značilne visoka profesionalnost, organiziranost in skorajda neomejena finančna sredstva, se razmere na tem področju nenehno zaostrojujejo. Dobički pomenijo naraščujočo nevarnost za državo in družbo, saj jih z ene strani investirajo v povsem legalne posle (pranje denarja), z druge so velikanski korupcijski potencial (Dobovšek 2009, 13, 16).

Evropska komisija in Svet Evrope sta skupaj identificirala enajst kriterijev, ki opredeljujejo organizirano kriminaliteto. Razdeljeni so v dve kategoriji, in sicer na obvezne in poljubne, pri čemer morata biti poleg vseh štirih obveznih kriterijev izpolnjena vsaj še dva poljubna. Obvezni kriteriji:

- sodelovanje treh ali več oseb;
- delovanje v daljšem ali nedoločenem obdobju;
- sum izvršitve hudih kaznivih dejanj;
- motiv je pridobivanje dobička in / ali moči.

Poljubni kriteriji:

- vsak udeleženec ima točno določeno vlogo oziroma naloge;
- udeleženci ravnajo glede na vzpostavljen kodeks notranje discipline, nad njimi se opravlja potrebna stopnja nadzora;
- uporaba nasilja in drugih ukrepov za zastraševanje;
- izvajanje vpliva na politične institucije, medije, javno upravo, organe odkrivanja in pregona, pravosodje ter gospodarstvo s pomočjo korupcije in drugih sredstev;
- uporaba gospodarskih, podjetniških in drugih podobnih organizacijskih struktur;
- vpletenost v pranje denarja;
- delovanje v mednarodnem okolju.

(Council of Europe 2005, 21).

Kreutz (2002, 56) je nezakonito trgovanje z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami opredelil kot obliko organizirane kriminalitete, ki vključuje tihotapljenje in trgovanje z živalmi ter živalskimi produkti, kot sta na primer kaviar in izdelki tradicionalne kitajske medicine, strukturno pa obsega globalno organizacijo ali mednarodno mrežo delujočih celic; ta se povezuje z institucijami državne uprave (je v njih vpeta, z njimi sodeluje ali pa lobira), uporablja sodobna komunikacijska sredstva in ima vzpostavljen sistem za pranje denarja.

Organizirana kriminalna združba

Kriminalna združba je strukturirana skupina treh ali več oseb, ki v daljšem časovnem obdobju usklajeno deluje z namenom storiti enega ali več hudih kaznivih dejanj (ta so opredeljena v Konvenciji ZN proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu), da bi neposredno ali

posredno pridobila finančne ali druge premoženjske koristi (Zakon o ratifikaciji Konvencije ZN proti mednarodnem organiziranem kriminalu (MZNMOK) 2004).

Kriminalne organizacije opravljajo številne dejavnosti, ki se razvijajo v skladu z razvojem družbe. Organizacijsko se na najnižji ravni pojavljajo poulične skupine, ki delujejo na določenem teritoriju in opravljajo določene kriminalne aktivnosti. Pomembna je dominacija skupine na območju, ki ga obvladujejo z nasiljem, odstranjevanjem nasprotnikov in monopolom uporabe moči. Njihove akcije so trenutne in niso dolgoročno načrtovane. Višja raven je skupina, ki v celoti obvladuje teritorij in se začne povezovati z lokalnimi politikami in gospodarstveniki. Na tem nivoju je značilna korupcija oblasti in opravljanje nelegalnih poslov za tiste, ki takšne storitve potrebujejo. Kriminalne organizacije denar, pridobljen s primarnimi kriminalnimi aktivnostmi, investirajo prek korupcije in pranja denarja v legalno gospodarsko sfero in s tem postanejo legalni lastniki kapitala. Za tretjo raven sta značilni politična korupcija in gospodarske organizacije, povezane z nelegalnimi dejavnostmi, gre za prehod kriminalitete iz gospodarstva v legalno sfero in boj za oblast (Dobovšek 2009, 26-27).

Lampe (2008) na podlagi tega, kako so posamezniki medsebojno povezani v kriminalni organizaciji, razlikuje tri tipe vzpostavljenih struktur, ki imajo različne namene, in sicer podjetniško, družbeno in kvazivladno. Podjetniška kriminalna struktura teži k doseganju materialnih dobrin oziroma dobička. Razpon njenih kriminalnih aktivnosti je v primerjavi s preostalima dvema strukturama najbolj raznolik, saj vključuje organizirane skupine preprodajalcev prepovedanih drog in organizirane skupine vlomilcev. Posamezniki so medsebojno povezani na način, ki omogoča nemoteno izvajanje njihovih aktivnosti za doseganje finančnih ali materialnih ugodnosti. Družbene strukture posredno podpirajo nezakonito delovanje podjetniških struktur (zagotavljajo zveze, poznanstva, informacije, status itd.). Največkrat jih združujejo podobne vrednote ter zgodovinske, kulturne in družbene okoliščine. Kvazivladne strukture pa podjetniške strukture podpirajo na način, da vzpostavljajo in uveljavljajo pravila obnašanja ter rešujejo spore na določenem teritoriju ali trgu. Njihova primarna naloga je ohranjanje in izvajanje moči.

Adamoli in drugi (1998, 11) ugotavljajo, da organizirane kriminalne združbe vedno bolj postajajo fleksibilne in decentralizirane. Enotne, velike in okorne hierarhične strukture so bile namreč dokaj lahke tarče organov odkrivanja in pregona. Posledično so se raje začele ustanavljati manjše in anonimnejše celice, ki se na podlagi skupnih interesov in vzajemnih sporazumov povezujejo v širšo mednarodno mrežo; to je zmanjšalo stopnjo ranljivosti za

potencialne aretacije oziroma zaseg blaga in hkrati omogočilo večjo prilagodljivost glede ponudbe in povpraševanja.

Pranje denarja in blaga

S pojmom pranje denarja pojmuje vsako tehniko pretvarjanja nepošteno in nezakonito pridobljenega bogastva v pošten in zakonit prihodek (Dobovšek 2009, 57).

Pranje pomeni lažno opredelitev legitimnosti vira nezakonito pridobljene dobrine, pri čemer je dobrina kakršno koli materialna posest ali (nematerialna) pravica. Neresnične predstave o legitimnosti so ustvarjene z različno stopnjo kompleksnosti: od preprostih laži do visoko sofisticiranih administrativnih konstruktov. Pranje obsega kakršno koli utajo ali zakrinkanost resnične narave, vira ali lokacije neke nezakonito pridobljene dobrine (Duyne 2003, 74, 76).

Namen pranja denarja je omogočiti kriminalcu, da uživa protipravno pridobljeno premoženjsko korist, kot da bi užival legitimno pridobljena sredstva. Storilci kaznivih dejanj umaknejo denar z mest, kjer bi ga lahko pristojni organi zasegli, na mesta, kjer te nevarnosti ni. Po navadi rečemo, da je denar »oprان«, ko njegov pravi izvor ni razviden in ima vse lastnosti legitimno pridobljenega denarja oziroma premoženja (Šeme Hočevvar 2007, 28).

Siva ekonomija in nezakoniti trg

Pranje denarja prispeva k rasti nezakonite ekonomije, na splošno bi lahko rekli, da oblikuje ekonomijo, ki postaja v širšem obsegu ilegalna, v ožjem pa nezakonita. Ilegalna ekonomija zajema sivo ekonomijo, ki vključuje vse gospodarske aktivnosti, katerih namen je izogniti se določenim predpisom, jih zaobiti, in posebej nezakonito ekonomijo, ki vključuje različne kriminalne aktivnosti, iz katerih izvira protipravna premoženjska korist. Ilegalna ekonomija je neke vrste nadaljevanje legalne ekonomije, saj razen v anarhiji delujeta v sožitju (Šeme Hočevvar 2007, 19).

Siva ekonomija pomeni različne aktivnosti, pri katerih je glavni namen pridobivanje dohodkov na podlagi legalnih, ilegalnih in prepovedanih dejavnosti z neplačevanjem davčnih obveznosti in s kršitvami predpisov, zaradi česar pridobijo fizične in pravne osebe določene prednosti na trgu pa tudi sredstva, ki so pridobljena nelegalno ali celo na nezakonit način. Kriminalistična policija se s sivo ekonomijo sooča predvsem na področju preiskovanja

gospodarske in organizirane kriminalitete, in sicer ko so kazniva dejanja izvršena pri poslovanju gospodarskih družb, zasebnikov, posameznikov, društev, kot tudi pri tihotapljenju in korupciji. Pri tem je pomembno poznavanje in upoštevanje sekundarne zakonodaje, ki ureja posamezna področja (Dobovšek in Kuhar 2009, 420, 427).

Legalni in ilegalni trg sta tesno povezana. Spremembe, ki jih narekuje politika na legalnem trgu, se nujno kažejo tudi na ilegalnem trgu, ki ga nadzirajo kriminalne organizacije. Večje kot je tržišče, za katerega vlada meni, da so na njem transakcije ilegalne, večji je izziv za kriminalne organizacije, da tekmujejo na njem in vzpostavljajo lokalne monopole s pomočjo prisile. Večji kot je pritisk fiskalne in regulatorne politike na legalna tržišča, večja je spodbuda za podjetja, da premestijo svoja sredstva na ilegalne trge ali da se lotijo transakcij, ki jih država ne more nadzirati. Investiranje države v stvarilne aktivnosti ima destabilizacijske učinke na lokalne monopole, ki jih vzdržujejo kriminalne skupine, saj te povečajo naložbe za korupcijo in nasilje, kar ima posredno posledice za vse vpletene na trgu (Dobovšek 2009, 134).

Naylor in drugi (2002, 3-4) v svoji tipologiji ekonomsko motiviranih oblik kriminalitete nezakonito trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami uvrščajo v kategorijo tržno osnovanih kaznivih dejanj¹, pri čemer se slednja delijo na izogibanje predpisom (pogoji, licence oziroma koncesije in kvote), davkom in prepovedim (prepovedano blago in storitve ter ukradeno blago). Nezakonito trgovanje z ogroženimi divjimi vrstami bi posledično lahko uvrstili v skupino izogibanja prepovedim (trgovanje z vrstami z dodatka I oziroma A, na primer s hiacintnimi arami *Anadorhynchus hyacinthinus*) in v skupino izogibanja predpisom (v primeru vzpostavljenih kvot, na primer s črno štokljo *Ciconia nigra*).

¹ Naylor in drugi (2002, 3-4) ekonomsko motivirano obliko kriminalitete delijo v tri kategorije. Poleg kategorije tržno osnovanih kaznivih dejanj, obstajata še plenilski tip kaznivih dejanj, ki izkoriščajo posameznike, institucije in javni sektor (na primer zloraba bančne kartice, bančna goljufija ali ponarejanje valute) in komercialni tip kaznivih dejanj, ki izkoriščajo porabnike, dobavitelje in tretje stranke (na primer prodajne prevare, sleparski stečaji, nezakonito odlaganje strupenih odpadkov).

Ogrožene prosto živeče živalske in rastlinske vrste

Ker je Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami krovni dokument varstva pred pretiranim izkoriščanjem prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, je pri opredelitvi ogroženosti smiselno uporabiti kriterije, po katerih so vrste uvrščene na dodatke I, II in III Konvencije in posledično zanje pri mednarodnem trgovanju velja strožji nadzor.

V dodatek I so zajete vse vrste, ki jim grozi izumrtje in jih ali bi jih lahko ogrožala trgovina; v dodatek II vse vrste, ki jim trenutno še ne grozi izumrtje, a bi se to lahko zgodilo v primeru, da pri mednarodnem trgovanju z njimi ne bi veljali strogi predpisi, ki onemogočajo njihovo pretirano izkoriščanje; dodatek III vključuje vse vrste, ki so v interesu posamezne pogodbenice, da jih s predpisi v svoji pristojnosti zaščitijo pred pretiranim izkoriščanjem, a hkrati pri nadzoru nad trgovino potrebuje tudi sodelovanje drugih pogodbenic (Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, 2. čl.).

V 1. členu Konvencije je vrsta opredeljena kot katera koli vrsta, podvrsta ali zemljepisno ločena populacija vrste, osebek pa kot katera koli živa ali mrtva žival ali rastlina ter vsak njen prepoznaven del ali izdelek iz njih.

Podobna je opredelitev vrste v 2. členu Uredbe Sveta (ES) št. 338/97, in sicer zajema vrsto, podvrsto ali njeno populacijo oziroma celotno število biološko ali zemljepisno ločenih osebkov, osebek pa je opredeljen kot katera koli živa ali mrtva žival ali rastlina (iz prilog A do D), vsak njen del ali izdelek iz nje, in sicer ne glede na to, ali je vsebovan v drugih izdelkih ali ne.

Prosto živeče vrste so živali in rastline, ki niso rojene in gojene v ujetništvu ali umetno razmnožene. V nalogi jih bom poimenovala tudi divje vrste.

3 PREDMET NEZAKONITEGA TRGOVANJA Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI

Nezakonito trgovanje z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami obsega nabavo, transport in distribucijo živih osebkov divjih vrst, njihovih delov in derivatov in je v nasprotju z nacionalno oziroma mednarodno zakonodajo in pogodbami. Njen razpon se giba od enkratnega dejanja lokalne preprodaje do globalnega trgovanja ter od posameznega osebkov do večtonske pošiljke blaga (Wyler in Sheikh 2009, 2). Ameriške pristojne službe so glede na vrednost že konec 20. stoletja uvrstile trgovanje z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami na drugo mesto nezakonitih kriminalnih dejavnosti, takoj za preprodajo prepovedanih drog. To trgovanje postaja vedno bolj organizirano in povezano v mednarodno mrežo, ki poleg tranzitnih središč vključuje tudi natančno izdelane procedure za pranje denarja ali blaga. Vodilni v teh mrežah imajo močno zaledje finančnih sredstev in so policiji pogosto poznani po drugih kriminalnih dejavnostih, kot so preprodaja drog, orožja ali alkohola (Holden 1998, 9). Po ocenah ZDA ustvarja letno nezakonita preprodaja ogroženih divjih vrst med 1,5 in 2,6 milijarde evrov dobička, skupni letni promet zakonitega in nezakonitega trgovanja z ogroženimi vrstami pa naj bi po ocenah WWF znašal približno 15 milijard evrov (United Nations Economic and Social Council 2002, 5).

Trenutno se po vsem svetu dogaja največje množično izumrtje divjih vrst, največje od izginotja dinosavrov pred 65 milijoni let. Vsako leto je izguba med 17 in 100 tisoč različnimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (IFAW 2007b, 16).

3.1 RAZLOGI ZA POVPRŠEVANJE PO OGROŽENIH PROSTO ŽIVEČIH ŽIVALSKIH IN RASTLINSKIH VRSTAH

Tako kot za druge dobrine na trgu tudi za divje vrste velja, da so primerne za trgovanje, če stroški dobave ne presegajo cene prodaje. Interes za povpraševanje po divjih vrstah se kaže v različnih oblikah; lahko gre za kulinariko, trofeje, nakit, obleko in obutev, tradicionalno kitajsko medicino, arhitekturni element, modni dodatek ali dodatek notranje opreme in hortikulture, lahko izvira iz želje po eksotičnih hišnih ljubljencih ali po obogatitvi živalskih vrtov (Grieser-Johns in Thomson 2005, 1) ali pa iz potreb v znanstvene namene, kot so

laboratorijski poskusi. Strokovnjaki ocenjujejo, da je vsako leto v Kolumbiji kar 200 tisoč od 600 tisoč nezakonito trgovanih živali namenjenih v laboratorije in raziskovalne centre (Zimmerman 2003, 1669). Po ocenah Brazilskega nacionalnega sveta za okolje naj bi bilo letno iz brazilske divjine nezakonito odvzeto kar 12 milijonov živali, pri čemer jih je 30 odstotkov namenjenih na druge kontinente. Najpogostejši kupci so laboratoriji, zbiratelji, živalski vrtovi, trgovine s hišnimi ljubljenici in cirkusi (Gomes Silva 2001, 164).

Večina povpraševanja v Jugovzhodni Aziji gre na račun sestavin za pripravo zdravil v tradicionalni kitajski medicini, ki vključujejo različne dele rastlin, živali in mineralov. Tradicionalna kitajska medicina je stara vsaj 3000 let in je nepogrešljivi del kitajske kulture in dediščine. Že stoletja se na primer tigrova kost uporablja pri zdravljenju artritisa, nosorogov rog pri vročini, krčih in blodnjah, medvedov žolč pri različnih vnetjih in bakterijskih okužbah (Grieser-Johns in Thomson 2005, V). Čeprav se na Kitajskem oziroma na širokem območju Jugovzhodne regije uporablja že tisoče let, pa se je v zadnjih desetletjih močno razširila tudi drugod po svetu, predvsem na račun diaspore prebivalcev iz držav Jugovzhodne Azije (Naylor 2005, 262). Danes približno 75 odstotkov vsega svetovnega prebivalstva uporablja različne oblike tradicionalne medicine (njena zdravila so pripravljena iz naravnih virov), od tega 80 odstotkov Afričanov in 30-50 odstotkov Kitajcev. Po ocenah WHO je skoraj tri milijarde evrov letno porabljenih za nakup alternativnih zdravil samo v ZDA (IFAW 2007b, 17). Čeprav živalski deli v tradicionalni kitajski medicini zavzemajo manj kot 10 odstotkov sestavin, ogrožene vrste celo manj kot 3 odstotke, pa zaradi visoke stopnje rasti prebivalstva, predvsem na Vzhodu, močno narašča tudi povpraševanje. Povprečna dnevna doza tigrove kosti za zdravljenje revmatizma je od 3 do 6 gramov. Teža celotnega okostja odraslega tigrja je približno 20 kg, to pomeni, da en tiger zadosti enoletnemu zdravljenju devetim do osemnajstim bolnikom z revmatizmom. Če tudi bi le 0,1 odstotka Kitajcev uporabljalo tovrstno zdravilo, bi celotna populacija tigrov izumrla v enem letu (Hayman in Brack 2002, 11).

Poleg tradicionalne kitajske medicine se živalske in rastlinske sestavine uporabljajo tudi v kozmetični industriji, kot je na primer mošus, ki ima oster vonj in se pridobiva iz žleze samca izredno redkega azijskega mošusnega jelena (Naylor 2005, 262).

Nezakonito trgovanje z mesom divjih živali v kulinarčne namene je najbolj razširjeno v Afriki. Za revno afriško prebivalstvo je poleg nujnega vnosa beljakovin tudi sredstvo za

zaslužek in preživetje. Najbolj ogrožena dela Afrike sta zahodni in osrednji del. Ocenjeno je, da v Afriki pojejo med 1 in 3,4 milijoni ton mesa divjih živali, pri čemer je 60 odstotkov tega mesa užito v urbanih središčih, kjer vlada največje povpraševanje in so v verigi trgovanja ustvarjeni tudi najvišji dobički. Veliko mesa je za kulinarčne specialitete izvoženo tudi v razvite države in na Kitajsko (Wylter in Sheikh 2009, 14).

Kot statusni simbol ima veliko vodij kriminalnih združb, še posebno v Latinski Ameriki, svoje lastne zasebne eksotične živalske vrtove z ogroženimi divjimi vrstami. Nekatere živalske vrste so zaželeni tudi pri organiziranju divjega lova kot trofeje, pri čemer so posamezniki pripravljeni plačati tisoče evrov za priložnost loviti in ubiti eksotično žival (Zimmerman 2003, 1669).

Tabela 3.1: Primeri ponudbe delov in izdelkov ogroženih divjih vrst

DELI IN IZDELKI			
NAMEN	PRIMER	CENA	VIR
trofeje	kožuh snežnega leoparda	11.500 €	(Perez 2009, 144)
	kožuh tigra	24.750 €	(Singh 2010)
	nagačen severni medved	7.780 €	(Humairah 2008)
nakit, okrasni in umetniški predmeti, pečatni žigi, klavirske tipke, deli pohištva	slonovina	1.270 €/kg	(Casey in drugi 2010)
	držalo za nož (nosorogov rog)	9.900 €	(McElderry 2007)
tradicionalna kitajska medicina	steklenička vina s tigrovo kostjo	64 €	(AFP 2010)
	zmleta tigrova kost	2.670 €/kg	(Humairah 2008)
	nosorogov rog	39.700 €/kg	(Allen 2011)
	mošus	36.000 €/kg	(Holden 1998, 9)
kulinarika	plavut morskega psa	70 €/kg	(AFP 2011)
	medvedja šapa	37 €/kg	(Kramer 2010)
	opica	25 €/kg	(Kinver 2010)
	luskavec	35 €/kg	(Chiew 2010)
	kit	26.200 €	(Sea Shepherd News 2008)
	modroplavuta tuna	36.000 €	(Mastny in French 2002, 16)
	abaloni	300 €/kg	(Pueschel 2009, 112).
oblačila, obutev, torbice, pasovi, denarnice, drugi modni dodatki	škornji iz kože morske želve	340 €	(Humairah 2008)
šali in oblačila	šatuš šal (narejen iz dlake tibetantske antilope čiru)	17.000 €	(Gray 2006)
kaviar	kaviar jesetrovk	1.380 €/kg	(Humairah 2008)
	kaviar veslokljuna	586 €/kg	(Humairah 2008)

Tabela 3.2: Primeri ponudbe živih osebkov ogroženih divjih vrst

ŽIVE ŽIVALI				
RED	PRIMER	CITES	CENA	VIR
prvaki	orangutan (<i>Pongo pygmaeus</i>)	I	31.820 €	(Wright 2005)
	gorila (<i>Gorilla gorilla</i>)	I	5.660 €	(Bavier 2007)
	čokati lori (<i>Nycticebus coucang</i>)	I	3.180 €	(Humairah 2008)
	zlati lev tamarinka (<i>Leontopithecus rosalia</i>)	I	14.300 €	(Mastny in French 2002, 19)
zveri	tiger (<i>Panthera tigris</i>)	I	35.400 €	(Singh 2010)
želve	aldabrška želva (<i>Geochelone gigantea</i>)	II	2.100 €	(Reptile City)
	afriška palačinkasta želva (<i>Malacochersus tornieri</i>)	II	210 €	(Reptile City)
	indijska zvezdasta želva (<i>Geochelone elegans</i>)	II	870 €	(Reptile City)
	afriška ostrogasta želva (<i>Centrochelys sulcata</i>)	II	170 €	(Reptile City)
	madagaskarska žarkasta kornjača (<i>Astrochelys yniphora</i>)	I	2.830 €	(Adam 2010)
kače in kuščarji	kraljevski piton (<i>Python regius</i>)	II	1.200 €	(Exotic-Pets.co.uk)
	madagaskarski drevesni udav (<i>Sanzinia madagascariensis</i>)	I	700 €	(Tiere.de)
	zeleni drevesni piton (<i>Morelia viridis</i>)	II	570 €	(Warrington Pets & Exotics)
	nosorogov legvan (<i>Cyclura cornuta</i>)	I	850 €	(Warrington Pets & Exotics)
papige	hiacintna ara (<i>Anodorhynchus hyacinthinus</i>)	I	1.700 €	(BirdTrader.co.uk)
	rumenoprsna ara (<i>Ara ararauna</i>)	II	1.700 €	(BirdTrader.co.uk)
	sivi žako (<i>Psittacus erithacus</i>)	II	550 €	(BirdTrader.co.uk)
	moluški kakadu (<i>Cacatua moluccensis</i>)	I	2.270 €	(BirdTrader.co.uk)
ujede	treniran sokol morilec (<i>Falco cherrug</i>)	II	36.000 €	(Holden 1998, 9)
ribe koščenojezičnice	azijska koščenojezičnica (<i>Scleropages formosus</i>)	I	14.150 €	(Dillon 2010)

Tabeli 3.1 in 3.2 prikazujeta ponudbo nekaterih ogroženih živih osebkov živalskih vrst, njihovih delov in izdelkov ter okvirno ceno prodaje. Ta ima namreč izjemno širok razpon nihanja, saj je odvisna od številnih dejavnikov, kot so starost in zdravstveno stanje osebkov, velikost, oblika, barvitost in podobno.

3.2 OBMOČJA IZKORIŠČANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI IN CILJNE SKUPINE OGROŽENIH PROSTO ŽIVEČIH ŽIVALSKIH IN RASTLINSKIH VRST V NEZAKONITEM TRGOVANJU

Večina trgovanih ogroženih divjih vrst prihaja iz tako imenovanih izvornih območij z bogato biotsko raznovrstnostjo in zajema predvsem države tretjega sveta. To so pogosto nestabilne države s šibkimi vladami, neprimernim zakonodajnim sistemom in slabo usposobljenimi organi odkrivanja in pregona (Wyler in Sheikh 2009, 5).

Po ocenah IUCN na zmanjševanje raznovrstnosti favne poleg uničevanja habitatov vpliva predvsem divji lov, ki je v 33 odstotkih usmerjen v sesalce, v 30 v ptice in šestih v dvoživke (Alacs in drugi 2009). Na Kitajskem naj bi zaradi degradacije okolja in prekomernega divjega lova kar 70 odstotkov vseh sesalcev spadalo v skupino, ki jim grozi izumrtje, pri čemer je divji lov primarna grožnja (Li in drugi 2008, 1494).

V kategorijo najbolj zaželenih vrst blaga na črnem trgu spada slonovina. Slonovina spada med prve organske materiale za izdelavo okraskov, pa naj gre za rezbarjenje ali oblikovanje nakita. Njene prednosti so, da postaja z leti lepša, je homogena sestave in dovolj mehka za precizno oblikovanje, prav tako je tudi zelo obstojna (Naylor 2005, 266). Žal je rezultat njenega pridobivanja vedno tudi (posledica) smrt slona. Okli odraslega slona so namreč neločljivo povezani z njegovo lobanjo. Okli se sicer lahko odstranijo tudi slonu, ki je umrl naravne smrti, vendar pa ogromne količine zasežene slonovine močno presegajo naravno smrtno stopnjo; to pomeni, da gre večinoma za slonovino, pridobljeno na nezakonit način, kot posledico divjega lova na slone. Do leta 1989 je število slonov upadlo z ocenjenih 1,3 milijona na 600 tisoč. Danes naj bi jih v divjini živelo manj kot 450 tisoč v Afriki in 50 tisoč v Aziji. Leta 1997 je CITES odobril enkratno prodajo slonovine, ki so jo imele nekatere afriške države uskladiščeno, a je hkrati to omogočilo tudi pranje nezakonito pridobljene slonovine z zakonitimi zalogami. In ker so posamezniki, skupine in celo države javno opazovale, kako dobro se da z njo zaslužiti, je divji lov na slone zopet postal izrazitejši². Letno naj bi bilo v Afriki ubitih okoli 20 tisoč slonov, predvsem da bi se zadostilo

² Posamezna okla ima približno 10 kg. V Afriki dobi divji lovec za kilogram približno dobrih 10 evrov, kar pa se na japonskem trgu lahko proda tudi petdesetkrat dražje, čeprav po večini velja, da se kilogram surove slonovine prodaja po približno 610 evrov. V primeru, da je slonovina obdelana, ji cena še dodatno naraste (United Nations Office on Drugs and Crime 2010, 158).

povpraševanju na Japonskem, Kitajskem, Tajskem, v ZDA in Evropi (IFAW 2007b, 7). Mesečno izvedejo organi odkrivanja in pregona na globalni ravni približno 92 zasegov slonovine, skupen zaseg v letih 1989-2009 je znašal glede na podatke informacijskega sistema ETIS 361 ton (United Nations Office on Drugs and Crime 2010, 157).

Čeprav je obseg nezakonite trgovine z rogovi nosorogov manjši, je njihova vrednost višja glede na slonovino. Prodajna cena že obdelanega roga je med 14.500 in 21.500 evri na kilogram³ (United Nations Office on Drugs and Crime 2010, 159). Trenutno je le še pet vrst nosorogov; črni, beli, indijski, javaski in sumatranski. Črnih nosorogov, ki prevladujejo v Vzhodni, Južni in Osrednji Afriki, je bilo v sedemdesetih letih 20. stoletja približno 65 tisoč, danes pa je njihova populacija ocenjena na manj kot štiri tisoč (Mungwashu 2005, 5). Največkrat se pri nezakoniti prodaji nosorogov uporablja metoda navedbe napačnih podatkov na izdanem dovoljenju za prodajo. Nosorog je na primer ujet v divjini, nato prepeljan v zasebne živalske vrtove ali rejne farme v neki drugi provinci, kjer ostane nekaj mesecev, nato se proda na dražbi kot v ujetništvu rojena žival⁴ (Animal Rights Africa 2009, 8).

Na začetku 20. stoletja je v divjini živelo približno 100 tisoč tigrov; do danes je njihova populacija upadla za kar 95 odstotkov, predvsem v zadnjih 25 letih; to pomeni, da je v divjini le še približno 5000 tigrov⁵ (McMurray 2009, 98). V zadnjih petdesetih letih so izumrle kar tri podvrste tigra⁶. Leta 2006 je bila narejena obširna raziskava, ki je pokazala, da danes tigri naseljujejo 40 odstotkov manj območja, kot so ga desetletje prej (IFAW 2007b, 8). Tigrove kosti in drugi deli se uporabljajo za pripravo zdravil v kitajski tradicionalni medicini, pri čemer je največja porabnica Kitajska, sledijo ji Južna Koreja, Singapur, Malezija, Vietnam in Japonska. Tigrovo meso naj bi veljalo kot eliksir zdravja, v Maleziji ga uporabljajo tudi kot luksuzno kulinarično specialiteto (TRAFFIC International 2008, 38).

Zaradi velikega povpraševanja so se na Kitajskem pojavile tako imenovane farme tigrov, ki v javnosti še dodatno promovirajo uporabo tigrovih delov za namen zdravljenja (IFAW 2007b,

³ Prodajna cena živega nosoroga za namen lova variira glede na velikost njegovega roga in spol. Med leti 2002 in 2008 so se v JAR prodajali v povprečju med 11 tisoč in 24 tisoč evri (Animal Rights Africa 2009, 7).

⁴ Tako so se leta 2008 trije mladi nosorogi, ujeti v divjini, prodali v nemški živalski vrt, nekaj mesecev pozneje pa še pet nosorogov, in sicer v živalske vrtove v Nemčiji in Avstriji (Animal Rights Africa 2009, 8).

⁵ Ker CITES ni omejil notranjega trgovanja z ogroženimi vrstami, temveč samo mednarodnega, se je na Kitajskem s tigrovimi deli še naprej odprto trgovalo. Do začetka devetdesetih let 20. stoletja so na Kitajskem porabili do štiri tone tigrovih kosti na leto, kar pomeni okoli 300 tigrov (Moyle 2009, 127).

⁶ Danes je le še šest vrst tigrov, in sicer sibirski, bengalski, indokitajski, malezijski, sumatranski in južnokitajski. Izumrle vrste so javaski, baliski in kaspijski (IFAW 2007b, 8).

8), kmalu nato so se zaradi visokih zaslužkov z vzrejo tigrov v komercialne namene začeli ukvarjati tudi v drugih predelih Jugovzhodne Azije, na primer v Vietnamu in na Tajskem (Moyle 2009, 132). Združeni narodi v svojem poročilu opozarjajo na nevarnost pojava farm ogroženih divjih živali, saj imajo na preprečevanje izumrtja vrste prav nasproten učinek. Ker se je na trgu tako pojavilo tudi zakonito dostopno blago, je stopnja povpraševanja še narasla, in sicer močno nad obsegom ponudbe, kar je povzročilo pranje nezakonitega blaga na zakonitih trgih (United Nations Office on Drugs and Crime 2010, 152). Za preprečevanje izumrtja tigrov je vsako leto namenjeno prek 70 milijonov evrov, vendar do zdaj ni vidnejših rezultatov, da bi se njihovo številčno upadanje omejilo (Moyle 2009, 126).

Grobe ocene Združenih narodov nakazujejo, da znaša letni obseg prodaje nezakonite slonovine 75 ton, nosorogovih rogov 800 kg, tigrovih kosti pa 1500 kg (in približno 150 kož). Skupna končna vrednost blaga naj bi bila kar 53,8 milijona evrov, pri čemer znaša slonovina 44,5 milijona evrov, nosorogovi rogovi 5,7 milijona evrov ter tigrovi deli 3,6 milijona evrov (United Nations Office on Drugs and Crime 2010, 151).

Nezakonito trgovanje s tigri oziroma njihovimi deli je pogosto povezano s trgovanjem zaščitene tibetantske antilope čiru, ki je cenjena zaradi svoje dlake, iz katere delajo ene najprestižnejših šalov na svetu⁷. Pogosto se tigrovi deli iz Indije tihotapijo na Kitajsko, kjer se zamenjajo za dlako antilope čiru. Vendar v nasprotju z ovco, ki se jo za pridobitev volne lahko le obrije, je čiru za pridobitev njene dragocene dlake potrebno ubiti. Letno je ubitih približno 20 tisoč antilop čiru. Njihova populacija je v začetku 20. stoletja štela približno dva milijona, v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, je številka padla na 75 tisoč (IFAW 2007b, 10).

Tihotapljenje volne tibetantske antilope čiru teče po navadi v smeri s Tibeta prek Nepala v Indijo, od tam v evropske države, najpogosteje v Italijo in Francijo. Med leti 1989 in 1998 so kitajski organi odkrivanja in pregona zasegli približno 17 tisoč kož antilope čiru in 1100 kilogramov volne (Li in drugi 2000, 909).

Globalna trgovina z morskimi psi nanese letno med 300 in 420 milijoni evrov. Del te trgovine je zakonit in se odvija po predpisih, toda ker je morski pes zaščitena žival, saj gre za vrsto, ki

⁷ Dlaka antilope čiru ima debelino le petino človeškega lasu. Za izdelavo 1 x 2 metra ženskega šala so potrebne vsaj tri antilope, za 2 x 3 metre moškega šala pa pet (IFAW 2007b, 10).

ima dolgo življenjsko dobo, počasno stopnjo rasti in nizko frekvenco razmnoževanja, je zaradi velikega povpraševanja tudi visok odstotek divjega lova (McMurray 2009, 98). Prepoznanih je več kot 1400 vrst morskih psov in število nekaterih vrst je v zadnjem desetletju upadlo tudi za 80 odstotkov. Njihovo izginotje iz naravnega okolja nima le negativnih posledic na ekosistem, temveč tudi na ribolov lokalnega prebivalstva. Morski biologi so ugotovili, da upad populacije morskega psa vpliva na upad populacije tun in nekaterih drugih vrst rib. Ker je cena mesa morskega psa dokaj nizka v primerjavi z drugimi vrstami rib, na ribiških ladjah pa pogosto manjka prostora, ribiči največkrat samo odrežejo hrbtno plavut, nato žival vržejo nazaj v morje, kjer pogine. Juha iz hrbtne plavuti namreč velja za kulinarčno specialiteto in na trgu doseže višjo vrednost⁸ kot preostalo meso morskega psa. Po morskih psih povprašujejo tudi zaradi pripravkov kozmetičnih produktov, zdravil tradicionalne kitajske medicine, spominkov in trofej⁹ (IFAW 2007b, 13).

Za večino svetovnega trgovanja s kaviarjem velja, da je nezakonito. Nezakoniti del presega zakonito trgovanje tudi večkratno¹⁰ (Engler in Parry-Jones 2007, 34). Nezakonito trgovanje s kaviarjem je postalo tako obsežno, da so leta 2007 pod okriljem UNEP in CITES vzpostavili poseben sistem nadzora, ki se ukvarja le s spremljanjem in nadzorovanjem dovoljenj in certifikatov, ki so nujni pri izvozu in uvozu (Pueschel 2009, 112).

Rog antilope uporabljajo v vsaj tridesetih različnih zdravilih tradicionalne kitajske medicine, vključno kot sestavino predpisanega zdravila, ki zdravi okužbo z virusom SARS. Na Kitajskem so v letih 2000-2003 zasegli 5 ton (kar pomeni 15 tisoč ubitih antilop oziroma tretjino pred tem vse ocenjene populacije antilop v Mongoliji) rogov antilop (Grieser-Johns in Thomson 2005, 2).

Po ocenah Interpola naj bi bilo letno nezakonito preprodano tudi med 25 in 40 tisoč prvakov, nekateri za namene kulinarike, drugi za hišne ljubljence (McMurray 2009, 96).

Ponudba in povpraševanje sta dinamična procesa, kar pomeni, da posamezni vrsti aktualnost na trgu niha. V zadnjih letih je največ povpraševanja po manjših sesalcih, plazilcih, ribah in

⁸ Zajemalka juhe iz hrbtne plavuti morskega psa stane v Jugovzhodni Aziji tudi več kot 70 evrov (IFAW 2007b, 13).

⁹ Čeljust belega morskega psa ima na črnem trgu ceno tudi 7.300 evrov (IFAW 2007b, 13).

¹⁰ Po nekaterih ocenah naj bi v letu 2001 v Kaspijski regiji nezakonito pridobili kar 12 tisoč ton kaviarja, kar je desetkrat več, kot je znašal zakonit ulov istega leta (Engler in Parry-Jones 2007, 34).

rastlinah¹¹ (Grieser-Johns in Thomson 2005, 2-3). Ko preprodajalci in divji lovci eno vrsto popolnoma izčrpajo, se prekvalificirajo za drugo. Tako so se na primer od lova na tigre preusmerili k lovu na druge divje mačke¹², luskavce, kače in plazilce (Galster 2009, 156). Velikokrat je preusmeritev povezana tudi z normativnopravno ureditvijo področja, stopnjo zaščite in varovanja ter naporov organov odkrivanja in pregona (Sellar 2009, 127).

V zadnjem času izrazito narašča nezakonito trgovanje z manjšimi ogroženimi vrstami, ki je vedno bolj zaskrbljujoče. Luskavci na primer tehtajo le nekaj kilogramov, zasegi pa se običajno merijo v tonah. V sedmih mesecih 2005–2006 so na Kitajsko nezakonito uvozili luskavce v vrednosti 2,45 milijona evrov, ki so bili namenjeni predvsem za pripravo kulinarčnih specialitet (Pueschel 2009, 110). Leta 2008 so samo v enem tednu v Vietnamu zasegli 23 ton mesa in drugih delov luskavcev, kar številčno pomeni prek osem tisoč živali. Divji lovci za kilogram živali v Indokini dobijo štiri do enajst evrov, končna prodajna cena pa je tudi sedemkrat višja (United Nations Office on Drugs and Crime 2010, 159).

Želve mehkoščitke se največkrat uporabljajo za pripravo zdravil v tradicionalni kitajski medicini in najpogosteje končajo v Indokini, želve z močnim koščenim ščitom pa so največkrat namenjene še za pripravo jedi ali za hišne ljubljence v urbanih centrih Jugovzhodne in Vzhodne Azije, Evropske unije in ZDA¹³ (TRAFFIC International 2008, 51).

Dvoživke so vrsta vretenčarjev, ki se je da najlažje tihotapiti v velikih količinah. Nekatere žabe lahko na tajnih dražbah dvoživk dosežejo vrednost tudi 570 evrov (Garner in drugi 2009, 149).

V Jugovzhodni Aziji predstavljata območji Južnokitajskega morja in Tajskega zaliva ciljno destinacijo za ulov morskih konjičkov, in sicer jih letno naberejo kar 20 milijonov, pri čemer

¹¹ Primer preusmeritve k novim vrstam znotraj skupine so listojede opice, katerih kosti uporabljajo v tradicionalni kitajski medicini. Ker so praktično na robu izginotja, so se divji lovci preusmerili k opicam vrste makaki, pa čeprav kosti teh opic naj ne bi bile tako učinkovite kot kosti listojedih opic, a je struktura kosti tako podobna, da s tem lahko zavajajo kupca ali pa vsaj zadostijo minimalnim zahtevam po sestavini za pripravo zdravila (Grieser-Johns in Thomson 2005, 2-3).

¹² V tradicionalni kitajski medicini velja za tigrovo kost najprimernejši nadomestek kost snežnega leoparda, vendar so potrebne veliko večje količine, da bi bila učinkovita (Moyle 2009, 129).

¹³ Leta 2000 je bilo ocenjeno, da se v Vzhodni Aziji letno na črnem trgu proda 10 milijonov sladkovodnih želv (skupna teža okoli 10 tisoč ton), predvsem za pripravo kulinarčnih specialitet in zdravil v tradicionalni kitajski medicini (Grieser-Johns in Thomson 2005, 2).

jih je 95 odstotkov namenjenih na Kitajsko za tradicionalno kitajsko medicino (Grieser-Johns in Thomson 2005, 2).

Na črnem trgu se vsako leto znajde tudi dva do tri milijone divjih ptic (McMurray 2009, 96). Sokol morilec (*Falco cherrug*) je simbol moči in bogastva in dobro izurjen se lahko proda tudi za več deset tisoč evrov, čeprav zanj divji lovec na Kitajskem dobi le nekaj deset evrov. V letih 1992-1998 so na Kitajskem zasegli 954 sokolov morilcev, pri čemer je večina tihotapev prihajala iz Pakistana in ZAE, nekateri celo iz Nemčije (Li in drugi 2000, 910).

V Evropski uniji je zaščita številnih divjih ptic urejena z zakonodajo, a je kljub temu vsako leto nezakonito ustreljenih in prodanih na sto tisoče ptic, pri čemer znašajo skupni letni zaslužki med dvema in tremi milijoni evrov, v celotni panogi pa se obrne kar deset milijonov evrov. Lov na ptice je v Jugovzhodni Evropi v zadnjih letih preskočil z Madžarske v Bolgarijo, Romunijo, Srbijo in Črno goro, vedno bolj postaja aktualen tudi v Bosni in Hercegovini, Albaniji, Makedoniji in na Hrvaškem. Najpomembnejše tranzitne države, prek katerih so mrtve ptice primarno izvožene v Italijo in na Malto, so Slovenija, Hrvaška in Madžarska. Lovci ciljajo predvsem na majhne ptice, kot so grlice, prepelice, strnadi, ščinkavci in slavčki, ter pri tem uporabljajo nezakonite metode lova z vabami, kot so na primer zvočni posnetki. Med letoma 2000 in 2006 je bilo na Hrvaškem, Madžarskem, v Srbiji in Sloveniji skupno zaseženih prek sto tisoč mrtvih ptic. Leta 2003 so v Italiji razkrili kriminalno združbo, ki je pod pretvezo turistične agencije v obdobju šestih let iz Srbije v Italijo pretihotapila prek dva milijona ptic. V Sloveniji je bilo osem ljudi spoznanih za krive tihotapljenja prek sedem tisoč ptic v letih 2002-2003, pri čemer je bila štirim naložena finančna kazen in 6-12 mesecev zaporne kazni (TRAFFIC Europe 2008).

3.3 ANALIZA UGOTOVITEV

Trgovanje s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami je pomemben del gospodarstev držav, ki so bogate z biotsko raznovrstnostjo. Predvsem gre za države tretjega sveta, ki s prodajanjem svojih naravnih bogastev polnijo nacionalne proračune. Pri tem je trgovanje podvrženo tako notranjemu kot tudi mednarodnemu nadzoru, da bi preprečili pretirano izkoriščanje posamezne divje vrste, s čimer bi ta postala ogrožena ali bi celo izumrla. Ker upoštevanje predpisov, ki omejujejo trgovanje, zmanjšuje tudi velikost dobička, se je hkrati

neizogibno vzpostavil tudi nezakoniti trg, na katerem lahko porabniki dobijo tako blago, ki je sicer dovoljeno, vendar zaradi zaščite omejeno s kvotami in je zato ponudba na zakonitem trgu z njim omejena ter posledično do njega nimajo vsi dostopa, ali pa blago, s katerim ni dovoljeno trgovati, saj bi imelo izkoriščanje divje vrste negativne posledice za biotsko raznovrstnost in stabilnost ekosistema. Glede na ocene WWF naj bi bil obseg nezakonite trgovine med 10 in 17 odstotki, kar je ogromno v primerjavi z obsegom posledic na okolje. Tudi stopnja povpraševanja ni zanemarljiva, saj imajo divje vrste ali njihovi produkti širok razpon uporabe. Blago naravnega izvora je na splošno zelo popularno; deloma, ker je pogosto kvalitetnejše od umetnega, deloma, ker je statusni simbol. Kot produkt narave je primeren tudi za uživanje, kar se kaže tako v kulinariki kot tudi medicini, predvsem v vzhodnoazijskih in afriških kulturah. Zaradi multipraktičnosti se povpraševanje na zakonitem in tudi na nezakonitem trgu ne le zmanjšuje, temveč celo narašča. Ker je blago največkrat iz držav tretjega sveta, ki so velikokrat politično nestabilne in z neustrezno vzpostavljenim zakonodajnim sistemom ter organi odkrivanja in pregona, omogočajo take okoliščine neovirano organiziranje nezakonitega trgovanja tako z živalskimi in rastlinskimi vrstami kot tudi drugim nezakonitim blagom (droge, orožje, dragi kamni in podobno).

Kolikšen je obseg nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami je izjemno težko oceniti. Razlike so že pri ocenah slonovine. IFAW (2007b, 7) ocenjuje, da naj bi bilo letno pobitih samo v Afriki prek 20 tisoč slonov, kar znaša ob povprečni teži 10 kg enega okla 400 ton. Precej nižje so ocene Združenih narodov (United Nations Office on Drugs and Crime 2010, 151), in sicer 75 ton, kar pomeni letno 3750 mrtvih slonov. Statistično bi to pomenilo po prvi oceni 55 slonov na dan, po drugi pa 10. Glede na skupni obseg 500 tisoč afriških in indijskih slonov je veliko bolj verjetna številka 3750, čeprav ni mogoče z zagotovostjo predvideti resnični obseg. S pomočjo podatkovne baze ETIS, ki v dvajsetih letih beleži 361 ton zasežene slonovine (United Nations Office on Drugs and Crime 2010, 157), kar v povprečju znese 18,5 tone slonovine na leto, je mogoče pridobiti stopnjo uspeha organov odkrivanja in pregona, ki glede na skupni obseg 75 ton znaša skoraj 25 odstotkov. Tako visok odstotek je težko verjeten, zato predvidevam, da je obseg nezakonite trgovine s slonovino v resnici večji. Ob predpostavki o 10-odstotnem uspehu bi količina znašala 185 ton oziroma 9250 ubitih slonov na leto, to je 25 slonov na dan. Seveda je razmerje na trgu odvisno predvsem od gibanja ponudbe in povpraševanja. Ker države z nestabilnimi političnimi sistemi hkrati omogočajo tudi neovirano izvajanje nezakonitih aktivnosti, kriminalne združbe pogosto nimajo težav s prilagajanjem na zahteve porabnikov in se pogosto preusmerijo iz ene vrste na drugo ali iz ene

regije v drugo. S tem pa, ko pretirano izčrpavajo naravne vire, največkrat rušijo ravnovesje ekosistema in pogosto prispevajo tudi k upadu drugih vrst na določenem območju.

Predmet trgovanja na mednarodnem črnem trgu lahko postane praktično katera koli ogrožena vrsta, in to ne glede na njen estetski izgled ali ceno, saj je v naravi ljudi, da želijo imeti nekaj posebnega in redkega, kar bi izkazovalo njihov družbeni položaj. Še težje je zaustaviti povpraševanje po imetju, ki je tradicionalno vpeto v posamezno kulturo, kot so na primer nekatera zdravila v okviru tradicionalne kitajske medicine, ali pa povpraševanje, ki temelji na slabi ozaveščenosti in egoizmu posameznikov. Neka Japonka, ki je imela v svoji restavraciji na jedilnem listu kot specialiteto navedeno kitovo meso, se je čudila kampanjam za zaščito kitov in prepovedim kitolova, saj naj bi jih bilo »na svetu še ogromno« (Land 2010).

4 UDELEŽENCI V NEZAKONITI TRGOVINI Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI

Čeprav ima nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami globalne razsežnosti, pa so določene geografske regije, v katerih je vpletenost mednarodne organizirane kriminalitete na tem področju še posebno problematična. Statistike nakazujejo, da prihaja večina povpraševanja po blagu iz razvitih držav, medtem ko večina ponudbe iz držav v razvoju (Zimmerman 2003, 1669). Tudi izvedena študija Združenih narodov ocenjuje, da imajo pri trgovanju z divjimi vrstami nekatere države primarno vlogo izvoznic (Afrika, Azija, Latinska Amerika in Vzhodna Evropa), druge pa uvoznic. Uvoznice so pogosto tudi tako imenovane ponovne izvoznice končnih produktov. Najpomembnejše uvoznice so Kitajska s Hong Kongom, Japonska, Južna Koreja, Singapur, Zahodna Azija, Severna Amerika in Zahodna Evropa. Kanada, Avstralija in Južnoafriška republika so v enaki meri tako uvoznice kot tudi izvoznice (United Nations Economic and Social Council 2002, 5).

4.1 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA ŠIRJENJE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI VRSTAMI

Dejavniki, ki vplivajo na širjenje in razvoj trgovine z ogroženimi divjimi vrstami, se nanašajo predvsem na:

- 1) slabo zavarovane meddržavne meje;
- 2) širjenje orožja v državah v razvoju, ki poleg izvajanja terorja omogoča tudi učinkovit divji lov;
- 3) visoko stopnjo povpraševanja v razvitih državah;
- 4) latentne kazni;
- 5) visoke zaslužke;
- 6) omejene zmogljivosti organov odkrivanja in pregona;
- 7) močno finančno zaledje kriminalnih združb (Clark 2009, 91).

Nezakonita preprodaja ogroženih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst ima glede na organiziranost dejavnosti ter obseg in vrednost blaga štiri temeljne oblike. Turisti se navadno povezujejo z majhnim obsegom majhne vrednosti blaga. Za preprodajalce, ki izpolnjujejo natančno določena naročila, pomeni ciljno skupino blago v majhnem obsegu, a z veliko vrednostjo. Tretja oblika so tihotapci drugega blaga, ki se priložnostno vključijo tudi v tihotapljenje ogroženih divjih vrst nižje vrednosti, vendar v večjem obsegu. Organizirane kriminalne združbe se ukvarjajo s preprodajo velikega obsega blaga velike vrednosti (Hayman in Brack 2002, 7).

Črni trg z ogroženimi divjimi vrstami je postal za udeležence v trgovanju zanimiv in popularen tudi zaradi občutno nizkih varnostnih tveganj. Verjetnost razkrinkanja in ujetja je precej majhna, medtem ko so kazni dokaj nizke¹⁴. To izhaja iz omejenih zmožnosti organov odkrivanja in pregona ter njihove volje, da bi kaznovali taka nezakonita dejanja, predvsem zaradi pomanjkanja virov, infrastrukture in znanja ter politične korupcije. Kombinacija nizkih kazni in le najnujnejše stopnje pazljivosti z visokimi zaslužki je za udeležence v trgovanju izjemno privlačna. Po ocenah študij Združenih narodov je vrednost prahu nosorogovega roga višja od ekvivalentne teže zlata ali kokaina (Wyler in Sheikh 2009, 8).

¹⁴ Na Japonskem znašajo glede na ekvivalentno vrednost blaga sankcije za tihotapljenje orožja 5 let zaporne kazni, prepovedanih drog 14 let zaporne kazni, slonovine pa samo 2.100 evrov denarne kazni (Clark 2009, 78).

4.2 NAČIN DELOVANJA ORGANIZIRANIH KRIMINALNIH ZDRUŽB

Značilnosti organizirane kriminalitete na področju nezakonite preprodaje ogroženih divjih vrst so predvsem natančno načrtovanje¹⁵, zadostno finančno ozadje, uporaba groženj in nasilja¹⁶, mednarodno upravljanje pošiljk, prefinjeno ponarejanje dokumentov, kraja dovoljenj in potrdil (oziroma žigov), dobro opremljeni in oboroženi udeleženci z najnovejšimi tehnologijami, priložnost za visoke zasluške in zmožnost pranja velikih količin denarja (Sellar 2007; Pueschel 2009, 112).

Nezakonito trgovanje z ogroženimi vrstami je povezano z različnimi oblikami kriminalitete, kot so korupcija, nasilje, poneverbe in goljufije, tihotapljenje, tatvine oziroma kraje, zarote, kršitve veterinarskih in zdravstvenih standardov, preprodaja prepovedanih drog in orožja, pranje denarja in davčne utaje. Obstajajo trije bistveni razlogi, zakaj je nezakonita trgovina z ogroženimi divjimi vrstami dobila tako velik obseg in pomen:

- 1) Izvorna območja, ki omogočajo pridobitev blaga, največkrat obsegajo države tretjega sveta brez ustrezno razvitih kapacitet in vzpostavljenega aparata za preprečevanje nezakonitega izkoriščanja biotske raznovrstnosti (pomanjkanje sredstev, znanja in opreme), zaradi česar je organiziranje lova in pridobitev zaželenega blaga dokaj preprosta.
- 2) Ciljna območja vključujejo predvsem države razvitega sveta z močnim finančnim zaledjem, zato lahko preprodajalci računajo na visoke prodajne cene in posledično visoke zasluške.
- 3) Visoki zasluški so povezani z nizko stopnjo tveganja, saj so tudi v razvitih državah kazni za preprodajalce le finančne sankcije zmerne obsega (Clark 2009, 60).

Organizacija nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami zahteva veliko udeležencev, ki delujejo znotraj posameznih držav in v mednarodnem

¹⁵ Rekrutiranje in plačevanje divjih lovcev, zagotovitev orožja, opreme in drugih sredstev za njihovo preživetje na terenu, vzpostavitev predelovalnih tovarn ali zagotovitev ustreznih pogojev za prodajo živih osebkov, kot so hrana, kletke, zdravila in pomirjevala (Sellar 2007; Pueschel 2009, 112).

¹⁶ Da bi organizirane kriminalne združbe učinkovito opravljale svojo dejavnost, pri interakciji s svojimi nasprotniki pogosto uporabljajo grožnje, nadlegovanje, nasilje in umore. Konec devetdesetih let prejšnjega stoletja je tako ruska organizirana kriminalna združba bombardirala enoto mejne policije, ki se je trudila zaustaviti nezakonito trgovanje s kaviarjem, in pri tem poškodovala ali ubila skoraj 50 uradnikov, žensk in otrok (Sellar 2009, 123).

okolju. Pridobitev zaželenih živali in rastlin zahteva določeno stopnjo znanja »vedi-kako«: poznavanje habitata, sledenje, lov in predelava oziroma skrb za preživetje ter zagotovitev transporta v skrivnih predelih (Schneider 2008, 289). Največkrat te skupine izhajajo iz držav tretjega sveta in poznajo območje, na katerem so ogrožene vrste (Zimmerman 2003, 1668). Jugovzhodna Azija zajema kar 25 odstotkov svetovnega nezakonitega trgovanja z osebki ogroženih divjih vrst, na njenem območju pa delujejo številne kriminalne združbe, ki se raztezajo prek Malezije, Singapurja, Tajske, Vietnama in Južne Kitajske (Lin 2005, 201).

Najnižja raven je lokalno prebivalstvo, ki pri divjem lovu pomaga profesionalnim lovcem. Skupine divjih lovcev so zelo dobro organizirane, opremljene in oborožene; njihovo orožje je skrbno izbrano glede na vrsto, ki jo lovijo, sposobni so preživeti daljše obdobje v divjini, dokler ne ujamejo zadostno število osebkov izbrane vrste, in so specializirani za ustrezno ravnanje oziroma predelavo ubitih živali, da bi ustregli zahtevam naročnika¹⁷ (Sellar 2009, 122). Blago prodajo preprodajalcem, ki so odgovorni, da pride do izvoznikov, ki so največkrat tudi tihotapci. Uvozniki v ciljni državi blago prevzamejo in poskrbijo, da se hkrati z lažnimi dokumenti oziroma drugimi načini tudi opere, nato ga dostavijo trgovcem na debelo, ki ga razdelijo naprej trgovcem na drobno (Naylor 2005, 262-263). Za obstoj mreže skrbijo različne službe, kot so tržni posredniki, skladiščniki, prevozniki, podjetja, ki skrbijo za embalažo, skupine, ki se ukvarjajo le z birokratskimi zadevami (dovoljenja, certifikati, plačilo kazni, podkupnine), in skupine, ki zagotavljajo aro za naslednjo dostavo blaga (TRAFFIC International 2008, 4).

Na najvišji ravni je v okviru mednarodnih povezav, mrež in sodelovanja vrh kriminalnih združb, ki se pogosto ukvarja tudi z drugimi nezakonitimi oblikami trgovanja. Zanj je značilo, da je nagnjen k nasilju, ima dovolj finančnih sredstev za uspešno izvajanje svojih nezakonitih aktivnosti ter številne zveze in poznanstva, ki so mu v pomoč pri globalnem trgovanju (Zimmerman 2003, 1668). Da so v ozadju pomembne in vplivne osebe, priča dejstvo, da aretiranim posameznikom, ki nimajo močnega finančnega zaledja, pogosto pomagajo dobro kvalificirani in bogati odvetniki (Sellar 2009, 122).

¹⁷ Na Tibetanski planoti delujejo na primer skupine divjih lovcev antilope čiru, in sicer po 15-20 pripadnikov, ki so opremljeni s sodobnim strelnim orožjem, štiripogonskimi vozili in zalogo hrane za vsaj mesec dni. Vsak pripadnik v skupini ima tudi natančno določeno vlogo: strelec, kuhar, voznik, odiralec kož ipd. (Sellar 2009, 122).

Organizirane celice preprodajalcev ustvarjajo ogromne dobičke zaradi povezovanja, sodelovanja in usklajevanja na mednarodni ravni. Vzpostavljena mreža medsebojnega sodelovanja spominja v nekaterih pogledih celo na multinacionalne gospodarske korporacije (Clark 2009, 62). V zadnjih nekaj letih so se na pojav globalizacije odzvale tudi kriminalne združbe, ki so vedno bolj organizirane na podlagi povezovanja manjših kriminalnih celic v razpleteno mrežo delovanja po vsem svetu. Sodobna organizirana kriminalna mreža tako ni več rigidna in nefleksibilna, temveč ima sposobnost za hitro prilagajanje in odzivanje na družbene spremembe, deluje veliko bolj prikrito, vodje so pogosto nepoznani, med seboj se povezujejo na podlagi skupnega interesa ustvarjanja zaslužka (United Nations Office on Drugs and Crime 2010, 28).

Leta 1994 je na primer operacija Dorian razkrila mednarodno mrežo nezakonite preprodaje papagajev iz Avstralije, ki je imela sedež v Združenem kraljestvu, povezan s celicami iz Avstralije, Nove Zelandije, JAR, Francije, Švice in Zahodnega Walesa. Jajca papagajev so bila nezakonito odvzeta iz divjine in nato pretihotapljena v Evropo, kjer je prodaja posamezne ptice dosegla zelo visoko ceno. Skupna vrednost pretihotapljenega blaga je bila med 471 tisoč in 1,1 milijoni evrov (Holden 1998, 47). V Nemčiji so leta 1999 organi odkrivanja in pregona s pomočjo posebnih preiskovalnih metod, kot so prisluškovanje telefonskim pogovorom, tajne operacije in tajni sodelavci, razkrili mednarodno mrežo nezakonitega trgovanja z ogroženimi divjimi vrstami, v kateri so pod okriljem družbe FUNDACEF sodelovali nemški, poljski, ruski in indonezijski državljani. FUNDACEF je bil odgovoren za vsaj 41 primerov trgovanja z osebki ogroženih vrst z dodatka A Uredbe Sveta 338/97, pri čemer so med drugim organizirali dobavo slonovine iz Indonezije v Argentino, Nemčijo in na Kitajsko, tigrove produkte iz Belgije na Kitajsko in v Združeno kraljestvo ter komodoške varane iz Indonezije v Francijo in Mehiko (Kreutz 2002, 56-57). Leta 2008 je bil v Združenem kraljestvu aretiran Michael Elliot, ki je bil član organizirane mreže nezakonitega preprodavanja slonovine in kitovine. Mreža se je raztezala od nabave v Afriki, predelave na Kitajskem, do prodaje prek Vzhodne Evrope na Zahod. V triletnem sodelovanju z ameriškimi oblastmi so v njegovi lasti zasegli 18 okel, katerih vrednost je bila ocenjena na vsaj 57.700 evrov (NWCU 2009, 13).

Nezakonita trgovina z ogroženimi divjimi vrstami je v vseh segmentih zelo povezana tudi z nasiljem. Poleg napadov divjih lovcev na enote nacionalnih parkov, preiskovalci pogosto najdejo tudi dokaze o ustrahovanju, izsiljevanju, grožnjah in celo umorih (Clark 2009, 69),

skladiščeno blago in transport sta pogosto tudi strogo varovana z oboroženimi varnostniki¹⁸ (Sellar 2009, 124).

4.3 VLOGA IZVORNIH OBMOČIJ

V mnogih državah tretjega sveta je prihodek pogosto odvisen od nezakonitega lova na divje živali. Trgovanje z ogroženimi vrstami je pomemben in stalen dohodek za preživetje lokalnega prebivalstva. Velikokrat ne obstajajo druge možnosti za zaslužek. Poleg tega pomeni lov mnogim ljudstvom tudi bistven element njihove kulture, religije in tradicije (Wyler in Sheikh 2009, 7-8). Dobički od preprodaje ogroženih vrst imajo lahko v mnogih državah tretjega sveta celo dvakratno vrednost povprečne letne plače posameznika (Zimmerman 2003, 1673). Občasno profesionalni divji lovci celo prisilijo lokalno prebivalstvo v sodelovanje, da bi se sami izognili nevarnostim težkega terena in stiku z agresivnimi živalmi ter posledično poškodbam ali celo smrti (Sellar 2007). Značilnost delovanja divjih lovcev je tudi prilagodljivost. Kadar na nekem območju skoraj povsem izčrpajo določeno vrsto, največkrat zamenjajo lokacijo. Primer je izginjanje kitajskega luskavca z območja Kitajske, Vietnama, Laosa, Tajske in Mjanmara ter posledično nadaljevanje lova v južnejših predelih (Grieser-Johns in Thomson 2005, 3).

Ko je mednarodna skupnost nekaterim vrstam priznala status zaščitene vrste in so države za njihovo varstvo ustanovile nacionalne parke, so se tako vzpostavila koncentrirana zbirališča številnih zaželenih divjih vrst, ki so divjim lovcem dostopne na enem mestu, a morajo pri tem posledično uporabljati bolj agresivne metode in tehnike lova (Naylor 2005, 264). Divji lovci, zlasti v Afriki, največkrat delujejo v povezavi z lokalnimi vojaškimi in terorističnimi skupinami, zaradi česar imajo tudi dobro opremo in oborožitev, kot so vojaške puške (ameriška M-16 in nemška G3) in ročne granate. Pri napadih uporabljajo gverilsko taktiko tako na živali kot na čuvaje nacionalnih parkov. Leta 2005 so iz afriških držav poročali, da so naleteli na primere, ko so bili sloni pobiti s protitankovskim orožjem (Pueschel 2009, 113-114). Na območju Kaspijskega jezera imajo na primer divji lovci na jesetrovke boljše čolne kot pripadniki lokalne policije in občasno vključijo celo zračno podporo v obliki

¹⁸ Kar je še posebno značilno za ruske organizirane kriminalne združbe, ki preprodajajo kaviar (Sellar 2009, 124).

helikopterskih preletov, da jih pri ribolovu ščitijo s svojo oborožitvijo pred policijo (Zimmerman 2003, 1672).

Nabiranje morskih polžev abalonov je strogo regulirano s kvotami, številom podeljenih licenc nabiralcem in obširnim vodenjem dokumentacije ulova. Avstralija prispeva kar eno tretjino vsega svetovnega ulova. Organizirane skupine, ki nezakonito nabirajo abalone, so največkrat opremljene s sodobno sofisticirano opremo, kot so moderni čolni, infrardeča nočna očala, potapljaška oprema, transportna sredstva, lahka letala itd. Prav tako imajo primerno opremo za shranjevanje in pakiranje abalonov. Delujejo mednarodno, pogosto so te iste skupine povezane tudi s preprodajo prepovedanih drog (White 2004, 12).

Čuvaji v nacionalnih parkih držav tretjega sveta so največkrat neustrezno usposobljeni, dejavnosti preprečevanja pa je hkrati dana tudi nizka stopnja prioritete. Čuvaji so izjemno slabo opremljeni, po navadi celo z orožjem, ki so se ga že pred mnogimi leti znebile države razvitega sveta, in le na redkih območjih je tudi zračni nadzor, čeprav je dokazano, da zračne patrulje, ki jih izvajajo vsaj enkrat do dvakrat na teden, zmanjšajo divji lov med 80 in 90 odstotki (Clark 2009, 81). Med opravljanjem dolžnosti v Afriki je na leto ubitih prek sto čuvajev nacionalnih parkov. 2007 je bilo v nacionalnem parku Zakouma v Čadu ubitih sedem čuvajev. Napadla je obmejna paravojaška enota Janjaweed¹⁹, ko se je čez mejo iz Sudana podala na lov za sloni. Tri dni pozneje so kenijski čuvaji ponoči v nacionalnem parku naleteli na enote somalijskih upornikov, ki so se prav tako podale na lov za sloni. Enote so bile močno oborožene in so proti čuvajem izstrelile kar 300 nabojev, ubile tri pripadnike in enega težje ranile. Lovci so bili izjemno izurjeni, dobro oboroženi in so v napadih in lovu uporabljali vojaško taktiko. Kenijski čuvaji so bili v izrazito podrejenem položaju, saj niso imeli nočnih daljnogledov, zaščitnih jopičev ali druge opreme, ki bi lahko zmanjšala njihove izgube (Pueschel 2009, 116). V Indiji so divji lovci na nosoroge do smrti porezali čuvaje, v Kambodži so bili pripadniki patrulj v nacionalnem parku napadeni z granatami, v drugih primerih so se pogosto ujeli v pasti, ki so bile namenjene ulovu divjih mačk in slonov (Galster 2009, 155).

Ker je največ zaželenih divjih vrst v državah tretjega sveta oziroma državah s tranzitnimi ekonomijami in ima večina teh držav številne politične probleme, pomeni to za kriminalne

¹⁹ Janjaweed je med drugim vpletena tudi v poboje v Darfurju (Pueschel 2009, 116).

združbe veliko prednost, saj so uradniki veliko bolj koruptivni (Sellar 2009, 128). Nezakonita preprodaja ogroženih divjih vrst povzroča eno izmed najmočnejših in najbolj razširjenih koruptivnih področij javnih sektorjev omenjenih držav, še posebno policije in varnostnih sil, pri čemer se pogosto tudi neposredno vključijo v divji lov ali ga vsaj ne ovirajo (Hart 2009, 137).

4.4 VLOGA PREHODNIH OBMOČIJ

Nezakonita preprodaja ogroženih vrst po navadi ne poteka neposredno med izvornimi in ciljnim območji, temveč so največkrat v tihotapljenje vključena tudi vmesna oziroma prehodna območja, zlasti ker zagotavljajo pet bistvenih elementov:

- 1) zbirne lokacije, kjer se kopiči blago, ki je namenjeno za daljši prevoz;
- 2) postanke in prikladna pristanišča, ki omogočajo zamenjavo transportnega sredstva (zračni, ladijski, kopenski);
- 3) predelovalne centre, v katerih se blago predela v pol- ali končne izdelke;
- 4) centre za pretovarjanje oziroma cone prostega trgovanja, ki so na območjih lahko prehodnih državnih mej ali državah s šibkim pravnim sistemom in površnimi ter podkupljivimi uradniki, kar omogoča nadaljnjo preprodajo, ki ostaja skrita;
- 5) regionalne distribucijske centre, ki so blizu končnih destinacij in zagotavljajo, da blago v skladiščih prepakirajo na manjše enote, ki so nato poslane na potrošniški trg (Cowdrey 2002, 5).

Tihotapljenje večjih količin prepovedanega blaga pogosto vključuje potovanje posamezne pošiljke po vsem svetu, z velikim številom lažnih raztovarjanj oziroma uvozov in izvozov, da bi izvor zabojnika dobil zavajajoč pečat odpreme oziroma bi se izgubila transparentnost trgovanja ter otežil nadzor pristojnih organov in zaznavanje nepravilnosti. Način prepošiljanja prepovedanega blaga je analogni pojav klasičnemu pranju denarja, ko se prepovedanemu blagu ne da več slediti do njegovega porekla in lahko tako sčasoma stopi tudi na trg legalne ekonomije (Clark 2009, 65).

Singapur je zaradi svoje lokacije in velikega pristanišča že stoletja eden najpomembnejših mednarodnih centrov pretovarjanja blaga, med drugim tudi osebkov ogroženih divjih vrst. Zaradi velike frekvence in obsega prometa je ladijski tovor zelo težko učinkovito nadzorovati

in že dolgo velja, da je Singapur dobro znan kot center pranja nezakonitega blaga (Lin 2005, 202). Sistem dokaj stabilne svobodne mednarodne trgovine tudi kriminalnim združbam omogoča lažje izogibanje carinskemu nadzoru, zaradi odličnih prometnih povezav pa je prehodno območje oziroma odskočna deska v svet, zlasti za blago iz Indonezije in Malezije. TRAFFIC je Singapur označil za eno izmed desetih najbolj problematičnih držav, v katerih imajo organizirane kriminalne združbe, ki se ukvarjajo z nezakonito trgovino z ogroženimi divjimi vrstami, svoje zatočišče (Lim 2010). Leta 2003 naj bi bile v Singapurju identificirane vsaj štiri take velike organizirane kriminalne združbe (Chua 2003).

Zelo problematični so tudi ZAE, saj ima vsak emirat v federaciji svojo izvajalno politiko, v celoti pa je sodelovanje s CITES izjemno nezadovoljivo. V Dubaju je namreč v razrastu prosta trgovina, v emiratu Sharjah sta možna nakup in prodaja ogroženih vrst odkrito in brez sankcij. Leta 2001 so ameriške oblasti dokazale vpletenost ZAE v nezakonito trgovino s kaviarjem. V ZAE je imelo sedež ameriško podjetje, ki se je ukvarjalo z izdelovanjem ponarejenih embalaž, etiket in certifikatov pakiranja kaviarja. Ruska kriminalna združba, ki je sodelovala pri nezakonitem pridobivanju kaviarja v Kaspijski regiji, je kaviar nato prepeljala v ZAE, kjer se je prepakiral in ustrezno opremil s ponarejeno dokumentacijo, nato je bil odposlan na ameriški in evropski trg (Cowdrey 2002, 6-7).

Hong Kong se velikokrat pojavlja kot vmesni člen koordinacije med uvozniki in izvozniki. Ugotovljeno je bilo, da je pogosta praksa, ko na primer azijski uvozniki vnaprej plačajo določen odstotek končne cene dobaviteljem iz Hong Konga, nato pa firma v Hong Kongu prek lokalnega posrednika profesionalnim preprodajalcem v Afriki nakaže predujem, s katerim se najamejo divji lovci in se jim zagotovi orožje, oprema in druga potrebna sredstva za lov. Ko je naročena kvota izpolnjena, se blago v skritih predelih zabojnikov z ladijskim prevozom ali s hitrimi čolni iz vzhodnega dela Afrike pretihotapi v Dubaj in nato naprej v Hong Kong (Naylor 2005, 279).

V Latinski Ameriki so v Braziliji nezakonito ujete divje živalske vrste pogosto prepeljane po kopnem v Argentino, kjer se po navadi spremenijo podatki na dokumentaciji, da bi se opralo njihovo poreklo. Za udeležence je smiselen popravek območnega izvora osebka, saj ima Argentina namreč bolj popustljivo zakonodajo, blago pa se nato zakonito izvozi v Evropo in ZDA (Gomes Silva 2001, 165).

Za EU so države Surinam, ZDA, Indonezija, JAR, Senegal, Francoska Gvajana in Ruska federacija najpomembnejše države izvoznice. Te prek Osrednje Azije, Hong Konga, Singapurja, ZAE in Vzhodne Evrope prepeljejo prepovedano blago v EU. Največja uvoznica je Nizozemska, na vrhu seznama sta še Belgija in Združeno kraljestvo (Wheat 2007, 12).

Pri vključevanju prehodnih območij v trgovske poti se pogosto upoštevajo tudi tako imenovani prijateljski odnosi med državo prehodnega in državo končnega območja. Skupni jezik, bivše kolonialno razmerje, podobna kultura in včasih celo ista valuta vplivajo na vzpostavitev boljših pogojev za mednarodno trgovanje. Primer sta Nizozemska in njena bivša kolonija Surinam. Stopnja carinskega nadzora in zahtevane izvožno-uvozne dokumentacije je pri Nizozemski v primeru Surinama veliko nižja kot za druge države, zaradi česar je pot pošiljk blaga z divjimi vrstami v Evropo pogosto zasnovana v smeri Surinam – nizozemska pristanišča²⁰ (Cowdrey 2002, 8-9).

4.5 VLOGA CILJNIH OBMOČIJ

Povpraševanje po nezakonito pridobljenih ogroženih divjih vrstah je iz različnih razlogov prisotno povsod po svetu. Vendar so ocene, da je največji odstotek povpraševanja na območjih ZDA, Kitajske in Evropske unije (Wyler in Sheikh 2009, 3).

Povpraševanje se razlikuje glede na območja. V Aziji so najbolj zaželeni sestavine, ki se uporabljajo v tradicionalni kitajski medicini, za pripravo kulinaričnih specialitet in pa predmeti, ki so statusni simbol (Grieser-Johns in Thomson 2005, 3). V Afriki je največ povpraševanja po mesu za uživanje, v Evropi in Severni Ameriki pa po luksuznih modnih dodatkih, spominkih in živih osebkih divjih vrst, namenjenih za hišne ljubljence²¹. Prav tako

²⁰ Primer tihotapljenega blaga iz Južne Amerike v Evropo so kolibriji. Ti so najprej čez slabo varovane meje pretihotapljeni v Surinam, od tam pa z ladijskim prevozom na Nizozemsko. Z Nizozemske imajo nato praktično neoviran dostop do večine trgov držav članic EU. V drugem primeru izhajajo prijateljske vezi iz pretekle politično ideološke povezanosti držav. Organi odkrivanja in pregona so razkrili tihotapsko mrežo, ki je eksotične redke ptice iz Gvajane dostavljala na zahodnoevropski trg. Tihotapljenje je potekalo prek Surinama, kjer je imel prodajalec živalski vrt, v katerem so se ogrožene ptice za trgovanje oprale, nato so bile prepeljane na Barbados, od koder so z letalskim prevozom prispeli v Havano, od tam pa v Moskvo in naprej na Madžarsko, ki je omogočala tako rekoč enostaven dostop do Zahodne Evrope (Cowdrey 2002, 8-9).

²¹ Leta 2005 je na primer znašala vrednost uvoza plazilcev v EU za hišne ljubljence sedem milijonov evrov in kož za izdelavo torbic, čevljev in drugih modnih dodatkov 100 milijonov evrov (Engler in Parry-Jones 2007, 7).

se pojavljajo zahteve po sestavinah za pripravo zdravil alternativne medicine in v kulinariki (Wyler in Sheikh 2009, 4).

Povpraševanje po osebkih, ki so na seznamu CITES, se med državami članicami EU precej razlikuje glede na vrsto in produkt. Nekatere trase prekupčevanja prosto živečih živali in rastlin so že dobro utečene, druge vzniknejo z razvijanjem tržišč. Nemčija in Češka sta na primer postali poglavitni ciljni državi za trgovanje s kaktusi (Naím 2008, 141). Po živih pticah in plazilcih je največ povpraševanja v Belgiji, na Češkem, v Nemčiji, na Nizozemskem in v Združenem kraljestvu. Francija, Italija in Španija so največje uvoznice kož plazilcev za njihovo nadaljnjo predelavo v različne končne izdelke. Francija je poleg Luksemburga tudi pomembna uvoznica kaviarja, ki iz Vzhoda največkrat pride z zračnim transportom. V primerjavi s preostalimi deli EU velja za Irsko in Baltiško regijo dokaj nizka stopnja uvoza ogroženih divjih vrst (Zamparutti 2006, 3).

V EU pride večino prepovedanih drog, belega blaga in ogroženih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst iz Osrednje Azije. Najpomembnejše države porekla kaviarja so Ruska federacija, Gruzija, Iran, Turčija in deloma Kazahstan, ki največkrat prek svilene poti in Balkana pretihotapijo blago v EU. Nizozemska in Belgija sta vstopni točki za nezakonito blago, namenjeno kulinaričnim specialitetam, ki je nato razposlano v druge države članice, v velikem obsegu zlasti v Združeno kraljestvo (Wheat 2007, 16).

Po študiji, ki jo je za Evropsko komisijo pripravil mednarodni konzorcij strokovnjakov (Zamparutti 2006, 6), pri uvozu nezakonitega blaga v Evropsko unijo sodelujejo trije tipi preprodajalcev, in sicer prodajalci, ki prodajajo zakonito blago, a gredo občasno prek kvot, ki so opredeljene z zakonom, nezakoniti prodajalci, ki prepovedano blago prodajajo v majhnem obsegu, in organizirane kriminalne združbe, ki prepovedano blago prodajajo v velikem obsegu.

4.6 POMEN TRGOVANJA Z OGROŽENIMI DIVJIMI VRSTAMI ZA DRUGE NEZAKONITE DEJAVNOSTI ORGANIZIRANIH KRIMINALNIH ZDRUŽB

Kriminaliteta na področju trgovanja z ogroženimi divjimi vrstami je pogosto povezana tudi z nekaterimi drugimi oblikami kriminalitete, kot so preprodaja prepovedanih drog, trgovina z belim blagom in ponarejanje dokumentov. Pogosto se uporablja kot sredstvo, prek katerega se financirajo druge²², bolj nasilne aktivnosti kriminalnih in terorističnih organizacij, to je za medij tihotapljenja prepovedanih drog ali za pranje denarja (Clark 2009, 92).

Cowdrey (2002, 4) ugotavlja, da so kriminalne združbe, ki se ukvarjajo z nezakonito preprodajo ogroženih divjih vrst, svojo dejavnost največkrat razvile na podlagi znanj, izkušenj, zvez in poznanstev, utečenih transportnih poti ter ponarejevalskih in tihotapskih tehnik, ki so jih pridobile pri preprodaji prepovedanih drog in orožja ter tihotapljenju ljudi.

V okviru operacije Burley se je na primer poleg mednarodne mreže nezakonite preprodaje jajc divjih ptic preiskovalcem nepričakovano razkrilo tudi trgovanje z orožjem. Na Škotskem so namreč pri nekem osumljencu hkrati odkrili tudi veliko količino nezakonitega orožja in streliva, kar nakazuje na prepletenost različnih organiziranih kriminalnih dejavnosti²³ (NWCUC 2010, 8, 12).

Nezakonita preprodaja ogroženih divjih vrst je kriminalnim združbam privlačna tudi zaradi dopolnjevanja preprodaje drugega prepovedanega blaga. Največkrat se povezuje s tihotapljenjem in preprodajo prepovedanih drog, pri čemer lahko osebe živih vrst uporabijo kot zastraševalce (na primer kače zaprejo v isti predel, kjer je skrita tudi droga; učinek zastraševanja pa carinsko osebje odvrača od bolj natančnega pregleda); kot prenašalce prepovedanih drog v svojem telesu (na primer kače, napolnjene s heroinom, čeprav jih to največkrat ubije); organizirane kriminalne združbe lahko izkoriščajo tudi prikladnost sočasnega tihotapljenja ogroženih divjih vrst in prepovedanih drog (še posebno je to značilno

²² Predvsem v Afriki se nezakonit nakup orožja velikokrat plačuje s slonovino ali drugimi divjimi vrstami (Clark 2009, 92).

²³ Operacija Burley je razkrila mednarodno mrežo nezakonite preprodaje jajc ogroženih divjih ptic, ki se je raztezala prek Evrope, ZDA, JAR in Avstralije. V prvotni preiskavi leta 2008 so v Angliji zasegli prek 2500 jajc; pozneje so ugotovili, da je šlo pri trgovanju za mednarodno mrežo preprodajalcev. Leta 2010 so na Škotskem odkrili prek enajst tisoč jajc in dokaze o mednarodni razširjenosti dejavnosti. V Skandinaviji se je pojavilo še tri tisoč jajc, sicer pa preiskave še trajajo (NWCUC 2010, 8, 12).

za Latinsko Ameriko); ogrožene divje vrste lahko uporabijo tudi kot plačilno sredstvo za prepovedane droge ali za pranje denarja (Zimmerman 2003, 1672).

Leta 1993 so na letališču v Miamiu zasegli 41 zabojnikov s 312 navadnimi udavi, ki so prispeli iz Kolumbije, opremljeni z vso potrebno dokumentacijo. Ker je carinik pri enem izmed udavov opazil sumljivo izboklino, so udave pregledali z rentgenom, ki je razkril, da je imel vsak udav v telesu dva kondoma kokaina, pri čemer je bil posamezen kondom težek 60 gramov. Skupaj so v 225 udavih odkrili 39 kg kokaina. Drugi primeri so v želvah skrita marihuana, heroin v zlatih ribicah in tekoči kokain v tropskih ribah (Holden 1998, 10).

Lin (2005, 200) prav tako ugotavlja, da se tihotapljenje prepovedanih drog pogosto uporablja v povezavi s tihotapljenjem osebkov ogroženih divjih vrst, in sicer razlikuje tri oblike. V prvem primeru gre za paralelno dejavnost, pri čemer predstavlja tihotapljenje prepovedanih drog primarno dejavnost, osebkov ogroženih divjih vrst pa sekundarno. Drugi primer vključuje zakonite pošiljke, ki so kot medij prenosa prepovedanih drog, tretji pa kot plačilno sredstvo za prepovedane droge. Znano je, da se ogrožene eksotične ptice pogosto tihotapijo iz Avstralije na Tajsko, kjer se zamenjajo za heroin, in da kitajske kriminalne združbe v zameno za abalone kriminalnim združbam v JAR dostavljajo surovine za izdelavo metamfetamina (Elliott 2009, 66).

Prepovedane droge so pogosto skrite v telesih živali ali njihovih izdelkih. Živali, v katerih so odkrili kokain, so papagaji, udavi in psi, heroin v školjkah oziroma polžjih hiškah in oklih (Wheat 2007, 25).

Warchol in drugi (2003, 24) ugotavljajo, da se v JAR s preprodajo osebkov ogroženih divjih vrst ukvarjajo tisti, ki so največkrat vpleteni tudi v druge nezakonite dejavnosti, kot so preprodaja prepovedanih drog, orožja, dragih kamnov ali trgovina z belim blagom.

Prav tako obstaja trend kombinacije izvoza prepovedanih drog in ogroženih papagajev iz Slonokoščene obale v Izrael (United Nations Economic and Social Council 2002, 6).

V Ruski federaciji kriminalne združbe poleg tihotapljenja žensk na Kitajsko in Japonsko hkrati pogosto zaradi velikega povpraševanja na Vzhodu tihotapijo tudi dele medvedov in tigrov (Galster 2009, 155).

Izrazito povezavo med tihotapljenjem prepovedanih drog in osebki ogroženih divjih vrst je mogoče zaznati v Latinski Ameriki. Cali kartel je na primer redno tihotapil v ZDA mešane pošiljke kokaina in eksotičnih živali oziroma njihovih produktov. Podobno je opaziti tudi pri mehiških preprodajalcih kokaina. Po oceni RENCTAS naj bi jih bilo v Braziliji od 400 kriminalnih skupin, ki se ukvarjajo z nezakonito preprodajo ogroženih divjih vrst, kar 40 odstotkov vpletenih v druge oblike kriminalnih aktivnosti, predvsem v preprodajo prepovedanih drog (United Nations Economic and Social Council 2002, 6). V Južni Ameriki naj bi v okviru nezakonitih dejavnosti po vrednosti blaga trgovina z ogroženimi divjimi vrstami zavzemala tretje mesto, takoj za preprodajo prepovedanih drog in orožja. RENCTAS opozarja, da tihotapci osebkov ogroženih divjih vrst običajno izkoriščajo utečene mednarodne poti; te pri svojih dejavnostih uporabljajo organizirane kriminalne združbe, ki se ukvarjajo s preprodajo drugega prepovedanega blaga. Pri tem je glede nadzora najbolj ranljiva mehiško-ameriška meja; leta 2001 so ameriški organi odkrivanja in pregona na meji v osmih mesecih zasegli več kot 50 tisoč osebkov divjih vrst. Med drugim so naleteli tudi na hkratne pošiljke ogroženih želv in marihuane ter ogroženih kač in kokaina (Mastny in French 2002, 15).

Zadnje čase opažajo tudi trend, da so laboratoriji za proizvodnjo drog zaradi boljše zaščite in paralelne dejavnosti divjega lova pogosto skriti prav v nacionalnih parkih (Galster 2009, 155).

4.7 PRIMERI USMERJENOSTI ORGANIZIRANIH KRIMINALNIH ZDRUŽB PRI PREPRODAJI OGROŽENIH PROSTO ŽIVEČIH ŽIVALSKIH IN RASTLINSKIH VRST

Velike organizirane kriminalne združbe imajo zaledje zlasti na dveh območjih, in sicer v državah bivše Sovjetske zveze in v državah, ki imajo glavnino proizvodnje in distribucije prepovedanih drog in so največkrat tudi biotsko zelo raznovrstne (Zimmerman 2003, 1669). Glede na izvedene študije Združenih narodov naj bi bile najbolj vpletene v preprodajo ogroženih divjih vrst organizirane kriminalne celice kitajskega, japonskega, italijanskega in ruskega porekla. V Italiji se s preprodajo ogroženih divjih vrst ukvarja zlasti neapeljska Camorra (Elliott 2009, 65).

Večina ruskih organiziranih kriminalnih celic obvladuje črni trg s kaviarjem²⁴, hkrati preprodajajo tudi tigre in medvede. Kriminalne združbe iz osrednje Azije in organizirane kriminalne celice Latinske Amerike se ukvarjajo predvsem s preprodajo papig in sokolov (Wyler in Sheikh 2009, 16), v Afriki z eksotičnimi pticami pogosto trgujejo libijske kriminalne združbe (Elliott 2009, 65).

Kitajske triade v veliki meri nadzirajo črni trg z morskimi polži abaloni. Čeprav jih nabirajo predvsem južnoafriški ribiči, so kitajske triade odgovorne za dostavo na končne destinacije in njihovo prodajo po svetu. Poleg tega se triade občasno vključujejo v preprodajo polpredelane slonovine in nosorogovih rogov na Kitajsko in Tajvan ter v Jemen in Savdsko Arabijo (Warchol in drugi 2003, 24). Vzhodnoazijske triade, kot sta Wo Shing Wo in 14K, in japonske jakuze tihotapijo predvsem slonovino, nosorogove rogove, tigre, hrbtne plavuti morskih psov, abalone in kitovo meso (United Nations Economic and Social Council 2002, 6).

Značilno je, da se s preprodajo ptic roparic, največkrat z območja Severne in Osrednje Azije, ukvarjajo v prvi vrsti arabske organizirane kriminalne združbe (Wyatt 2009, 153).

4.8 ANALIZA UGOTOVITEV

Pri nezakoniti trgovini z ogroženimi divjimi vrstami je mnogo razlogov za njeno uspešnost. Visoka stopnja povpraševanja jo narekuje, eden bistvenih elementov, ki jo omogoča, je opredelitev političnih značilnosti držav izvornih območij. Šibke vlade, nezadovoljivo vzpostavljen pravni sistem ter slabo plačani in usposobljeni državni uradniki ustvarjajo ugodne okoliščine za različne kriminalne aktivnosti. Bogata biotska raznovrstnost, nizka stopnja nadzora nad njenim izkoriščanjem in večinoma precej prepustne mednarodne meje pomenijo za kriminalne združbe lahek način pridobivanja blaga, ki ga prodajajo za velike dobičke. Združbe so dobro organizirane in opremljene, imajo vse potrebne kontakte, ustrezna znanja in veščine, vsakomur je dodeljena natančno določena vloga, dejanja so natančno planirana vnaprej. Pri tem uporabljajo tudi različne druge oblike kriminalitete, kot so

²⁴ Leta 2001 so ruske organizirane kriminalne združbe na črnem trgu prodale za 60 milijonov evrov nezakonito pridobljenega kaviarja iz Kaspijske regije (Engler in Parry-Jones 2007, 7).

korupcija, izsiljevanje in ponarejanje dokumentov, sicer dejanja ne bi bilo mogoče izpeljati do konca.

Najnižji v verigi so lokalni (vaški) lovci, ki trgujejo z živalskimi vrstami, da bi sebi in svoji družini omogočili preživetje in hkrati zaščitili svoj pridelek. Pomemben člen v verigi so poznavalci in strokovnjaki, ki natanko vedo, katere vrste so ogrožene, kje jih pridobiti in kaj z njimi napraviti. Kriminalne entitete obsegajo teroriste, upornike in preprodajalce drog, ki imajo sredstva, znanje in zmožnosti, da se izognejo nadzoru in uspešno pretihotapijo ter zavarujejo svoje izdelke, nato operejo denar od prodaje. Kot krinka v verigi trgovanja so zakonita gospodarska podjetja. Koruptivni državni uradniki omogočajo uvoz in izvoz. Na koncu verige je porabnik, ki je za želeno blago pripravljen plačati visoko ceno.

Bistveni del preprečevanja zadeva izvorna območja. V primerjavi s preprodajo drog, kjer vsak zaseg ne glede na člen v verigi (proizvodnja, tihotapljenje, preprodavanje) velja za dosežek, je pri trgovanju z divjimi vrstami pogosto prepozno, saj je sama žival že bila ulovljena oziroma ubita, kar ima neposredne negativne posledice na okolje. Poleg tega se morajo pripadniki patrolj v nacionalnih parkih vsak dan srečevati s težkim terenom, kjer se lahko okužijo s številnimi boleznimi ali spopadejo z boljše usposobljenimi in oboroženimi divjimi lovci. Po navadi so slabo plačani, neustrezno opremljeni in velikokrat priča uboju svojih kolegov. Prav tako glede na številčnost pokrivajo nesorazmerno veliko geografsko območje.

Verjetno so kriminalne združbe najbolj ranljive za razkritje v končnih državah, zlasti zahodnih. Za tranzitna območja si navadno izberejo tiste države, ki imajo še posebno dobro vzpostavljene prijateljske vezi z državami porekla ali končnimi državami ter hkrati nizko stopnjo nadzora ali šibka pravila o uvozno-izvozni politiki.

Kriminalne združbe se tudi usmerijo v točno določeno blago. Navadno se specializirajo za preprodajo le nekaj različnih divjih vrst, kar je smiselno glede na sistem delovanja in vzpostavljene člene v mednarodni kriminalni mreži. Organizacija namreč zahteva vzpostavitev in usklajevanje različnih elementov in zato omogoča le določeno stopnjo prilagodljivosti.

Kriminalne združbe se največkrat specializirajo za blago, ki je endemično območju, na katerem so (ruske kriminalne združbe in kavjar), ali za blago, za katero velja na območju, iz katerega prihajajo, največ povpraševanja (jakuze in slonovina, arabske kriminalne združbe in ptice roparice). Sicer je blago za kriminalne združbe multipraktično; lahko ga uporabljajo za

osnovno ali spremljajočo dejavnost, za plačilo drugih storitev, za pranje denarja in za medij tihotapljenja drugega prepovedanega blaga. Ob nizkem nadzoru in kaznih ter sočasnih visokih zaslužkih je za kriminalne združbe zelo privlačna priložnost za razvoj samostojne kriminalne panoge ali razširitev obstoječe.

5 SISTEM TRGOVANJA

5.1 TIHOTAPLJENJE (FIZIČNO SKRIVANJE BLAGA)

Pri izogibanju carinskim pregledom tihotapci poleg goljufij z dokumentacijo največkrat uporabljajo tehnike, ki se nanašajo na potvarjanje blaga (na primer blagu spremenijo videz v tolikšni meri, da ni več prepoznan kot prepovedan, kot je slonovina prebarvana v les), skrivanje prepovedanega blaga med običajnim blagom (redke ogrožene ptice skrite med podobnimi neproblematično trgovanimi pticami ali rog nosoroga skrit znotraj kipa iz mavca) ter izogibanje mejnim kontrolam. Druge tehnike vključujejo transport blaga v države, v katerih ni obravnavano kot nezakonito, ali pa v države, ki imajo slabo vzpostavljen pravni sistem (Cowdrey 2002, 5), običajno poštno dostavo, FedEx, DHL in podobno ter diplomatsko prtljago (Wyler in Sheikh 2009, 9). Da bi se izognili razkritju, postajajo tihotapci vedno bolj kreativni. V začetku 21. stoletja, ko so cene medvedovega žolča in mehurja v Vietnamu močno narasle, so se za tihotapljenje medvedov ali njegovih delov uporabljala tudi lažna vojaška, reševalna in pogrebna vozila. Nekoč je policija prestregla reševalno vozilo, v katerem je bil medved celo našemljen v pacienta ter obdan z zaskrbljenimi sorodniki (Grieser-Johns in Thomson 2005, 3). Zelo donosno je tudi tihotapljenje ptičjih jajc ogroženih tropskih vrst v temu namenjenih prenosnih inkubatorjih, ki imajo na zunanji videz ročne prtljage in nosilnost do 60 enot, kar pomeni, da je v enem kovčku lahko tudi več deset tisoč evrov vrednosti blaga (Gomes Silva 2001, 165).

Pri tihotapljenju večje količine blaga je razvidno, da gre za izjemno organizirano dejavnost. Skrivni predeli zabojnikov so oblikovani tako podrobno, da zagotovijo točno določeno količino blaga, saj preprodajalec ne želi izgubljati prostora, kupec pa ne prejeti več blaga, kot ga lahko proda. Zato so sredstva tihotapljenja in tovor natančno planirani. Zabojniki so metalurško prilagojeni in pri njihovem oblikovanju sta nujna znanje in iznajdljivost. Lažne

stene so velikokrat tako spretno postavljene in maskirane, da jih organi odkrivanja in pregona pogosto niti ne opazijo, ko vstopijo v prazen zabojnik, čeprav so v neposredni bližini prepovedanega blaga²⁵ (Clark 2009, 64).

Ocene nakazujejo, da kar od 40 do 80 odstotkov živali med prevozom umre, druge se srečujejo s podhranjenostjo, dehidracijo, zlomljenimi kostmi in drugimi poškodbami (Wheat 2007, 25). Posebno visoka je stopnja smrtnosti pri pticah. Prav zato so pri tihotapljenju začeli dajati prednost jajcem ogroženih ptic, saj pridejo na cilj veliko lažje nepoškodovana, hkrati pa ne zavzamejo toliko prostora. Manj težav je s transportom plazilcev. Največkrat se jih umetno potisne v stanje hibernacije, kar omogoča, da v poštni pošiljki preživijo več tednov, pogosto se jim s trakom tudi preventivno poveže noge, s čimer se prepreči njihovo potencialno premikanje in raztezanje (Edwards 2007).

Kriminalne združbe si medsebojno plačujejo za uporabo istih tihotapskih poti (na primer: kriminalna združba, ki se je ukvarjala s preprodajo tigrovih in medvedovih delov, je ruski mafiji plačevala za uporabo zaščitene poti med Rusko federacijo in Kitajsko). V nekaterih predelih Azije in Afrike uporniške skupine kriminalnim združbam pomagajo pri čezmejnem transportu, a pri tem uveljavljajo tako imenovani davek na nezakonito transnacionalno trgovanje z ogroženimi divjimi vrstami (Sellar 2009, 123-125).

5.2 GOLJUFIJE IN KORUPCIJA

Podkupovanje se najpogosteje uporablja pri nižjih uradnikih, in sicer za podpisovanje ali ponarejanje uvoznih in izvoznih potrdil ali za neoviran prevoz nezakonitega blaga. Bolj resna oblika, a vseeno zelo pogosta, je dolgoročno sodelovanje policije, varnostnih sil, vladnih uradnikov in medvladnih organizacij, pri čemer lahko korupcija hkrati onemogoča pravilno ocenitev okoljske kriminalitete ter pripravo in izvedbo ustreznih protiukrepov (Rice 2008, 3). Poleg tega se kriminalne združbe do ponarejenih ali ukradenih dokumentov dokopljejo tudi s

²⁵ Ko so na primer v Hong Kongu zasegli pošiljko slonovine iz Kameruna, je preiskava pokazala, da je bila ta ista pot iz Kameruna v zadnjem desetletju uporabljena vsaj še petnajstkrat in vsaj šestnajstkrat s pečatom odpreme iz Nigerije. Povprečna teža pretihotapljenih slonovine na pošiljko je znašala 2678 kg, kar pomeni, da je skupno 31 pošiljk pretovorilo prek 83 ton slonovine in povzročilo smrt približno 8300 slonov. Pri srednji ceni preprodaje kilograma slonovine (460 €) je blago vredno 38,18 milijona evrov (dobički v končni prodaji so seveda še višji), kar seveda nakazuje na vpletenost organiziranih kriminalnih združb (Clark 2009, 64).

pomočjo nadlegovanja in ustrahovanja, kadar hkrati nadzirajo trgovino z belim blagom, v zameno ponudijo seksualne usluge prostitutk (Sellar 2009, 125).

Pri tihotapljenju blaga v EU je ena izmed najobičajnejših praks uporaba dokumentacije, na kateri so navedeni lažni podatki. Da bi carinsko osebje prepoznalo razliko med navedeno in resnično uvoženo vrsto, mora biti izjemno dobro usposobljeno. Napačno navedeni podatki se lahko nanašajo na identifikacijo vrste, njeno poreklo, vrednost, namen uvoza itd. Najpogosteje se v EU uporablja lažno naveden izvor, kot je na primer zamenjava navedbe, da je bila vrsta ujeta ali nabrana v divjem okolju z gojenjem v ujetništvu. To je še posebno pomembno za vrste, ki so navedene v dodatku A, za katere velja, da se lahko trgujejo le v primeru, da niso bile odvzete iz njihovega naravnega okolja. Ugotovitev takih nepravilnosti je zelo problematična in zahteva strokovno znanje in presojo, česar pa carinsko osebje po navadi nima (Theile in drugi 2004, 13).

Pri ponarejanju potrebne dokumentacije za prevoz in prodajo osebkov divjih vrst organizirane kriminalne združbe pogosto ukradejo potrebne žige. Med leti 1990 in 1994 so na primer ukraden žig uporabili v vsaj 47 pošiljkah, ki so vsebovale prek sto tisoč kož azijskega pitona (*Python reticulatus*) in 285 tisoč kož vodnega varana (*Varanus salvator*) iz Malezije (Holden 1998, 10). Obrazci, potrdila in žigi so bili pogosto predmet kraje tudi pozneje, na primer leta 1995 v Kamerunu in Gvatemali, 1996 v Argentini in Maliju, 1997 v Zambiji in ponovno v Kamerunu, 1998 v Demokratični republiki Kongo, 1999 zopet v Kamerunu, 2000 v Maleziji, 2003 v Kanadi, 2005 v Kolumbiji, 2007 v Gvineji in še enkrat v Maleziji (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora).

Potrebno se je zavedati, da je vsak sistem, ki temelji na uporabi dokumentacije, nagnjen k njenemu ponarejanju, s tem pa je omogočeno tudi pranje blaga na zakonitem trgu (Hayman in Brack 2002, 20). S ponarejeno dokumentacijo ali uporabo ustreznih ukradenih dovoljenj in potrdil postane ogrožena nezakonito pridobljena divja vrsta oprana na trgu. Preprodajalci pogosto uporabljajo tudi tako imenovano recikliranje dokumentacije. Trgovec ima na primer urejene papirje za prodajo osebkov divjih vrst, gojenih v ujetništvu, toda hkrati prodaja osebke iste vrste, ki so bili kot prosto živeči izvzeti iz naravnega okolja. Pri slednjih uporablja

dokumentacijo prvih, pri prodaji pa predloži fotokopije²⁶, ki so pogosto spregledane kot nedovoljena dokumentacija, saj so kupci večinoma premalo ozaveščeni, da bi ugotovili, da gre za goljufijo²⁷ (Theile in drugi 2004, 13). Pranje blaga znotraj EU je dokaj lahko izvedljivo tudi, kadar gre za vrste s seznama dodatka B, saj za notranje trgovanje ne obstajajo predpisani obrazci. Pogost primer so iz Brazilije na Portugalsko nezakonito uvožene ali pretihotapljene eksotične ptice, od tam pa neovirano razposlane po celotni EU (Ó Críodáin 2007, 137).

5.3 PRODAJA

Črni trg z ogroženimi divjimi vrstami ima podobne lastnosti, kot jih imajo črni trgi z drugim blagom. Pojavlja se v oblaster nevidni sferi, zaradi česar ga je težko odkriti, omogoča visoke zasluzke, aretirani udeleženci nočejo sodelovati s policijo, saj se bojijo povračilnih ukrepov vodij organizacije črnega trga, ponudba se odziva na povpraševanje (prodajalci torej poskušajo ugoditi zahtevam kupcev), policija ima zelo malo podatkov o njegovem obsegu (referenca je predvsem zaseženo blago), preprodaja je močno povezana tudi s preprodajo drugega blaga, zlasti prepovedanih drog (Schneider 2008, 286-287).

Nezakonita prodaja naj bi se v zadnjih nekaj letih močno povečala; to bi bilo lahko pogojeno z vse večjim proučevanjem problematike, vendar nekatere študije nakazujejo, da je pojav povezan tudi s povečanjem števila ogroženih divjih vrst na seznamih dodatkov CITES (Wylér in Sheikh 2009, 3). Žal je večina mednarodnih predpisov usmerjenih k ponudbi. Nezaosten hkraten program ozaveščanja in kaznovanja kupcev tako samo vzpostavlja črni trg z zaščitenimi divjimi vrstami. Prav tako so problematične kvote, saj se na črnem trgu vrste, za katere velja kvota, zaradi izogibanja davkom in drugim dajatvam prodajajo po nižjih cenah. Glede na to je popolna prepoved trgovanja z določeno vrsto v primerjavi s kvotami veliko bolj smiselna, saj preprečuje pranje blaga. Po drugi strani neupravičena prepoved oškoduje tiste, ki bi si lahko na zakonit način izboljšali ekonomsko socialni položaj v državah porekla blaga

²⁶ Člen 11 Uredbe Sveta 338/97 navaja, da mora biti predloženo dovoljenje izvornik in ne fotokopija.

²⁷ Tipičen primer pranja blaga je nezakonito pridobljeni kaviar. Uvoznik najprej z vsemi potrebnimi dokumenti uvozi kaviar zakonito v EU. Prav tako v EU pretihotapi kaviar s črnega trga, največkrat v majhnih količinah, od 5 do 10 kg, in sicer prek rednih letalskih linij, po vstopu Bolgarije v EU pa tudi prek cestnih povezav. Nezakonito pridobljen kaviar nato znotraj EU prodajajo s fotokopijami dokumentov zakonito uvoženega kaviarja (Ó Críodáin 2007, 71). Pozneje je Uredba Komisije 865/2006 uvedla strožje ukrepe in nadzor nad označevanjem kaviarja, a je pranje kaviarja še vedno zelo pogost pojav.

oziroma jih prisili, da se s trgovanjem ukvarjajo nezakonito in podplačano, na drugi strani pa cene na črnem trgu dosežajo nenadzorovane višine (Naylor 2005, 291).

V številnih primerih je velikost obsega nezakonite prodaje opredeljena glede na velikost obsega zakonite prodaje. V državah članicah EU, v katerih je mnogo zbirateljev eksotičnih ptic in plazilcev, je povpraševanje po nezakoniti prodaji živih ptic in plazilcev večje. Podobno je v državah, ki zakonito uvažajo kože plazilcev; tam se v velikem obsegu pojavlja tudi nezakoniti uvoz kož²⁸ (Zamparutti 2006, 5). Včasih je zakonita prodaja osebkov divjih vrst samo krinka za nezakonito trgovanje s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Zaradi neznatnih in neprepričljivih kazni veliko preprodajalcev kupuje blago na črnem trgu, pri čemer je zakonita dejavnost le krinka za nezakonito, v kateri se resnično ustvarjajo visoki zaslužki. Hkrati zakonita prodaja omogoča vzpostavitev ustrezne infrastrukture za sklepanje kupčij (Clark 2009, 86).

Predelava in shranjevanje izdelkov zahteva določeno stopnjo znanja, organizacije, prostorov in opreme, zaradi česar je nujno potrebno dobro finančno zaledje, ki lahko to omogoči. Primer je prodaja kaviarja. Najprej je potrebno zagotoviti ulov jesetrovk, nato se morajo ikre previdno odstraniti in obdelati, da bi lahko pozneje postale drago prodan izdelek. Potrebno je natančno ponarediti embalažo in oznake ter zagotoviti shranjevanje na hladnem, tihotapci pa morajo na koncu prečkati številne meje, da dosežejo končne države. Vendar so vsi ti stroški²⁹ vseeno povsem upravičeni; raziskava je pokazala, da je bil dobiček od prodaje kaviarja na debelo v eno srednjevzhodno državo v letu 2001 kar 15 milijonov evrov (Sellar 2009, 123).

Povpraševanje in ponudba se pri težko dostopnih virih včasih tudi preusmerita k drugi vrsti. V modni industriji lahko za izdelavo oblačil iz volne južnoameriške zaščitene lame vikunja uporabijo material druge vrhunske kakovosti volne, kot je kašmir. Vendar bi taka

²⁸ Tak primer je Mehika. V sektor predelave in preprodaje kož plazilcev se Mehika vključuje kot ena najpomembnejših držav na svetovnem trgu, in to tako z vidika zakonite kot tudi nezakonite dejavnosti. Pri tem pokriva področje zbiranja, sortiranja in predelave kož plazilcev in tudi izdelavo končnih izdelkov, za katere so največji izvozni trg ZDA (Arroyo-Quirozin drugi 2007, 946).

²⁹ Pri prodaji morajo kriminalne združbe upoštevati koordinacijske in motivacijske stroške ter stroške izmikanja. Medtem ko se prvi dve kategoriji nanašata na odnos med kupcem in prodajalcem (izpolnitev pogojev za sklenitev posla, kot so lokacija, čas in plačilo ter možnost razkritja in slabe kupčije glede na kvaliteto blaga), se tretja kategorija nanaša na stroške prikrivanja nezakonite dejavnosti, kot so izguba blaga, podkupnine in tihotapljenje (Moyle 2009, 128).

preusmeritev lahko v prihodnosti povzročila enako nevarnost za izumrtje novoizbrane vrste (Hayman in Brack 2002, 11).

Organizirane kriminalne združbe so ustanovile tudi lažna podjetja, prek katerih nato preprodajajo nezakonito blago, pri čemer pogosto uporabljajo svetovni splet (Sellar 2009, 125). Poseben primer je JAR; je ena izmed redkih držav, ki ima dovoljeno prodajo osebkov divjih vrst prek dražb in prodajnih katalogov tako za lokalno prebivalstvo kot tudi za tujce na drugih kontinentih. Pri tem je nezakonita prodaja pomešana z zakonito. Na dražbi je določena tržna vrednost posamezne vrste, medtem ko so obseg in dohodki od tovrstne prodaje vsako leto višji (Animal Rights Africa 2009, 5).

Več raziskav je pokazalo, da se kupci v veliki večini ne zavedajo kršenja zakona, saj prodajalci pogosto nimajo zahtevane dokumentacije za blago, porabnik pa ni dovolj ozaveščen ali mu ni v interesu, da bi to preverjal (IFAW 2007b, 15). Dolgoročni učinki kampanij, plakatov, izobraževanj po šolah ali prek medijev in predvajanja dokumentarnih filmov, kar naj bi vplivalo na negativno mnenje o preprodaji ogroženih vrst, še niso dobro znani. So pa raziskave potrdile, da ima ozaveščanje večji vpliv na porabnike kot na lokalno prebivalstvo in na preprodajalce (TRAFFIC International 2008, 66).

5.4 SVETOVNI SPLET

Razvoj sofisticiranih tehnologij je olajšal kriminalnim združbam njihovo delovanje. Svetovni splet je danes največja svetovna tržnica, ki je za sklepanje poslov odprta 24 ur na dan vse dni v tednu, njena dejavnost narašča in se razvija. Največje stičišče ponudbe in povpraševanja na enem mestu je eBayTM, prek katerega poteka ogromno nezakonite preprodaje osebkov ogroženih divjih vrst oziroma njihovih izdelkov in derivatov³⁰ (IFAW 2007a, 1). Namesto da bi bilo kupcu potrebno potovati na drugi konec sveta, kjer bi si izbral eksotično divjo vrsto, lahko le pobrska po svetovnem spletu in opravi nakup prek medmrežja (Zimmerman 2003,

³⁰ eBayTM je bil ustanovljen leta 1995 v Kaliforniji. Danes ima že 35 nacionalnih podružnic in več kot 180 milijonov registriranih uporabnikov po vsem svetu. V povprečju ima ves čas vsaj 78 milijonov vnosov, ki so razvrščeni v več kot 50 tisoč kategorij, vsako sekundo se izvrši prodaja v vrednosti 1100 evrov (IFAW 2007a, 1).

1671). Pošiljke so individualnim kupcem poslane prek navadnih poštних storitev in se tako izogonej verjetnejšemu odkritju in zasegu blaga³¹ (Clark 2009, 76).

Za preprodajalce je svetovni splet neprecenljiv. Vpleteni v nedovoljene transakcije se drug z drugim sporazumevajo v zasebnosti in anonimnosti v spletu domujočih e-poštних računov, ki jih pogosto spreminjajo in do katerih dostopajo iz kiberkavarn in nevpadljivih prostorov. Pošiljke spremljajo s sledilnimi storitvami, ki jih omogočajo Federal Express in sorodna dostavna podjetja. Svoje blago ponujajo naprodaj v spletnih izložbenih vitrinah. Na medmrežju novačijo plačance, na njem oglašujejo brezvestna prevozniška podjetja in gostujejo navidezne profesionalne spletne strani, ki so v resnici elektronska pročelja kvazipodjetij (Naím 2008, 27). Pri komuniciranju uporabljajo pripadniki kriminalnih združb različne spletne možnosti, kot so elektronska pošta, kratka sporočila na računalnikih (SMS), klepetalnice in telefonija prek internetnega protokola (VoIP telefonija). Z omenjenimi tehnologijami lahko upravljajo s celotno kriminalno združbo oziroma mrežo, jo nadzirajo in ji ukazujejo. Hkrati je omogočeno sklepanje poslov, dogovarjanje glede cen in iskanje oziroma dobavljanje vrste in količine določenega blaga (Filipkowski 2004, 4-5).

Leta 2008 je IFAW izvedel študijo spletnega trgovanja z osebki ogroženih divjih vrst z dodatka I in delno z dodatka II. Šest tednov je skupina spremljala spletne oglase, dražbe in druge spletne strani, na katerih se je dogajala notranja in mednarodna prodaja. Pregledanih je bilo več kot tisoč javnih spletnih strani v enajstih državah na štirih celinah in 7122 oglasov v osmih državah³², pri čemer je bilo 20,8 odstotkov oglasov namenjenih prodaji živih osebkov ogroženih divjih vrst, 79,2 odstotkov pa njihovim izdelkom. V ponudbi je prevladovala slonovina in poleg nje žive ptice (skupaj 93,2 odstotka). Celotna razpoložljiva ponudba blaga je imela vrednost 2,8 milijona evrov, v šestih tednih je prišlo do prodaje v skupni vrednosti vsaj 330 tisoč evrov³³. Raziskava je pokazala, da se je v splošni ponudbi eBayTM (čeprav se žive ptice večinoma prodajajo na portalih oziroma spletnih straneh, ki so namenjene predvsem

³¹ Januarja 2008 so v Las Vegasu aretirali moškega, ki je na internetu prodajal redke vrste strupenih kač. Pri hišni preiskavi so našli 48 kač (Clark 2009, 76).

³² V prvotno skupino enajstih držav so spadale Francija, Nemčija, Združeno kraljestvo, Ruska federacija, Kitajska, ZDA, Kanada, Mehika, Argentina, Kolumbija, Avstralija, kasneje so se Mehika, Argentina in Kolumbija izločile, saj so se izkazale za manj pomembne (IFAW 2008).

³³ Z izjemo eBayTM-a, kjer je skupina lahko spremljala, kaj se je s ponudbo dogajalo, je bilo zelo težko ugotoviti, ali je do prodaje v resnici prišlo (IFAW 2008).

imetnikom različnih vrst ptic) izkazal za največje tržno zbirališče ponudbe in povpraševanja osebkov ogroženih divjih vrst in je pomenil kar 62,8 odstotkov vseh oglasov (IFAW 2008).

Poleg prodaje prek javnih spletnih strani, kot je eBayTM, je še bolj prikrito trgovanje, ki se dogaja na zaščitenih straneh, kot so klepetalnice. Identificiranje nezakonitih spletnih dejavnosti ali pripadnikov, ki se z njimi ukvarjajo, je za organe odkrivanja in pregona izjemno težavno delo, saj potrebujejo ustrezno stopnjo napredne opreme in znanja. V zadnjih letih dajejo države (primer so Estonija, Madžarska, Združeno kraljestvo in Nemčija) vedno večji poudarek organiziranju namenskih skupin, ki se ukvarjajo izključno z odkrivanjem in pregonom spletne kriminalitete. Člani teh skupin so ustrezno usposobljeni, opremljeni so s primerno tehnologijo in tesno sodelujejo s telekomunikacijskimi podjetji, ki jim zagotavljajo potrebno podporo (Filipkowski 2004, 16; Zamparutti 2006, 21).

Tudi Europol je v analizi ocene ogroženosti Evropske unije zaradi organizirane kriminalitete poudaril priročnost sodelovanja različnih kriminalnih združb prek svetovnega spleta, pri čemer lahko udeleženci ohranijo anonimnost, pokrijejo obširno geografsko območje in uporabljajo napredne varnostne sisteme, da zakrijejo svoje delovanje (EUROPOL 2009, 22).

Vendar policistom pogosto primanjkuje tako znanja kot tudi virov³⁴, da bi uspešno nadzorovali in odkrivali kriminalne združbe, ki so dejavne na medmrežju, velikokrat je njihov odnos do preprodajalcev ogroženih divjih vrst tudi podcenjujoč, saj jih obravnavajo kot nepomembne posameznike in ne kot interaktivno mrežo kriminalnih skupin (Zimmerman 2003, 1671). Precejšnja težava pri preprečevanju nezakonitega trgovanja na spletu je anonimnost. Spletni oglasi so zelo podobni časopisnim, le da so še veliko bolj anonimni, saj je zelo težko ugotoviti njihov izvor, še posebno, če gre za tako imenovano vsiljeno pošto. Spremljanje trgovanja na svetovnem spletu pomeni za organe odkrivanja in pregona velik strošek; potrebno je namreč veliko virov in časa. Težava so tudi spletne strani, ki so varovane z gesli. Pogosto se pojavlja tudi vprašanje pristojnosti organov pregona, če ima na primer prodajalec sedež v EU, izdelek je skladiščen v državi prehodnega območja, medtem ko je prodan nekemu v tretji državi končnega območja, kot so ZDA. Države namreč nimajo poenotenih nacionalnih zakonodaj ali pa si določila mednarodnih predpisov različno razlagajo (Ó Críodáin 2007, 61).

³⁴ V Združenem kraljestvu načrtujejo zaposlitev enega raziskovalca in njegova naloga bo izključno zbiranje informacij o nezakoniti preprodaji na svetovnem spletu (NWCUC 2010, 16).

IFAW (2008, 15) je identificiral deset bistvenih problematik, zaradi česar je nadzor nad spletnim trgovanjem pomanjkljiv in otežen:

- 1) mnoge spletne strani zahtevajo le izjavo prodajalca, da se blago prodaja v skladu s predpisanimi zahtevami spletne strani;
- 2) četudi je priložena fotografija zahtevane dokumentacije, je praktično nemogoče preveriti njeno avtentičnost;
- 3) spletni portali omogočajo povezovanje kupcev in prodajalcev, ki lahko nato sklepajo kupčije mimo spletnih strani ali pa uporabljajo elektronsko pošto, torej mehanizme, ki se jih ne da nadzorovati, hkrati se njihova dejavnost razpreda tudi zunaj spletnih mest;
- 4) čeprav se nekateri prodajalci sklicujejo, da je njihova prodaja vezana le na notranji trg, blago dostavljajo tudi mednarodno;
- 5) prodajalec lahko objavi oglas na spletni strani neke tuje države, blago pa naroči kupec iz neke tretje;
- 6) ker pri spletni prodaji ni prisotne logistične dimenzije, je prodaja izjemno hitra, zaradi česar organi odkrivanja in pregona zelo težko posredujejo, poleg tega je prijava kršitev največkrat odvisna od kupcev, kar pa ni v njihovem interesu;
- 7) spletna prodaja omogoča anonimnost; nekateri portali niti ne zahtevajo registracije uporabnika;
- 8) četudi imajo spletne strani ustvarjene avtomatske filtre, ki hkrati preverjajo, ali se v oglasu pojavlja kakšna beseda, ki bi nakazovala, da gre za sum nezakonite prodaje, so se prodajalci znašli na način, da uporabljajo napačno črkovanje ali opise, s čimer so izločene tvegane besede;
- 9) četudi je bilo blago zaradi kršitev pogojev prodaje enkrat že umaknjeno s spletne strani, se prodajalec lahko prijavi z novim imenom in oglas ponovno objavi;
- 10) v primeru spletne prevare, ko prodajalec objavi oglas po nakazanem denarju, predmeta ali osebka ne pošlje kupcu, porabijo organi odkrivanja in pregona namesto za resnejše kršitelje dragocen čas in sredstva za lažnega prodajalca.

5.5 ZASLUŽKI

Trgovanje z ogroženimi divjimi vrstami omogoča visoke dobičke, kar je eden najpomembnejših motivacijskih dejavnikov za ukvarjanje s tovrstno dejavnostjo. Po raziskavi, opravil jo je TRAFFIC International (2008, 61-62), tudi poseg na trgu, ki bi poskusil znižati

zaslužke³⁵, ne bi bistveno vplival na zmanjšanje obsega črnega trga. Vrednost blaga namreč določajo porabniki; večja je njegova nedostopnost, višja je njegova cena. Poleg tega so divje vrste, njihovi deli ali izdelki tudi kulturno in tradicionalno pogojeni z načinom življenja v posamezni regiji³⁶.

Vrednost blaga v verigi preprodaje med udeleženci narašča. Sivi žako je na primer ob ujetništvu v Slonokoščeni obali vreden približno 15 evrov, 73 evrov ob izvozu iz države, 440 evrov ob uvozu v končno državo, na primer ZDA, in prek 800 evrov v maloprodaji. Gram mošusa sibirjskega mošusnega jelena lovec proda za 1,5 do 2 evra, mali preprodajalec v Ruski federaciji za 5 do 6 evrov, 9 do 10 evrov dobi zanj izvoznik v EU, tam se evropski parfumski industriji proda za več kot 36 evrov (Hayman in Brack 2002, 11).

Kože kajmanov in pitonov so pogosto uporabljene za izdelavo modnih dodatkov, ki se končnemu kupcu prodajo tudi za več sto evrov, a so bile od divjega lovca odkupljene za ceno enega do dveh odstotkov končne cene. Podobne so statistike zaslužkov ujetih divjih ptic in drugih plazilcev. Končna cena v državah razvitega sveta je torej 98 odstotkov višja od nabavne (dodana vrednost). 20 gramov težki pečat iz slonovine, pripravljen za vgraviranje podpisa, stane na Daljnem Vzhodu približno 75 evrov, čeprav je afriški izvoznik z njim zaslužil le 1,5 evra (Clark 2009, 87). Drugi primeri so še bolivijski tukan, za katerega dobi divji lovec približno sedem evrov, zbiratelj v ZDA ali EU pa zanj odšteje tudi več kot tisoč evrov. Žolč medveda prinese lovcu med 35 in 70 evri, a je na Kitajskem, Tajvanu ali v Južni Koreji nato prodan končnemu kupcu za znesek med 1.500 in 6.000 evri. Izjemno ogrožena želva *Astrochelys radiata* je na Madagaskarju od lovca odkupljena za samo 20 centov, a se na črnem trgu proda tudi za več kot tisoč evrov, v Indoneziji za orangutana lovec dobi 140 evrov, zbiralec pa ga kupi tudi za več kot 35 tisoč evrov (Warchol in drugi 2003, 4).

Cena narašča tudi glede na redkost zaželeno vrsto. Ko so se na primer konec osemdesetih let dvajsetega stoletja na Tajvanju pojavila ugibanja o zalogah rogov nosorogov, je cena nosorogovega roga na svetovnem trgu poskočila s 1000 na 4400 evrov za kilogram (Hayman in Brack 2002, 11).

³⁵ Z nadomestki za blago živalskega in rastlinskega izvora ogroženih vrst in oviranjem prodaje na način, da bi imeli preprodajalci višje stroške (TRAFFIC International 2008, 61).

³⁶ Še posebno v Jugovzhodni in Vzhodni Aziji prek tradicionalne kitajske medicine in kulinarike (TRAFFIC International 2008, 62).

5.6 ANALIZA UGOTOVITEV

Za vzdrževanje svoje dejavnosti morajo imeti kriminalne združbe poleg vseh izpolnjenih organizacijskih in materialnih zahtev tudi določeno stopnjo ustvarjalnosti in iznajdljivosti, ki mora za uspešno vodeno dejavnost biti vedno pred kreativnim razmišljanjem organov odkrivanja in pregona. Da bi še dodatno otežile svoje razkritje, morajo kriminalne združbe med tihotapljenjem, potvarjanjem in prodajanjem blaga obvezno periodično spreminjati vzorec prikrivanja svoje dejavnosti oziroma skrivanja dobrin. Zato bi lahko veljalo, da so njihovi zasluški in obstoj pomembno vezani na njihovo iznajdljivost. Združbe, ki se ukvarjajo z različnimi oblikami kriminalitete, imajo pogosto vzpostavljene medsebojne sporazume za doseganje vzajemnih koristi, kot so na primer nekatera skupna materialna sredstva ali kontakti. Pogosto uporabljajo tudi iste utečene transportne poti ali kombinirajo tihotapljeno blago, zlasti kadar lahko ena kriminalna združba skriva (na primer) prepovedane droge med pošiljko nevarnih živih osebkov druge kriminalne združbe, kar ima na organe odkrivanja zastrašujoč učinek.

Korupcija je pomembno sredstvo za doseganje ciljev, vendar je težje izvedljiva v državah ciljnih območij. Najelegantnejši sistem, ki omogoča preprodajo nezakonitega blaga, je zagotovo njegova zakonita ponudba, torej v okviru opranega blaga, kar je najlažje doseči z lažno oziroma ukradeno dokumentacijo. Iz izvornih območij pogosto poročajo o kraji CITES obrazcev in žigov, vendar se je potrebno zavedati, da se velikokrat zaradi korupcije, izsiljevanj in drugih uporabljenih tehnik kriminalnih združb o izginotju obrazcev niti ne poroča. Kadar je blago oprano, ga je tudi veliko lažje prodati v velikih količinah, čeprav ga kriminalne združbe navadno na prehodnih območjih prepakirajo, razdelijo na manjše enote in šele nato razpošljejo po svetu. Če gre za prepovedano blago, ki ga je na zakonitem trgu nemogoče oprati, je pri tihotapljenju verjetno najboljša oblika (poleg fizičnega skrivanja) njegovo potvarjanje, s čimer se mu spremeni videz. Za organe odkrivanja je izjemno težko, da prepoznajo njegovo lažno identiteto. Četudi si lahko pomagajo z različnimi slikovnimi in podatkovnimi priročniki (TRAFFIC Southeast Asia 2008), bi za učinkovito prepoznavo vseeno potrebovali še precejšnje dodatno usposabljanje. Organi odkrivanja največkrat niso zoologi ali botaniki, ki bi lahko z zagotovostjo identificirali naravne vrste, hkrati za svoje delo potrebujejo številni obseg drugih znanj, ki jim pomagajo pri odkrivanju drugega nezakonitega blaga. Poleg tega jim je veliko lažje identificirati drugo prepovedano blago, kot so na primer droge, orožje ali cigarete, kot neki prepovedan naraven material, izdelek ali celo žival. To

pomeni za kriminalne združbe veliko prednost, saj zmanjšuje stopnjo verjetnosti razkritja in izgube blaga, hkrati so za tovrstno dejavnost predpisane tudi precej nizke kazni. Vendar se za razliko od drugega nezakonitega blaga kriminalnim združbam pri prevozu osebkov divjih vrst lahko zgodijo drugačne izgube. Živi osebki imajo pogosto precejšnjo stopnjo umrljivosti, blago za uživanje pa se lahko tudi pokvari. Kljub vsemu so končni zaslužki po navadi tako visoki, da niti taka izguba ne oslabi dejavnosti kriminalne združbe. Dodana vrednost blaga namreč narašča s premikanjem po verigi navzgor od divjega lovca do trgovca na drobno in je tako med udeležence neenakomerno porazdeljena glede na čas, prostor in obseg.

Pri osebkih ogroženih divjih vrst ne gre za blago, ki bi na trgu čakalo na porabnika; namenjeno je namreč točno določeni ciljni skupini kupcev. Blaga torej ni težko spraviti v promet. Kupci se zanj ne odločajo oportunistično glede na priložnost, temveč po njem načrtno povprašujejo. Že vnaprej namreč vedo, kaj želijo oziroma hočejo, kot so na primer zdravilo tradicionalne kitajske medicine, večerja v gurmanski restavraciji, statusni simbol ali hišni ljubljenec. Vedo, kje to dobiti in koliko plačati. Verjetno gre za kupce povratnike, ki se ne bodo ustavili pri enkratnem nakupu, temveč se bodo k svojemu prodajalcu vrnili, še posebno zaradi vedno lažjih možnosti in anonimnosti, ki jo omogoča svetovni splet. Zaradi visoke stopnje povpraševanja je posledično na trgu tudi tolerirana tako visoka cena tovrstnega blaga, kar kriminalnim združbam omogoča visoke zaslužke.

6 POSLEDICE NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI

Pred 11. septembrom je interes za preprečevanje nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami izhajal predvsem iz potrebe, da bi zaščitili naravne vire oziroma ohranili biotsko raznovrstnost, onemogočili širjenje bolezni, preprečili kruto ravnanje z živalmi in zagotovili preživetje lokalnih podeželskih skupnosti. Po 11. septembru je nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi vrstami postala tudi vprašanje nacionalne in globalne varnosti v najširšem pomenu besede (Pueschel 2009, 116).

6.1 VPLIV NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI DIVJIMI VRSTAMI NA DEGRADACIJO OKOLJA

Nezakonita trgovina z ogroženimi divjimi vrstami lahko pri državah izvoza in uvoza povzroči degradacijo okolja, ki se pojavlja na treh ravneh, in sicer kot zmanjševanje biotske raznovrstnosti, kot izguba ravnovesja v ekosistemih zaradi vključevanja invazivnih vrst in kot širjenje različnih bolezni (zoonoze).

Strokovnjaki opazajo, da nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi vrstami neposredno vpliva na upad števila osebkov nekaterih vrst, v kombinaciji s poseganjem v habitate oziroma v njihovo spreminjanje (kot je izsekavanje gozdov) pa povzroča tudi izumrtje vrst. Vendar je nujno treba opozoriti, da zaradi težko merljivega obsega tovrstne trgovine, torej zaradi pomanjkanja podatkov in razumevanja celotnega sistema trgovanja³⁷, ni neke neposredne študije, ki bi lahko z gotovostjo trdila, kolikšen je njen resnični vpliv na zmanjševanje biotske raznovrstnosti (Wyler in Sheikh 2009, 11). Pri računanju upada posamezne vrste v naravnem okolju je treba upoštevati tudi njeno ciljno skupino. Ker jo največkrat predstavljajo živali, ki so v obdobju sposobnosti razmnoževanja ali nastopajo celo kot breji osebki, se z lovom iz naravnega okolja odstrani potencialno bistveno večje število določene vrste, kot nakazujejo absolutne vrednosti (Naylor 2005, 263). Ne glede na to, ali gre za ubijanje živali ali preprodajo živih osebkov, je ravnanje z njimi največkrat kruto. Pasti so pogosto primitivne in ujetim živalim največkrat povzročajo dolgotrajno umiranje in trpljenje (Clark 2009, 84).

Upad posamezne vrste lahko povzroči tudi neravnovesje v ekosistemu in posledično pretirano razmnoževanje določenih vrst na eni strani ter upad in izumrtje na drugi (Wyler in Sheikh 2009, 11). Takšno neravnovesje potencialno posredno vpliva celo na zdravje ljudi. Pred nekaj leti se je v Južni Aziji v velikem obsegu pričel lov na žabe zaradi velikega povpraševanja po žabjih krakih za pripravo kulinarčnih specialitet v Evropi; to je povzročilo drastičen upad števila žab, posledično pa velik porast komarjev, ki so začeli intenzivno prenašati malarijo in so tako povečali število obolelih ljudi za to boleznijo (Clark 2009, 85). Ekosistem se lahko poruši ali poškoduje tudi, kadar se zaradi pomanjkanja nadzora nad trgovanjem v okolje

³⁷ Skoraj nemogoče je pridobiti podatke, koliko primerkov posamezne vrste je trgovanih v okviru zakonitega in črnega trga ter kolikšen je bil njihov letni porast v naravi (Wyler in Sheikh 2009, 11).

spustijo invazivne vrste, ki vplivajo na zdravje rastlin, živali in celo ljudi, povzročijo resno ekonomsko in okoljsko škodo in ogrozijo kmetijstvo (Wyler in Sheikh 2009, 12). Ko so torej iz naravnega okolja odstranjene domače vrste, to negativno vpliva na ostalo floro in favno glede prehranjevalne verige, vegetacijske rasti in spreminjanja naravnega okolja, kar lahko ogrozi tudi človeško zdravje na nekem ožjem območju ali celo na globalni ravni (Schneider 2008, 289).

Zoonoze so bolezni živali, ki se lahko prenesejo tudi na ljudi; žarišče okužbe je v živalih. Patogeni zoonozni mikroorganizmi pri večini primarno okuženih živali ne povzročajo hude bolezni, toda preneseni na drugo žival ali človeka jim kot gostiteljem lahko povzročijo hudo, dolgotrajno ali celo smrtno bolezen. Po okužbi je človek lahko končni gostitelj ali mikroorganizem prenaša naprej na drugega človeka ali celo žival (Logar in Petrovec 2002, 395). Številni povzročitelji zoonoz se prenašajo neposredno z divjih živali na človeka, kakor je na primer pri *Francisella tularensis*, povzročiteljici tularemije, ki se prenese na človeka že z dotikom s kožo bolnega glodavca ali zajca. Nasprotno se steklina prenese z ugrizom (sline) stekle živali. Antraks se širi s kontaminirano hrano ali vodo, spore pa lahko širijo tudi muhe, jastrebi in drugi mrhovinarji. Tudi salmonеле se razširijo z divjih živali na ljudi po različnih poteh. Pri otrocih so večkrat dobro opisali salmonelozo povezano s plazilci in drugimi eksotičnimi živalmi, ki jih imajo ljudje kot hišne ljubljence (Likar 2010, 189-190). Najpogostejše zoonoze so okužbe z bakterijami (antraks, bruceloza, tularemija, psitakoza³⁸, salmonelozo, pastereloza), paraziti (larva migrans, giardioza, anizakioza, toksoplazmoza) in virusi (mrzlici Ebola in Marburg, encefalitis, steklina)³⁹ (Logar in Petrovec 2002, 395). Hud akutni dihalni sindrom (Severe Acute Respiratory Syndrome ali SARS) je bolezen dihal, ki menda izvira iz Guangdonga na Kitajskem (november 2002). O SARS so prvič poročali februarja 2003 in bolezen se je v naslednjih mesecih razširila kot globalna epidemija, preden so jo zamejili. Po poročilih Svetovne zdravstvene organizacije je bilo 8098 bolnikov in 774 smrtnih primerov. Rezervoar virusa (SARS-CoV) ni znan, infekcija izvira iz divjih živali. Naravno infekcijo so dokazali pri cibetovkah na trgih in tudi pri rakunih, podganah in drugih živalih, ki so doma na območju, od koder izvira SARS (Likar 2010, 192).

³⁸ Za psitakozo zbolijo ljudje, ki so v stiku s pticami. Ptice lahko bakterijo *Chlamydia psittaci* nosijo kot zdrave bacilonoske in zbolevalo v stresnih okoliščinah, kot sta na primer potovanje in stradanje. V letih 1929 in 1930 se je epidemija pojavila v številnih deželah zaradi vnosa ptic iz Argentine. Smrtnost je bila 40-odstotna. V zadnjem času opažajo okuženost z bakterijo *Chlamydia psittaci* tudi pri mačkah (Likar 1999, 119).

³⁹ Poleg omenjenih so okužbe z glivami in praživalmi (Logar in Petrovec 2002, 395).

Z nenadzorovanim uvozom je tako tudi nevarnost prenosa in širjenja bolezni. Te bolezni ne prizadenejo le ljudi, temveč tudi druge vrste in ekosisteme ter tako povzročijo precejšnjo družbeno in gospodarsko škodo. Strokovnjaki ocenjujejo, da naj bi kar 75 odstotkov vseh nalezljivih bolezni, ki prizadanejo človeka, prenesle živali (McMurray 2009, 96). V ZDA je bil na primer poleti leta 2003 zaznan izbruh opičjih koz. Potrdili so 37 primerov okužbe pri ljudeh. Opičje koze so redka zoonoza, povzročajo jo virus, značilen za Afriko. Virus so najprej odkrili pri opicah, nato tudi pri drugih živalih, zlasti glodavcih. Virus se prenaša z inficiranimi živalmi ali njihovimi telesnimi tekočinami. Prvi primeri zunaj Afrike so bili epidemiološko povezani z uvoženimi glodavci iz Gane, ki naj bi v ZDA nato virus prenesli na prerijske pse (Likar 2010, 191). Oktobra 2004 so na letališču v Bruslju med ročno prtljago našli dva gorska sokola, ki sta bila okužena z virusom H5N1, leta 2005 na letališču Heathrow v Londonu dva okužena papagaja⁴⁰ (McMurray 2009, 96). Zanimiv je tudi virus Marburg, ki je v Nemčiji leta 1967 povzročil epidemijo hemoragične bolezni, ki je bila povezana z izpostavljanjem uvoženega prvaka. Predstavnik družine virusov Marburg in Ebola sta pozneje povzročala posamezne primere ali epidemije hemoragične vročice pri ljudeh in prvakih v Afriki, ponekod v Jugovzhodni Aziji ter izbruhe pri prvakih v Severni Ameriki in Evropi, ki so bili vedno povezani z uvoženimi prvaki (Likar 2010, 177).

6.2 OGROŽANJE DRUŽBENOPOLITIČNE IN EKONOMSKE STABILNOSTI DRŽAV TER MEDNARODNEGA OKOLJA

Obstoj nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami ima lahko na različne načine vzpostavljen tudi medsebojno pogojen odnos z drugimi pojavi groženj varnosti, kot so terorizem, druge oblike organizirane kriminalitete, nasilje, oboroženi spopadi in gospodarska nerazvitost.

Makarenko (2004, 131-138) je razmerja med terorističnimi skupinami in organiziranimi kriminalnimi združbami razdelila v štiri kategorije, in sicer zavezništvo, operativni razlogi, konvergenca in predpostavka »črne luknje«. Zavezništvo je lahko sklenjeno za enkratno

⁴⁰ Naravno infekcijo z virusom influence A so dokazali pri različnih živalskih vrstah: pri pticah, prašičih, konjih, morskih sesalcih in tudi ljudeh. Poglavitni rezervoarji so videti vodne ptice, zlasti gosi. Sev H5N1 povzročajo silno patogeno ptičjo influenco in je začel izbruh med perutnino v jugovzhodni Aziji leta 2004 in je sposoben inficirati tudi človeka (Likar 2010, 192).

dejanje ali pa pomeni kratkoročno oziroma dolgoročno sodelovanje. Obe strani sta si v razmerju enakovredni in zasledujeta vsaka svoje cilje, v zavezništvo stopita zaradi potrebe po strokovni dimenziji (pranje denarja, ponarejanje, izdelovanje bomb itd.) ali zaradi potrebe po operativni podpori (dostop do tihotapskih poti in zvez)⁴¹. Druga kategorija, ki se nanaša na operativne razloge, vključuje eno skupino, ki kot sredstvo za doseganje svojega cilja uporablja operativno tehniko druge skupine. Organizirane kriminalne skupine uporabljajo teroristične napade za slabitev moči oblasti na območju, kjer delujejo, da bi lahko še naprej nemoteno izvajale svoje aktivnosti. Teroristične skupine se zaradi zagotavljanja finančnih sredstev, ki jih potrebujejo za doseganje svojih ideoloških ciljev, sekundarno ukvarjajo tudi z organiziranimi kriminalnimi dejavnostmi. V tretjo kategorijo spada konvergenca, ki označuje stanje, ko ima določena skupina enakovredne lastnosti tako teroristične skupine kot tudi organizirane kriminalne združbe in tako v sebi nosi potencial, da se lahko oportunistično preobrazi v drugo.⁴² Predpostavka »črne luknje« se nanaša na zlorabo pojava državljanske vojne, ko izkoriščanje situacije za ustvarjanje dobička prevlada nad političnimi cilji udeležencev v vojni; posledično se z ohranjanjem *statusa quo* omogoča obstoj trenutne oblasti. V tem primeru kriminalna organizacija tako rekoč prevzame državno oblast in jo varuje s taktiko nasilja.

Strokovnjaki opozarjajo, da bi črni trg z divjimi vrstami lahko zlorabile teroristične skupine, in sicer pri načrtovanju napada z biološkim orožjem. Lahko bi na črni trg namerno prodali že okužene osebkke ali pa bi na njem kupili določene divje vrste, ki jih potrebujejo za nadaljnje ukrepanje. Okužene živalske in rastlinske vrste bi nato bolezen prenesle neposredno na ljudi ali na poljščine in živino ter tako prek prehrabnega sektorja poskrbele za posredni prenos. Znano je, da so bili povzročitelji različnih bolezni, kot sta kuga in tularemija, že uspešno vključeni v napad z biološkim orožjem. V 30 letih 20. stoletja so na primer Japonci uporabili okužene bolhe, s katerimi so prenesli in razširili kugo na Kitajskem (Wyler in Sheikh 2009, 13). Čeprav zazdaj teroristične skupine, vsaj glede na poročila Združenih narodov in Interpola, uporabo okuženih osebkov divjih vrst ne vključujejo v svoje načrte, je sama nezakonita preprodaja zaradi ekonomskih koristi vseeno v njihovem interesu, saj so jim

⁴¹ Najpogosteje vzpostavljeno zavezništvo se navezuje na trgovanje s prepovedanimi drogami. Znano je, da ruske kriminalne organizacije v Kolumbijo v zameno za kokain pošiljajo orožje (Makarenko 2004, 132).

⁴² Tako je bila taka skupina prvotno vzpostavljena kot organizirana kriminalna združba z močnimi ideološkimi prepričanji, ki so sčasoma prevladali in se je spremenila v teroristično skupino. V nasprotnem primeru, je v prvotno vzpostavljeni teroristični skupini prevladal ekonomski vidik in se je skupina zaradi dobička začela primarno ukvarjati s kriminalnimi dejavnostmi (Makarenko 2004, 133).

zaslužki lahko pomemben vir sofinanciranja njihovih aktivnosti, še posebno v primerih, ko so njihova zatočišča na območjih, ki so bogata z biotsko raznovrstnostjo, kot sta Azija in Afrika⁴³ (Pueschel 2009, 115).

Kriminalne združbe pogosto izkoriščajo slabosti držav, kot so nestabilna politična oblast, šibki organi pregona, visoka stopnja korupcije in slabo varovane nacionalne meje. Še posebno problematična je Jugovzhodna Azija (natančneje meja med Mjanmarom, Kitajsko, Tajsko in Laosom), ki je znana tudi po precejšnjem obsegu pridelave prepovedanih drog. Zaradi pomanjkanja nadzora je v tem predelu največji upad živalskih in rastlinskih vrst. V Afriki uporabljajo uporniške skupine slonovino pogosto kot plačilno sredstvo za nakup orožja in druge opreme. Somalijski in sudanski uporniki z mitraljezi, avtomatskimi puškami, celo raketometi in drugim sofisticiranim orožjem vdirajo na ozemlje sosednjih držav (Kenije, Čada in Centralnoafriške republike) in lovijo divje živali, pri čemer se ne ozirajo na smrti tistih, ki jim to skušajo preprečiti (Wyler in Sheikh 2009, 19). Letno je ubitih na stotine pripadnikov mejne policije in patrolj v nacionalnih parkih. Poleg tega povzroča preprečevanje divjega lova in preprodaje osebkov divjih vrst državam tudi precejšnja finančna obremenitev proračuna (Clark 2009, 85).

Pri doseganju svojih ciljev kriminalne združbe pogosto uporabljajo taktiko podkupovanja, predvsem vladnih organov, kar posledično pelje v spodkopavanje legitimnih državnih struktur in ogrožanje nacionalne stabilnosti. Finančna sredstva kriminalnih združb omogočajo korupcijo v javni upravi, sodstvu in političnih strankah, torej v segmentih oblasti, ki so nujni za zakonito delovanje državnega sistema; to negativno vpliva na tuje investicije, s čimer je posledično ovirana tudi gospodarska prihodnost države (Lin 2005, 198). Poleg tega se dobički od preprodaje ogroženih divjih vrst velikokrat prelijejo v druge nezakonite dejavnosti, v njihovo financiranje oziroma širjenje organiziranega kriminala, kot so tihotapljenje ljudi in prepovedanih drog. Hkrati organizirane kriminalne združbe s svojo dejavnostjo ogrožajo in izpodrivajo zakonite gospodarske panoge⁴⁴ (Zimmerman 2003, 1673).

⁴³ V Indiji dve ekstremistični islamistični skupini HUJI-B (Harakat ul-Jihad-Islami/Bangladesh) in JMB (Jamaatul Mujahedin Bangladesh), za kateri se ve, da imata zveze z Al-Kaido, organizirata lov na slone in nosoroge ter nato preprodajata blago. V Afriki precej somalijskih poglavarjev nudi zatočišče pripadnikom Al-Kaide, hkrati jim lokalni lovci dobavljajo slonovino in rogove nosorogov (Pueschel 2009, 115).

⁴⁴ Položaj ruskih ribičev v Beringovem morju postaja vedno težji, saj ruske kriminalne združbe prevzemajo vse večji nadzor nad tem območjem in panogo; posledično to vpliva na razvoj celotnega gospodarstva v državi, saj ostane dobiček od nezakonitega ribolova v rokah kriminalnih združb, namesto da bi pridobljen v okviru zakonite dejavnosti pomagal pri izboljšanju ekonomskega stanja v državi (Zimmerman 2003, 1673).

6.3 ANALIZA UGOTOVITEV

Razumevanje varnosti se je zaradi geopolitičnih sprememb po koncu hladne vojne bistveno spremenilo; postalo je kompleksnejše in obravnavano v širšem obsegu. Koncept ogrožanja nacionalne in mednarodne varnosti je začel poleg vojaških groženj vključevati tudi politične, ekonomske, okoljske, socialne in druge, med njimi se je začelo govoriti tudi o grožnji varnosti, ki preti od organizirane kriminalitete. Kljub temu, da se s pojmom nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami povezuje tako organizirana kriminaliteta kot rušenje okoljske stabilnosti, je tej problematiki glede na druge vire groženj dano izjemno malo poudarka. Morda zato, ker človek, država, regija ali svet še niso bili dovolj močno prizadeti, da bi se zavedali posledic. Degradacija okolja, škodljivi vplivi invazivnih vrst in širjenje zoonoz so procesi, ki se dogajajo v tem času in na tem planetu, a verjetno predaleč od Zahoda, da bi mu ta dal ustrezen pomen. Morda bo drugače, ko se bo problem pojavil na domačem dvorišču, kot je bilo pri okužbah z virusom SARS ali H5N1. Šele v primeru, da bi ljudje začeli umirati zaradi zoonoz eksotičnih hišnih ljubljencev, bi problematika te trgovine verjetno prišla bolj v ospredje. Prav tako so le redko omenjene hipoteze o trgovanju z ogroženimi divjimi vrstami kot biološkem orožju, kar je izjemno ironično, saj različne ideološke skupine (uporniki, teroristi in druga ideološka gibanja) ne veljajo ravno za steber racionalnosti. Verjetno je še največji poudarek dan povezavi med uporniškimi oziroma terorističnimi skupinami in nezakonitim trgovanjem z naravnimi viri v glede na blagovno menjavo za drugo prepovedano blago, kot je na primer orožje. Vendar tudi kot organizirana kriminalitetna dejavnost ne dosega dovolj velikega pomena, a bi ga morala, če upoštevamo obseg in če veljajo trditve, da gre za najmanj tretjo najdonosnejšo kriminalno aktivnost: takoj za preprodajo drog in orožja, včasih pa je z njima celo neločljivo povezana. V primerjavi z njima je nezakonito trgovanje, če izvzamemo temu namenjene rubrike v medijih in znanstvenih publikacijah le redko omenjeno. Zdi se, kot da so le na papirju predvidene posledice nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, medtem ko je v praksi le majhna stopnja zavedanja. Verjetno bi bil odziv Zahoda v trenutku izrazitejši, če bi se za neko uporniško skupino, ki ne bi bila bitk v neki oddaljeni kaotični Afriki, temveč bi neposredno ogrožala varnost ene od zahodnih držav, ugotovilo, da je njen primarni vir dohodka slonovina. Toda posledice, ki jih ima nezakonita trgovina z ogroženimi divjimi vrstami na okolje, družbo in posameznika, obstajajo ves čas neodvisno od stopnje pozornosti, ki jim je dana glede na stanje varnostnega okolja, v katerem je na neki točki svojega obstoja posamezna družbena entiteta.

7 MEDNARODNA NORMATIVNOPRAVNA UREDITEV PREPREČEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI

Naylor (2005, 264-266) je pri mednarodni normativnopravni ureditvi zaščite ogroženih prosto živečih vrst opredelil pet ključnih dejavnikov, ki onemogočajo njeno učinkovitost in uspešnost:

- 1) Pravila, ki uravnavajo trgovanje s človeško proizvedenimi dobrinami, so le delno uporabna na področju trgovanja z naravnimi produkti ali viri, saj veljajo drugačne zakonitosti. Medtem ko imata ponudba in povpraševanje na trgu umetnih proizvodov sposobnost uravnovesiti ceno in se ponudba v vsakem primeru lahko odzove na povpraševanje, je pri izkoriščanju naravnih virov ponudba omejena; to pomeni vedno višjo ceno blaga, posledično pa tudi višjo stopnjo povpraševanja, saj se blago začne obravnavati kot luksuz, kar sčasoma pripelje do popolne izčrpanosti naravnega vira⁴⁵.
- 2) Naravni viri niso vezani na geografske meje držav; to pomeni, da je zaradi notranje suverenosti držav težko zaščititi vrsto, še posebno, če države nimajo usklajenih zakonodaj.
- 3) Vprašanje zaščite posamezne vrste pogosto pomeni neko samovoljno politično odločitev, ki je vezana na stopnjo moči in vpliva; konec koncev so ogrožene vse vrste.
- 4) Ker so izvorna območja predvsem revne države tretjega sveta, medtem ko so ciljna razvite, ki se jim nikoli ni bilo treba resno ukvarjati z ohranitvijo flore in favne pred nezakonitim in prekomernim izčrpavanjem, se tudi odnos do zaščite divjih vrst med državami teh dveh območij močno razlikuje. Medtem ko se države v razvoju zavzemajo za ohranitev svojih habitatov, bogate države, ki večino njihovih naravnih virov pokupijo, niso tako odločne; v mednarodnem okolju tako nastopajo revnejše države proti bogatejšim oziroma šibkeje proti močnejšim.
- 5) Trgovina z ogroženimi divjimi vrstami ni tako izrazita le zaradi ekonomskih tržnih sil, temveč je tudi produkt zgodovinskih okoliščin boja za prevlado in naravnimi bogastvi kolonialnih velesil. Odnos do eksotičnih divjih vrst se je v razvitih državah med

⁴⁵ Znano je, da vsaka vrsta rdečega seznama IUCN le še poveča njeno zaželenost med zbiratelji, saj pomeni statusni simbol. Bolj ko je vrsta ogrožena, večje je povpraševanje in višja je njena prodajna cena (Schneider 2008, 282).

drugim oblikoval v stoletjih izkoriščanja tretjega sveta in trgovanja z njihovimi naravnimi viri.

Hayman in Brack (2002, 16) poudarjata dejstvo, da so države sicer pripravljene podpisati določene mednarodne pogodbe, protokole in sporazume, s čimer se zavezujejo k ukrepom preprečevanja nezakonitega preprodajanja ogroženih divjih vrst, vendar so nato pogosto nesposobne sprejeti ustrezno nacionalno zakonodajo oziroma zagotoviti vire za njeno izvajanje. Večinoma so organi odkrivanja in pregona že tako ali tako preobremenjeni z drugim delom, pogosto tudi premalo usposobljeni. Za carino in mejno policijo še vedno večinoma velja prioriteta odkrivanje drugega tihotapljenega blaga, kot so prepovedane droge in orožje, policija se največkrat ukvarja s preiskovanjem nasilnih dejanj in ropov, patrolje v nacionalnih parkih pa so glede na svojo številčnost pristojne za nesorazmerno prevelika geografska območja in pogosto tudi neustrezno opremljene.

7.1 KONVENCIJA CITES

Mednarodni sporazum CITES je bil sklenjen na priporočilo IUCN iz leta 1963, v katerem je bil poudarjen pomen vzpostavitve globalne konvencije, ki bi uravnavala trgovanje z ogroženimi divjimi vrstami. IUCN je namreč eden najpomembnejših mednarodnih mehanizmov, ki opredeljuje raven ogroženosti posamezne vrste in pomembno vpliva na vsebino seznama v tako imenovanih dodatkih CITES. Med drugim vodi rdečo listo ogroženih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, ki sicer nima pravnega statusa, vendar je pomemben strokovni kriterij identificiranja ogroženih divjih vrst v mednarodni skupnosti (Wheat 2007, 10). CITES je bil v okviru Washingtonske konference⁴⁶ podpisan leta 1973, v veljavo pa je stopil prvega julija 1975. Med zagovorniki zaščite in varstva naravnega okolja je postal znan kot Magna Carta divjih vrst, saj je njegov *raison d'être* zaščititi floro in favno tako za človeštvo kot tudi za naravno dediščino (Sand 1997, 20). Je eden najstarejših okoljskih sporazumov in temelj vseh poznejših sporazumov, ki se nanašajo na ohranjanje divjih vrst. Temeljni namen Konvencije je zagotoviti, da mednarodna trgovina z divjimi vrstami ne ogrozi preživetja prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (Zimmerman 2003, 1662). CITES se pri tem ne nanaša zgolj na žive osebe, temveč pokriva tudi njihove nepredelane in

⁴⁶ Konvencija CITES je poznana tudi kot Washingtonska konvencija (Sand 1997, 20).

predelane produkte, kot so trofeje, slonovina, korale ter sestavine za zdravila v tradicionalni kitajski medicini (Cooper in Rosser 2002, 110).

CITES je kot mehanizem nadzora vzpostavil sistem preverjanja izvozno-uvoznih dovoljenj. Sporazum namreč določa, da mora vsaka pogodbenica zagotoviti vsaj en upravni organ, ki je pristojen za izdajo omenjenih dovoljenj, in vsaj en strokovni organ, ki mu v ta namen svetuje. CITES je ogrožene prosto živeče živalske in rastlinske vrste razdelil v tri kategorije. V dodatku I (črna lista) so navedene vrste, ki jim resno grozi izumrtje. Komerzialno trgovanje z njimi ni dovoljeno, vse druge oblike trgovanja morajo biti obvezno opremljene s posebnimi dovoljenji. V dodatku II (siva lista) so navedene vrste, ki jih je potrebno strogo nadzirati, da bi se ohranil uravnotežen okoljski razvoj in da vrsta v prihodnosti ne bi postala ogrožena. Trgovanje z njimi je strogo urejeno. Dodatek III pa vključuje vrste, ki so zaščitene vsaj v eni državi, ta pa je zaprosila za pomoč druge pogodbenice, da ji pomagajo pri nadzoru trgovanja. Seznam vrst v dodatku III se največkrat nanaša na njihovo potencialno izumrtje na natančno določenem geografskem območju, medtem ko drugod po svetu obstoj te vrste ni ogrožen. Mednarodna trgovina je tako sicer dovoljena, vendar nadzorovana (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora).

V besedilu Konvencije ni posebnih zahtev za uvedbo kvot, ki bi omejevale trgovanje z vrstami z dodatkov Konvencije. Kljub temu je uporaba izvoznih kvot postala učinkovito sredstvo za urejanje mednarodne trgovine s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Izvozne kvote po navadi prostovoljno določi vsaka pogodbenica sama, lahko pa jih določi tudi Konferenca pogodbenic. Preden lahko katera koli pogodbenica izda dovoljenje za izvoz vrst iz dodatka I ali II, mora strokovni organ dati mnenje, da predlagani izvoz ne bo škodljivo vplival na preživetje vrste. Izvozna kvota izpolnjuje to zahtevo, kadar ustreza največjemu številu osebkov vrste, ki se lahko izvozi v enem letu, ne da bi to škodljivo vplivalo na preživetje te vrste v naravi (Evropska komisija 2007, 10).

Za dosledno izvajanje okoljskih sporazumov obstajata dva mehanizma nadzora, in sicer zagotavljanje pomoči in nalaganje kazni, največkrat v obliki gospodarskih sankcij. Ker CITES nima zadostnega finančnega zaledja, da bi intenzivno izvajal delavnice, seminarje in druge oblike usposabljanja osebja pogodbenic, so tovrstni programi predvsem *ad hoc* oblike, običajno pa je tehnična pomoč omejena na podajanje smernic, seznamov, modelov za

pripravo zakonodaje in različnih priročnikov; v usposabljanje osebja se največkrat vključujejo nevladne organizacije (Reeve 2006, 885).

Ker tihotapljenje poteka prek številnih držav in med različnimi kriminalnimi združbami, ki delujejo globalno, je za zagotavljanje spoštovanja določil Konvencije bistveno medvladno sodelovanje pogodbenic in sprejetje podobne nacionalne zakonodaje. Če ima na primer ena država v svoji nacionalni zakonodaji predpisane kazenske sankcije za kršitve, ne predvideva pa tega država, v kateri ima sedež kriminalna združba, jo je skorajda nemogoče kazensko preganjati. Ne samo, da to preprečuje zmanjševanje nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami, temveč kriminalne združbe načrtovano prilagajajo lokacijo svojega sedeža glede na strogost nacionalnih zakonodaj (Zimmerman 2003, 1680).

CITES kot tak ne obravnava nezakonitega trgovanja kot kriminalnega dejanja, niti ne predpisuje kazni, temveč le nalaga pogodbenicam, da te v okviru nacionalnih zakonodaj preganjajo tovrstna nezakonita dejanja, sankcionirajo neupoštevanje določil Konvencije in o tem poročajo sekretariatu CITES (Wyler in Sheikh 2009, 25). Minimalne zahteve Konvencije, ki jih morajo pogodbenice izpolnjevati, obsegajo štiri temeljna področja, in sicer vzpostavitev upravnega in strokovnega organa, nadzorovanje trgovanja z osebki divjih vrst, navedenimi v dodatkih CITES, predpisati in izvajati sankcije za udeležence v nezakoniti trgovini in poskrbeti za zaseg nezakonito trgovanega ali prilaščene blaga. Žal je do leta 2002 le polovica pogodbenic izpolnila te zahteve in sprejela primerno zakonodajo (Zimmerman 2003, 1666).

Ena bistvenih razlik med CITES in drugimi novejšimi multilateralnimi okoljskimi sporazumi je, da pogodba ne vključuje nobenega določila, ki bi pogodbenice lahko prisilil k sodelovanju. Namesto tega se je sistem sodelovanja in upoštevanja pogodbe razvil na podlagi sekundarnih pravnih pravil, kot so resolucije in odločitve Konference pogodbenic, in široko zastavljenih določil pogodbe, ki nalagajo pogodbenicam obveznosti glede rednega poročanja o trgovanju in doslednega izvajanja pogodbe (Reeve 2006, 882).

CITES je eden izmed prvih multilateralnih okoljskih sporazumov, ki je hkrati uvedel tudi zbirno bazo podatkov; vir so nacionalna poročila in poročila različnih institucij, kot so Interpol, WCO, Namenske sile sporazuma iz Lusake ter nevladne organizacije. Pogodbenice morajo do 31. oktobra oddati letna in vsako drugo leto tudi dvoletna poročila za preteklo

obdobje. Podatki iz letnih poročil se polnijo v bazo UNEP-WCMC⁴⁷, dvoletna poročila so namenjena revidiranju nacionalnih sistemov, ki skrbijo za spoštovanje določil Konvencije. Poleg teh dveh oblik poročanja so pogodbenice občasno naprošene, da zagotovijo še kakšne dodatne specifične podatke, kot je analiza spremljanja trgovanja s posamezno vrsto ali analiza standardov transporta živali, če gre za previsoke stopnje smrtnosti (Reeve 2006, 884-885). Ena največjih pomanjkljivosti Konvencije pri zbiranju teh podatkov pa so nedosledna, nesistematična in neredna letna in dvoletna poročila pogodbenic, saj zaradi nezadostnih podatkov države ne morejo ustrezno in učinkovito ukrepati proti tihotapljenju ogroženih divjih vrst (Wheat 2007, 21). Podobne baze so pozneje vzpostavili tudi Interpol, WCO in EU, vendar se prav tako soočajo s podobnimi težavami, ki izhajajo iz dejstva, da je omenjeni problematiki dana zelo nizka stopnja prioritete (Sellar 2009, 120).

Edini pritisk na države, da sodelujejo v skladu s Konvencijo, izhaja iz člena XIII (mednarodni ukrepi), v okviru katerega sekretariat v primeru ugotovljene kršitve na to opozori upravne organe države kršiteljice in Konferenco pogodbenic. Na podlagi tega člena so bile za opazovanje in zbiranje informacij ustanovljene nekatere nevladne organizacije, ki so se aktivno vključile v proces ugotavljanja in sporočanja nepravilnosti. Od leta 1976 naprej tako strokovna skupina za analizo podatkov o trgovanju s favno in floro (TRAFFIC) zbira podatke o kršitvah določil CITES, o preprodajalcih in tihotapcih divjih vrst, nato na podlagi člena XIII ugotovitve posreduje sekretariatu ali neposredno upravnim organom držav kršiteljic. S financiranjem IUCN, WWF in drugih virov je TRAFFIC ustanovila svoje urade po vsem svetu, CITES pa je z njihovimi poročili postal veliko bolj transparenten in ima hkrati dostop do veliko večje količine podatkov (Sand 1997, 25).

CITES uporablja gospodarske sankcije v dveh oblikah; lahko se nanašajo na popolno prepoved trgovanja z vsemi vrstami na seznamih dodatkov za določeno pogodbenico ali pa se nanašajo na točno določeno vrsto s seznama dodatka II za državo kršiteljico, zlasti kadar gre za preseg kvote. Pri gospodarskih sankcijah prvega tipa gre največkrat v primerih vztrajnega kršenja določil Konvencije, pri čemer se pogodbenica ne ozira na opozorila sekretariata, ali v

⁴⁷ UNEP-ov sistem spremljanja in ocenjevanja okoljske problematike je bil zasnovan kot nevladna entiteta. Podatki o trgovanju CITES so vneseni vse od leta 1975, vsako leto se napolni z več kot pol milijona novimi vnosi in hkrati omogoča primerjalno preverjanje ujemanja uvoznih in izvoznih podatkov. V primeru neujemanja in tudi, če pogodbenice same prijavijo nezakonito trgovanje, UNEP-WCMC o tem obvesti sekretariat CITES, ki nato ukrepa naprej. Pomanjkljivost sistema je zamik med kršitvijo in njeno zaznavo, ki se pojavlja kot posledica ugotovitve, poročanja in analiziranja, in nezanesljivost podatkov (Reeve 2006, 884-885).

primerih neustrezno urejene nacionalne zakonodaje in nepredložitve letnih poročil. Gospodarske sankcije se izvajajo na prostovoljni podlagi in niso pravno zavezujoče, zaradi česar je zelo težko oceniti, v kolikšni meri države v resnici spoštujejo tako imenovano priporočilo o začasni ustavitvi trgovanja⁴⁸ (Reeve 2006, 889, 892).

Tabela 7.1: Seznam kršiteljic, proti katerim so bile uporabljene gospodarske sankcije zaradi kontinuiranega zavračanja upoštevanja priporočil organov Konvencije CITES

	Uvedba priporočila o začasni ustavitvi trgovanja	Prenehanje veljavnosti priporočila o začasni ustavitvi trgovanja
<i>Pogodbenice</i>		
Bolivija	1985/6	1987
Združeni arabski emirati	1985	1990
Tajska	1991	1992
Italija	1992	1993 (začasno)
		1995 (stalno)
Grčija	1998	1999
Demokratska republika Kongo	2001	2002
Združeni arabski emirati	2001	2002
Nigerija	2005	v veljavi*
<i>Nepogodbenice</i>		
Kitajski Makao	1986	1986
Salvador (pogodbenica 1987)	1986	1987
Ekvatorijalna Gvineja (pogodbenica 1992)	1988	1992
Grenada (pogodbenica 1999)	1991	1992

* Preverjeno na spletni strani Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: Notification to the Parties (27. april 2011).

Vir: Reeve 2006, 886-891; Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

⁴⁸ CITES je na primer gospodarske sankcije uvedel proti ZAE, ker niso vzpostavili ustreznih ukrepov proti nezakoniti trgovini s sokoli, Ruski federaciji zaradi nezakonite trgovine s kavjarjem ter Fidžiju in Vietnamu, ker nista pravočasno sprejela zahtevane nacionalne zakonodaje na področju varstva ogroženih divjih vrst (Mastny in French 2002, 15).

Tabela 7.2: Seznam kršiteljic, proti katerim so bile uporabljene gospodarske sankcije zaradi neurejenega področja nacionalne zakonodaje oziroma njenega izvajanja

	Uvedba priporočila o začasni ustavitvi trgovanja	Prenehanje veljavnosti priporočila o začasni ustavitvi trgovanja
Gvajana	september 1999	november 1999
Senegal	oktober 1999	januar 2000
Fidži	januar 2002	december 2002 (začasno)
	oktober 2003	november 2003
Vietnam	januar 2002	marec 2002
Jemen	januar 2002	oktober 2002
Džibuti	april 2004	v veljavi*
Ekvatorijalna Gvineja	april 2004	junij 2004
Gvineja-Bissau	april 2004	december 2008
Liberija	april 2004	december 2008
Mozambik	april 2004	junij 2004
Panama	april 2004	maj 2004
Ruanda	april 2004	marec 2010
Sierra Leone	april 2004	junij 2004
Mavretanija	julij 2004	v veljavi*
Somalija	julij 2004	v veljavi*
Gambija	december 2004	avgust 2005
Indija	december 2004	marec 2005

* Preverjeno na spletni strani Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: Notification to the Parties (27. april 2011).

Vir: Reeve 2006, 886-891; Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

Tabela 7.3: Seznam kršiteljic, proti katerim so bile uporabljene gospodarske sankcije zaradi neupoštevanja obveznosti oddajanja letnih poročil

	Uvedba priporočila o začasni ustavitvi trgovanja	Prenehanje veljavnosti priporočila o začasni ustavitvi trgovanja
Afganistan	december 2002	maj 2003
Bangladeš (po pomoti dodan na seznam)	december 2002	februar 2003
Džibuti	december 2002	junij 2003
Dominika	december 2002	marec 2003
Liberija	december 2002	februar 2005
Ruanda	december 2002	marec 2003
Somalija	december 2002	v veljavi*
Vanuatu	december 2002	marec 2003
Mavretanija	maj 2003	marec 2010
Alžirija	april 2004	april 2005
Centralnoafriška republika	april 2004	junij 2004
Gvineja-Bissau	april 2004	maj 2006

* Preverjeno na spletni strani Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: Notification to the Parties (27. april 2011).

Vir: Reeve 2006, 886-891; Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

Tabele 7.1, 7.2, 7.3 in 7.4 prikazujejo glede na posamezen sklop kršitve določil konvencije CITES države (in ozemlje⁴⁹), proti katerim je Stalni odbor dal splošno priporočilo o začasni ustavitvi trgovanja z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Proti nekaterim kršiteljicam so bile sankcije uvedene tudi večkrat, in sicer ali zaradi istega razloga (ZAE in Fidži) ali zaradi različnih (Demokratska republika Kongo, Džibuti, Ekvatorijalna Gvineja, Gvineja-Bissau, Liberija, Mavretanija, Mozambik, Nigerija, Ruanda in Somalija). V večini primerov je bilo priporočilo umaknjeno takoj, ko so bile kršitve odpravljene. Danes je splošno priporočilo o začasni ustavitvi trgovanja še vedno aktualno za Džibuti, Gabon, Mavretanijo, Nigerijo in Somalijo.

Tabela 7.4: Seznam kršiteljic, proti katerim so bile uporabljene gospodarske sankcije zaradi pomanjkljivega nadzora nad trgovanjem s slonovino

	Uvedba priporočila o začasni ustavitvi trgovanja	Prenehanje veljavnosti priporočila o začasni ustavitvi trgovanja
Čad	februar 2008	marec 2008
Demokratska republika Kongo	februar 2008	februar 2008
Etiopija	februar 2008	marec 2008
Gabon	februar 2008	v veljavi*
Gvineja	februar 2008	februar 2008
Mozambik	februar 2008	februar 2008
Nepal	februar 2008	april 2008
Nigerija	februar 2008	marec 2008
Ruanda	februar 2008	julij 2008
Somalija	februar 2008	v veljavi*
Šri Lanka	februar 2008	februar 2008
Sudan	februar 2008	april 2008
Svaziland	februar 2008	marec 2008

* Preverjeno na spletni strani Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: Notification to the Parties (27. april 2011).

Vir: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

Posebna pomanjkljivost Konvencije je, da ta ureja le področje mednarodnega trgovanja, ne posega pa na notranji trg. Kriminalne združbe tako lahko največkrat brez strahu pred sankcijami (ob pomanjkljivi nacionalni zakonodaji) trgujejo z blagom znotraj države in pogosto celo upravljajo s tržnicami, na katerih se preprodajajo osebkovi divjih vrst oziroma njihovi izdelki, produkti in derivati (Zimmerman 2003, 1671).

⁴⁹ Kitajski Makao.

7.2 ZAKONODAJA EVROPSKE UNIJE

Leta 1984 je kot del evropske zakonodaje začela veljati Uredba Sveta 3626/82, ki je vključevala osnovna načela iz mednarodnega sporazuma CITES. Takrat niti niso še bile vse države članice EU hkrati tudi pogodbenice CITES⁵⁰. Vendar je bila Uredba dokaj široko zastavljena in je državam članicam pri izvajanju določil dopuščala mnogo maneverskega prostora. Po vzpostavitvi enotnega trga in sprejetjem obsežnejše zakonodaje s področja varstva narave je Evropska komisija leta 1992 dala pobudo za podrobnejšo zakonsko ureditev trga z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, a je do njene pravne veljave prišlo šele leta 1997, ko je bila sprejeta tako imenovana suspenzivna uredba 338/97 (Ó Críodáin 2007, 9).

Uredba Sveta 338/97 skupaj z Uredbo Komisije 865/2006⁵¹ pomeni zakonodajo EU na področju nadzora nad trgovanjem z ogroženimi divjimi vrstami in vsem državam članicam neposredno nalaga obveznost sprejemanja podrobnejše nacionalne zakonodaje, določitev upravnega in strokovnega organa, vzpostavitve sistema, ki bo zagotavljal zaseg nezakonitega blaga, in opredelitev sankcij za kršitelje (Engler in Parry-Jones 2007, 11). Čeprav sta sprejeti uredbi v celoti zavezujoči za vse države članice in imata kot druge uredbe EU neposredno pravno veljavo v nacionalnih pravnih redih, morajo izvajalci del, kot so na primer ukrepi in sankcije, določiti države članice same v svojih nacionalnih pravnih redih (Theile in drugi 2004, 3).

Uredba Sveta 338/97 med drugim vzpostavlja Odbor za trgovino s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami in Skupino za strokovno presojo. Odbor sodeluje s Komisijo in skrbi, da se določila CITES ustrezno odražajo v zakonodaji EU, Skupina za strokovno presojo pa proučuje strokovna vprašanja, ki se nanašajo na uporabo uredbe 338/97, odloča o dovoljenih uvozi v EU in svetuje Odboru. Uredba daje Evropski komisiji pristojnost, da odloča o omejitvah uvoza vrst v EU (Wheat 2007, 7).

⁵⁰ Na primer Grčija je postala pogodbenica CITES šele leta 1993, Irska leta 2002 (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora).

⁵¹ Uredba 865/2006 ureja standardizacijo dokumentacije in je znana tudi kot izvajalna uredba (Engler in Parry-Jones 2007, 11).

Člen XIV Konvencije omogoča državam, da v svojih nacionalnih zakonodajah sprejmejo strožje ukrepe za nadzor nad trgovino z ogroženimi divjimi vrstami; to se je še posebno izrazilo pri oblikovanju seznamov vrst na dodatkih Uredbe Sveta 338/97 v primerjavi z dodatki CITES. V nasprotju s tremi dodatki Konvencije so v Uredbi Sveta 338/97 določeni štirje, in sicer A, B, C in D. Prvi trije večinoma ustrezajo dodatkom I, II in III, toda hkrati vključujejo tudi nekatere vrste, ki jih CITES ne predvideva. Prav tako so nekatere vrste, ki jih vsebujeta dodatka II ali III, uvrščene na seznam dodatka A, in sicer z namenom, da bi zagotovili konsistentnost zakonodaje EU, ki vključuje tudi nekatere druge dokumente, kot sta Direktiva Sveta o habitatih EU (92/42/EGS) in Direktiva o pticah EU (79/409/EEC). Dodatek D zajema vrste, ki se uvažajo v EU v tolikšnem obsegu, da je nadzor utemeljen, in vrste z dodatka III, za katere je bila določena rezervacija (Cooper in Rosser 2002, 111).

EU je možnost uporabe strožjih ukrepov v primerjavi s kriteriji Konvencije izrazila prek petih bistvenih področij (European Commission 2010, 13):

- 1) predpisi EU zahtevajo strožje standarde za izdajo uvoznih dovoljenj; za vrste iz dodatka A in dodatka B je nujna predložitev uvoznega dovoljenja, za vrste iz dodatka C in D pa uvozno obvestilo;
- 2) nekatere vrste z dodatka II so uvrščene na dodatek A in tako ne morejo biti trgovane v komercialne namene;
- 3) živi osebki iz dodatka A in B so lahko trgovani le v primeru, da ima njihov končni prejemnik zagotovljene obvezne pogoje za njihovo namestitev in nego; v nasprotju s CITES, kjer ta izrecna zahteva velja le za vrste z dodatka I;
- 4) predpisi EU urejajo tako trgovanje med državami članicami kot tudi mednarodno trgovanje med državami članicami EU in nečlanicami; CITES uravnava le mednarodno trgovanje (dovoljenja znotraj EU niso potrebna za vrste z dodatkov B, C in D, čeprav se lahko posamezna država članica odloči, da jih bo zahtevala);
- 5) Uredba Sveta 338/97 predpisuje prepoved trgovanja z državo, za katero je Skupina za strokovno presojo izrekla negativno mnenje, čeprav CITES takih zadržkov ni imela.

Države kršiteljice se lahko izognejo prepovedim izvoza svojega blaga v EU na način, da blago najprej izvozi v državo, za katero EU ni vzpostavila gospodarskih sankcij, nato pa je pri ponovnem izvozu za državo porekla opredeljena država prehodnega območja. Ko je na primer v devetdesetih letih 20. stoletja veljala omejitev uvoza sivih žakojev iz Slonokoščene obale, so se ti tako najprej izvozili v Južnoafriško republiko in od tam naprej v EU (Engler in Parry-

Jones 2007, 21). Pomembno je torej, da je prepoved dosledno upoštevana, za kar so odgovorne izključno posamezne države članice EU, saj Evropska komisija nima pristojnosti, da bi sama naložila gospodarske sankcije državi kršiteljici (Lowther in drugi 2002, 19).

V EU upravni organi držav članic najpogosteje izdajajo uvozna dovoljenja, izvozna dovoljenja, ponovna izvozna dovoljenja, potrdila za trgovanje znotraj EU v komercialne namene in potrdila za trgovanje znotraj EU za transport prosto živečih divjih vrst, ki so uvrščene na seznam dodatka A. Preostalih sedem vrst dovoljenj in potrdil je le redko ali celo nikoli izdanih. Večina držav članic izdaja uvozna dovoljenja in potrdila za trgovanje znotraj EU, ponovna izvozna dovoljenja izdajajo zlasti tri države⁵², ki imajo močan sektor izdelave blaga iz kož plazilcev (Ó Críodáin 2007, 27).

Pomembna dejavnost Evropske komisije na področju varovanja ogroženih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst so *ad hoc* programi pomoči državam izvornega območja⁵³ (Engler in Parry-Jones 2007, 8).

Evropska unija ni pogodbenica konvencije CITES, so pa pogodbenice vse njene države članice. Leta 1983 je Konferenca pogodbenic sprejela Gaboronski amandma, ki predvideva, da lahko pogodbenice Konvencije postanejo tudi regionalne gospodarske povezave oziroma organizacije, vendar je za njeno uveljavitev potrebna ratifikacija amandmaja vsaj dveh tretjin takratnih pogodbenic, tj. 54 od 80 držav, ki so bile pogodbenice ob sprejemu amandmaja. Do danes je amandma ratificiralo 47 takratnih pogodbenic in 40 držav, ki so postale pogodbenice pozneje, to pomeni, da Gaboronski amandma še ni stopil v veljavo. Od držav članic EU Gaboronskega amandmaja ni ratificirala le še Malta (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora). Pristop k CITES bi EU omogočil, da bi v celoti sodelovala pri delu Konvencije. Pogodbenicam in sekretariatu bi zagotovil enotno kontaktno točko, na katero bi se lahko obrnili. Pristop bi EU in vse njene države članice pravno zavezal k izvajanju in uresničevanju Konvencije in pomenil, da bi EU postala formalno odgovorna. EU kot nečlanica sama predpisuje zakonodajo za izvajanje določil CITES in je Konvencija ne zavezuje. Sekretariat ali Konferenca pogodbenic EU uradno ne

⁵² Italija, Francija in Nemčija (Engler in Parry-Jones 2007, 29).

⁵³ Primer je MIKE (Nadzor nad nezakonitim pobijanjem slonov). Program podpira izgradnjo institucionalnih zmogljivosti v državah s populacijo slonov, da bi se sloni ustrezno zaščitili in da bi zagotovili njihov dolgoročni obstoj. Za vzdrževanje programa je EU namenila v obdobju 2006-2011 9,8 milijona evrov, trenutno se izvaja v 38 državah Afrike in Azije (European Commission 2010, 13).

moreta pozvati k izdaji odredb, temveč se morata obrniti na posamezne države članice (Evropska komisija 2007, 18).

Pomemben mehanizem varstva prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva je vzpostavil tudi Svet Evrope. Že leta 1979 je bila namreč sprejeta Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva in njunih naravnih življenjskih prostorov. Tako imenovana Bernska konvencija velja za najstarejšo vseevropsko naravovarstveno mednarodno pogodbo. Glavna prednost dejavnosti Sveta Evrope na tem področju je, da prek Bernske konvencije vključuje tudi evropske države, ki niso članice Evropske unije in s tem omogoča čezmejno sodelovanje (Ministrstvo za okolje in prostor).

V Konvenciji je poseben poudarek namenjen zelo ogroženim in ranljivim vrstam. Konvencija vsebuje štiri dodatke, pri čemer se prvi trije nanašajo na sezname divjih vrst, v zadnjem pa so navedena prepovedana sredstva in načini ubijanja, zajetja in drugih načinov izkoriščanja. Dodatek I vključuje strogo zavarovane rastlinske vrste, dodatek II pa strogo zavarovane živalske vrste. Namerno nabiranje, zbiranje, sekanje ali ruvanje rastlin z dodatka I oziroma namerni lov, ubijanje, prisvajanje in trgovanje z živalskimi vrstami z dodatka II, so prepovedani. Vsaka pogodbenica mora na ustrezen način prepovedati prisvajanje ali prodajo teh vrst. Dodatek III vključuje zavarovane živalske vrste, za katere morajo pogodbenice primerno urediti njihovo izkoriščanje, da ostanejo populacije zunaj nevarnosti. Konvencija od pogodbenic zahteva, da te sprejmejo ustrezne in potrebne zakonske in upravne ukrepe, da bi zagotovile posebno varstvo divjih vrst z dodatkov I, II in III (Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov).

Pogodbenica Bernske konvencije je 3. decembra 1981 s Sklepom Sveta št. 82/72/EGS postala tudi Evropska skupnost.

7.3 ANALIZA UGOTOVITEV

Sistem nadzora Konvencije nad trgovino z ogroženimi divjimi vrstami je sicer zasnovan na dobrih temeljih, a preveč ohlapen in nedoločen, da bi bil lahko primerno učinkovit. Kot krovni mednarodni sporazum pomeni smernice za nadaljnje regionalno oziroma nacionalno urejanje tega področja, kot institucija s svojimi razpoložljivimi mehanizmi pa ima na države razmeroma šibek vpliv. Prva pomanjkljivost je dejstvo, da niso vsi ozemeljski pravni subjekti

pogodbeniki Konvencije, kar posledično zmanjšuje njeno splošno veljavo. Zaradi majhne finančne baze CITES pri usmerjanju držav le redko uporablja tako imenovane pozitivne instrumente, kot so delavnice, usposabljanja in izobraževanja, temveč pogosteje uporablja gospodarske sankcije, ki pa so bolj ali manj dvomljivega uspeha. Objavljeno priporočilo o začasni zaustavitvi trgovanja z državo kršiteljico ne more hkrati pogodbenice neposredno prisiliti, da ga upoštevajo, še posebno v primeru prijateljskih meddržavnih vezi. Poleg tega so priporočila o začasni ustavitvi splošnega trgovanja glede na obseg nezakonite trgovine in kršitve držav izdana zelo redko in le za zelo omejen seznam nepravilnosti. Da imajo majhen učinek na pogodbenice, priča tudi dejstvo, da države kršiteljice dopuščajo sankcioniranje naenkrat za več različnih kršitev ali večkrat za isto. CITES si tudi ne dviga ugleda z mlačnim odzivom na nekatere pomanjkljivosti nacionalnih ukrepov, kot je na primer kraja žigov in obrazcev, ki je za kriminalne združbe izjemnega pomena, saj jim poleg neoviranega izvoza in uvoza omogoča tudi pranje blaga. V Kamerunu je na primer v letih 1995-1999 kar trikrat prišlo do tovrstne kraje, na katero so uradno opozorili, hkrati se zastavlja vprašanje, kolikokrat so to tudi (ne)načrtno spregledali. CITES razen uradnega obvestila pogodbenicam, naj bodo pozorne na dokumentacijo iz Kameruna, ni predvidel nobenega drugega ukrepa, čeprav kraja trikrat v štirih letih jasno opozarja na pomanjkljivo nacionalno zakonodajo Kameruna ali na njeno nezadovoljivo izvajanje. Konvencija ureja le področje mednarodne trgovine, ne posega pa na notranji trg. V primerih držav, ki so bogate z biotsko raznovrstnostjo in so hkrati tudi ciljna območja, kar velja predvsem za Vzhodno in Jugovzhodno Azijo, je Konvencija nemočna.

Pri upoštevanju določil Konvencije je nujno sodelovanje pogodbenic. A ker nimajo poenotenih sistemov, kot so zakonodaja, pristojnosti, prioritete in drugo, včasih so vpletene tudi sprte politične entitete, je učinkovitost spoštovanja sporazuma še nižja.

Pomembno določilo Konvencije, s čimer si zagotavlja nadzor in sledljivost nad mednarodno trgovino, so obvezna letna in dvoletna poročila pogodbenic, vendar je poročanje pogosto nedosledno, občasno ga države tudi zanemarijo. Zaradi nesistematičnih poročil je CITES izdal tudi predpisan formular, da bi tako vse pogodbenice odgovorile na ista vprašanja in bi bilo tako poročilo zaokroženo v celoto z vsemi potrebnimi podatki, ki jih za svoje delo CITES potrebuje. Vendar tudi to ni prineslo boljših rezultatov; nekatera vprašanja pogodbenice kar preskakujejo, nekatera različno interpretirajo, pri drugih pa se obseg odgovorov tako razlikuje, da je ugotovitve nemogoče primerjati. Na vprašanje, »Koliko pomembnejših primerov ter skupno vseh primerov nezakonitega blaga so organi odkrivanja in pregona

zasegli v letih 2007-2008«, je na primer Slovaška navedla v letu 2007 skupno šest primerov in nobenega pomembnejšega, v letu 2008 pa skupno enajst in enega pomembnejšega, kar je zneslo v obeh letih 30 osebkov. Za isto obdobje je njena sosedna Češka navedla, da ne razlikujejo med pomembnejšimi in vsemi primeri in da je bilo skupno v letu 2007 zaseženih 1057 osebkov v različnih oblikah, v letu 2008 pa 1588 ter 28 kg zdravil tradicionalne kitajske medicine. Podatka obeh držav si vsekakor nista primerljiva. Četudi bi se upoštevala višja stopnja uspešnosti Češke, je težko verjeti, da presega uspeh Slovaške za tako visok odstotek. Poleg tega se je razlikovala tudi navedba primerov. Pri oddaji takih poročil je za CITES nemogoče voditi dosledno, natančno in pravilno podatkovno bazo o mednarodnem trgovanju z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami.

Danes so vse države članice EU tudi pogodbenice CITES. V primerjavi s Konvencijo je zakonodaja EU vpeljala strožji nadzor nad trgovanjem in je za notranji trg kljub Schengenu prav tako predpisana zahtevana dokumentacija. Toda številni obrazci, potrdila in drugi birokratski postopki hkrati močno otežujejo delo zakonitim trgovcem. Ker je zakonodaja EU zavezujoča za vse države članice, je ureditev tega področja v državah članicah EU veliko bolj poenotena kot drugod po svetu, a vseeno so njena določila tako ohlapna, da državam članicam omogočajo različno stopnjo prizadevanj in odnosa do tega področja.

8 SISTEM PREPREČEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI V EVROPSKI UNIJI

Clark (2009, 93) je identificiral šest temeljnih ukrepov, ki pomembno vplivajo na zmanjševanje organizirane kriminalitete na področju trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, in sicer:

- 1) opredelitev nezakonitih trgov;
- 2) opredelitev udeležencev v nezakoniti trgovini z ogroženimi divjimi vrstami;
- 3) sprejem strožje zakonodaje;
- 4) investiranje v organe odkrivanja in pregona organizirane kriminalitete na področju ogrožanja divjih vrst (usposabljanje, opremljenost, motiviranost);

- 5) izboljšanje regionalnega in mednarodnega sodelovanja;
- 6) izboljšanje sistema carinskih služb in mejne policije.

Vendar TRAFFIC ugotavlja, da bolj kot sama zakonska ureditev na zmanjševanje nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami vpliva predvsem prisotnost notranjevarnostnih in mejnih organov ter dosledno izvajanje zakonov (TRAFFIC International 2008, 64).

8.1 ORGANIZACIJSKE STRUKTURE

8.1.1 Upravni organi

Struktura upravnih organov se med državami članicami EU precej razlikuje. Upravni organ je vzpostavljen kot organizacijska enota ministrstva, njegovega organa v sestavi ali pa spada v pristojnost avtonomnega vladnega organa. Najpogosteje je upravni organ v različnih oblikah vezan na ministrstvo za okolje. Lahko gre za enega ali več upravnih organov. V primeru večjega števila upravnih organov v posamezni državi imajo lahko ti tudi različne pristojnosti (Parry-Jones in Knapp 2005; Kecse-Nagy in drugi 2006, 29-81; TRAFFIC Europe 2010; Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora).

Za štirinajst držav, ki so navedene v Tabeli 8.1, velja, da imajo le en upravni organ. V večini primerov gre za organizacijsko enoto znotraj ministrstva za okolje, na Švedskem spada v pristojnost Odbora za kmetijstvo, ki je organ v sestavi Ministrstva za podeželje, v Latviji in na Malti pa v pristojnost avtonomnega vladnega organa.

Tabela 8.1: Države članice EU z enim upravnim organom

	Pristojni upravni organ, ki izdaja potrdila in dovoljenja
Avstrija	Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo, okolje ter upravljanje z vodami
Belgija	Zvezna javna služba za zdravje, varstvo prehrane in okolje
Bolgarija	Ministrstvo za okolje in upravljanje z vodami
Ciper	Ministrstvo za kmetijstvo, naravne vire in okolje
Estonija	Ministrstvo za okolje
Madžarska	Ministrstvo za okolje in upravljanje z vodami
Irski	Ministrstvo za okolje, kulturno in naravno dediščino ter lokalno upravo
Latvija	Agencija za varstvo narave
Luksemburg	Ministrstvo za trajnostni razvoj in infrastrukturo
Malta	Uprava za okolje in prostor
Poljska	Ministrstvo za okolje
Romunija	Ministrstvo za okolje in gozdarstvo
Slovaška	Ministrstvo za kmetijstvo, okolje in regionalni razvoj
Švedska	Odbor za kmetijstvo (organ v sestavi Ministrstva za podeželje)

Vir: Parry-Jones in Knapp (2005); Kecse-Nagy in drugi (2006, 29-81); TRAFFIC Europe 2010; Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

V Tabeli 8.2 je preostalih trinajst držav razdeljenih v štiri razdelke glede na podobne organizacijske značilnosti upravnih organov. Ker imajo Francija, Nizozemska in Združeno kraljestvo tudi čezmorska ozemlja, kjer morajo prav tako upoštevati določila Konvencije in Uredbe Sveta 338/97, je nujno, da imajo države zagotovljen ustrezen nadzor prek teritorialnih uradov tudi zunaj območja EU, saj je prek teh ozemelj zaradi tako imenovanega statusa notranjega trgovanja v okviru Evropske unije omogočen lažji dostop do držav znotraj Schengenskega območja. Primarna upravna organa v Franciji in na Nizozemskem ne izdajata potrdil in dovoljenj, enako je to urejeno v Nemčiji, Italiji in Sloveniji.

V drugo kategorijo držav sta umeščeni Danska in Portugalska, pri katerih zaradi specifične administrativne ureditve izvajajo nadzor v svoji pristojnosti politične entitete Grenlandije (Danska) ter Azori in Madeira (Portugalska).

Tretja kategorija držav (Nemčija, Grčija in Španija) ima za izdajo potrdil in dovoljenj teritorialno organizirane upravne organe.

Češka, Finska, Italija, Litva in Slovenija imajo poleg primarnega upravnega organa določen samo še en (oziroma dva v primeru Italije) organ za izdajo potrdil in dovoljenj.

Tabela 8.2: Države članice EU z več upravnimi organi

	Primarni upravni organ	Upravni organi, ki izdajajo potrdila in dovoljenja
<i>1. SKUPINA DRŽAV</i>		
Francija	Ministrstvo za okolje, energijo in trajnostni razvoj (ne izdaja potrdil in dovoljenj)	22 regionalnih direktoratsv za okolje in prostor, na čezmorskih ozemljih ima pristojnost za izdajo potrdil in dovoljenj skupaj 8 teritorialnih uradov
Združeno kraljestvo	Ministrstvo za okolje, prehrano in podeželje	Agencija za registriranje in izdajo potrdil divjih vrst (Ministrstvo za okolje, prehrano in podeželje), na čezmorskih ozemljih ima pristojnost za izdajo potrdil in dovoljenj skupaj 16 teritorialnih uradov
Nizozemska	Ministrstvo za kmetijstvo, naravo in prehrano (ne izdaja potrdil in dovoljenj)	Urad za izdajo potrdil in dovoljenj CITES, Fitosanitarna služba (Ministrstvo za kmetijstvo, naravo in prehrano), Direktorat za poljedelstvo, živinorejo in ribištvo Arube, Veterinarski urad Arube, Ministrstvo za javno zdravstvo in družbeni razvoj Nizozemske
<i>2. SKUPINA DRŽAV</i>		
Danska	Agencija za gozdove in naravo (Ministrstvo za okolje)	Ministrstvo za prehrano, kmetijstvo in ribolov, Agencija za okolje in varstvo narave Grenlandije (Ministrstvo za domače zadeve, naravo in okolje Grenlandije)
Portugalska	Inštitut za varstvo narave in biotske raznovrstnosti (Ministrstvo za okolje, prostor in regionalni razvoj)	Regionalni direktorat za okolje Azori, Nacionalni park Madeira
<i>3. SKUPINA DRŽAV</i>		
Nemčija	Zvezno ministrstvo za okolje, varstvo narave in jedrsko varnost (ne izdaja potrdil in dovoljenj)	Zvezna urad za varstvo narave (izvozna dovoljenja za umetno razmnožene rastline lahko izdaja tudi 25 deželnih uradov na področju varstva narave)
Grčija	Ministrstvo za okolje, energijo in podnebne spremembe	13 regionalnih direktoratsv za gozdarstvo
Španija	Ministrstvo za industrijo, turizem in trgovino	Ministrstvo za gospodarstvo in premoženje, 12 regionalnih direktoratsv za trgovino
<i>4. SKUPINA DRŽAV</i>		
Češka	Ministrstvo za okolje	Državna fitosanitarna uprava
Finska	Ministrstvo za okolje	Inštitut za okolje
Italija	Ministrstvo za okolje, prostor in pomorstvo (ne izdaja potrdil in dovoljenj)	Ministrstvo za gospodarski razvoj, Ministrstvo za kmetijstvo, prehrano in gozdarstvo
Litva	Agencija za varstvo okolja (Ministrstvo za okolje)	Inšpektorat za varstvo okolja
Slovenija	Ministrstvo za okolje in prostor (ne izdaja potrdil in dovoljenj)	Agencija RS za okolje (Ministrstvo za okolje in prostor)

Vir: Parry-Jones in Knapp (2005); Kecse-Nagy in drugi (2006, 29-81); TRAFFIC Europe 2010; Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

8.1.2 Strokovni organi

Med državami članicami EU se močno razlikujejo tudi strokovni organi. V večini primerov je strokovni organ neodvisen od upravnega; izjemi sta le Irska in Luksemburg. Največkrat je le en strokovni organ, lahko jih je pa tudi več, kot je to na primer na Danskem, v Latviji, na Švedskem in v Združenem kraljestvu. V kar štirinajstih primerih gre za vladno institucijo, čeprav lahko v nekaterih primerih hkrati obstajajo kot strokovni organi tudi neodvisne ustanove ali skupine strokovnjakov. Pogosto gre za akademsko oziroma raziskovalno institucijo, v nekaterih primerih imajo države v ta namen posebne stalne odbore (Bolgarija, Ciper, Estonija, Nizozemska in Poljska). Lahko gre za velike javne institucije, kot je Nacionalni muzej prirodoslovne zgodovine v Franciji ali Kraljevi botanični vrtovi v Združenem kraljestvu, drugod, kot na primer v Avstriji, pa le za majhno skupino različnih strokovnjakov (Parry-Jones in Knapp 2005; Kecse-Nagy in drugi 2006, 29-81; TRAFFIC Europe 2010; Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora).

8.1.3 Organi odkrivanja in pregona

V EU so carinske službe primarno odgovorne za preverjanje zakonitosti uvoženega blaga v državo. Preverjajo dovoljenja in odkrivajo potencialne primere tihotapljenja nezakonitega blaga. V nekaterih državah obstaja kot posebna enota carinske uprave carinska služba za preverjanje izpolnjevanja pogojev Konvencije; med njimi je najbolj prepoznavna enota na londonskem letališču Heathrow, ki jo sestavlja osemčlanska skupina. V Španiji je nadzor nad mejnimi prehodi in uvozom ter izvozom blaga v primarni pristojnosti posebnih policijskih enot, ki delujejo v okviru SEPRONE (Zamparutti 2006, 12).

Trenutno je najboljše ocenjena usposobljenost carinskega osebja Združenega kraljestva, zato je pogosto za zgled drugim državam, ki želijo izboljšati zmožnosti svojih carinskih služb. Seveda nimajo vse države oziroma carinske službe na razpolago toliko finančnih sredstev, kot jih ima carinska služba v Združenem kraljestvu, vendar lahko slednji sodelujejo z izmenjavo izkušenj in znanja ter tako prispevajo k izboljšanju strokovne usposobljenosti carinskega osebja drugih držav (Wheat 2007, 21).

Tabela 8.3: Organi odkrivanja in pregona na področju nezakonite trgovine z osebkami divjih vrst v državah članicah EU

	Primarni organ	Carina	Policija	Inšpektorat za okolje	Veterinarska / Fitosanitarna služba	Drugo
Avstrija	Carinska uprava	✓	delno			
Belgija	Carinska uprava	✓	✓		✓	Regionalne agencije za okolje
Bolgaria	Inšpektorat za okolje	✓	✓	✓	✓	
Ciper	Carinska uprava	✓	delno		✓	Služba za okolje (Ministrstvo za kmetijstvo, naravne vire in okolje)
Češka	Inšpektorat za okolje	✓	✓	✓	✓	
Danska	Carinska uprava	✓	✓		✓	Agencija za gozdove in naravo (Ministrstvo za okolje)
Estonija	Inšpektorat za okolje	✓	delno	✓	✓	
Finska	Carinska uprava	✓				
Francija	Carinska uprava	✓	✓		✓	Žandarmerija, enote Nacionalnega urada za lov in divjad, čuvaji nacionalnih parkov, enote Višjega sveta za ribolov, enote pomorske policije
Nemčija	Carinska uprava	✓	✓	✓	✓	Zvezna agencija za varstvo narave
Grčija	Carinska uprava	✓	delno		✓	Gozdarska služba
Madžarska	Inšpektorat za okolje	✓	✓	✓	✓	Enote čuvajev nacionalnih parkov
Irska	Enota za varstvo okolja (Ministrstvo za okolje, kulturno in naravno dediščino ter lokalno upravo)	✓	✓	✓	✓	Enota za varstvo okolja (Ministrstvo za okolje, kulturno in naravno dediščino ter lokalno upravo)
Italija	Enota za gozdarstvo (Ministrstvo za kmetijstvo, prehrano in gozdarstvo)	✓	✓			Enota za gozdarstvo (Ministrstvo za kmetijstvo, prehrano in gozdarstvo)
Latvija	Inšpektorat za okolje	✓	✓	✓	✓	
Litva	Carinska uprava	✓	✓	✓		
Luksemburg	Carinska uprava	✓		✓	✓	

	Primarni organ	Carina	Policija	Inšpektorat za okolje	Veterinarska / Fitosanitarna služba	Drugo
Malta	Inšpektorat za okolje	✓	delno	✓		
Nizozemska	Carinska uprava	✓	✓	✓		
Poljska	Carinska uprava	✓	✓		✓	
Portugalska	Inštitut za varstvo narave in biotske raznovrstnosti (Ministrstvo za okolje, prostor in regionalni razvoj)	✓	✓			Inštitut za varstvo narave in biotske raznovrstnosti (Ministrstvo za okolje, prostor in regionalni razvoj), Direktorat za gozdove, Generalni direktorat za gospodarstvo, Nacionalna republikanska straža
Romunija	Carinska uprava	✓	delno	✓		Nacionalna straža za varstvo okolja
Slovaška	Inšpektorat za okolje	✓	✓	✓		Območni uradi za okolje
Slovenija	Carinska uprava	✓	✓	✓	✓	
Španija	SEPRONA	delno	✓			
Švedska	Carinska uprava	✓	✓	✓		Obalna straža
Združeno kraljestvo	Carinska in davčna uprava	✓	✓	✓	✓	

Vir: Parry-Jones in Knapp (2005); Keese-Nagy in drugi (2006, 29-81); TRAFFIC Europe (2010); Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

Drugi organi odkrivanja, preiskovanja in preprečevanja kriminalitete na področju ogrožanja divjih vrst so gozdarske službe in enote inšpektoratov za okolje ter veterinarske in fitosanitarne službe, ki preverjajo ustreznost dokumentacije uvoženega blaga in po potrebi zdravstveno stanje in okuženost živih vrst ali njihovih delov (Theile in drugi 2004, 14).

Iz Tabele 8.3 je razvidno, da je kar v šestnajstih primerih kot primarni organ odkrivanja nezakonitega blaga glede na opredelitve CITES oziroma zakonodajo EU določena carinska uprava, pogosto se v tej vlogi pojavljajo tudi enote inšpektorata za okolje (sedemkrat) oziroma namenske enote nekaterih ministrstev (trikrat). Primer posebne organizacijske enote je španska SEPRONA, ki je za odkrivanje in pregon tovrstne oblike kriminalitete organizirana znotraj policije.

Še vedno je zazdaj zelo velika pomanjkljivost nadzor nad rastlinskimi vrstami. Te so le redko predmet bolj natančnega pregleda in preiskave pri ugotavljanju možnosti nezakonitega trgovanja. Pri mnogih organih odkrivanja in pregona držav članic EU naj bi namreč imele zelo nizko stopnjo prioritete (Ó Críodáin 2007, 30).

Nekatere države izvajajo tudi *a posteriori* preglede blaga, potem ko je to že enkrat prečkalo mejo. V Franciji na primer sta kar dve službi, ki se ukvarjata z naknadnim preverjanjem dokumentacije, še posebno, če so znaki za njeno neustreznosti in aktivnim preiskovanjem, ko je bil ugotovljen sum nezakonitega trgovanja z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (Zamparutti 2006, 19).

Organi odkrivanja in pregona občasno izvajajo tudi nadzor v trgovinah, ki so specializirane za prodajo hišnih ljubljencev, na razstavah, tržnicah, cirkusih in pri privatnih rejcih oziroma gojiteljih. Trgovine, ki prodajajo zdravila tradicionalne kitajske medicine in kaviar, pa so le redko kdaj predmet preiskave v večini držav članic EU (Ó Críodáin 2007, 30).

8.1.4 Koordinacijski organ

Pri politiki odkrivanja, omejevanja, zatiranja in preprečevanja kriminalitete je nujno koordinirano delovanje organov odkrivanja, pregona, sojenja in inšpekcijskih služb (Dobovšek 2009, 159). Ker je tudi v preiskovanje, odkrivanje in preprečevanje kriminalitete na področju ogrožanja divjih vrst vključeno več organov, je prav tako potrebno zagotoviti ustrezno raven izmenjave informacij, jasno opredelitev in razmejitve pristojnosti in koordinacijsko telo, ki bo med drugim poskrbelo tudi za redna srečanja predstavnikov vseh organov (Zamparutti 2006, 17).

Vendar pogosto zaradi neustrezne koordinacije organov odkrivanja in pregona držav članic EU posledično obstajajo le *ad hoc* skupne operacije odkrivanja in preprečevanja kriminalitete na področju ogrožanja divjih vrst, medtem ko ukrepanje redko dosega zadovoljivo stopnjo (Engler in Parry-Jones 2007, 14). Zato so nekatere pogodbenice Konvencije vzpostavile poseben organ, ki je namenjen prav izboljššanemu izvajanju določil CITES. V letu 2008 je imelo koordinacijski organ deset držav članic EU⁵⁴ (TRAFFIC Europe 2010). Primer uspešnega koordinacijskega nacionalnega povezovanja v EU je v Združenem kraljestvu PAW (Partnerstvo za ukrepanje proti kriminaliteti na področju ogrožanja divjih vrst), ki združuje policijo, davčno in carinsko upravo, predstavnike vladnih služb in prostovoljne organizacije z namenom, da bi zagotovili koordiniran in strateški način izvajanja zakonodaje na področju ohranitve biotske raznovrstnosti. V okviru PAW deluje tudi namenska enota za kriminaliteto na področju ogrožanja divjih vrst NWCU (Cooper in Rosser 2002, 115). Enota se ukvarja s preiskovanjem, zbiranjem in analiziranjem številnih informacij različnih organizacij ter pripravo poročil, namenjenih najvišjim ravnam državnega aparata, ki nato odločajo o nadaljnjih preventivnih in preiskovalnih ukrepih na nacionalni in mednarodni ravni (NWCU 2010, 1-2).

Poleg carinskih služb ima pomembno vlogo pri preiskovanju in odkrivanju nezakonitega blaga policija. V nekaterih državah, kot sta Francija in Združeno kraljestvo, je tudi skupina, ki se ukvarja izključno z okoljsko kriminaliteto. V Franciji deluje znotraj žandarmerije nacionalni urad, ki koordinira vse organe, ki se ukvarjajo z odkrivanjem in preiskovanjem okoljske kriminalitete in kriminalitete na področju ogrožanja zdravja ljudi, vključno s

⁵⁴ Avstrija, Češka, Francija, Malta, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Slovaška, Slovenija in Združeno kraljestvo (TRAFFIC Europe 2010).

carinsko službo in nacionalno agencijo za lov in divjad. Do leta 2006 je bilo znotraj žandarmerije približno 800 uslužbencev deležnih tudi usposabljanja in izobraževanja s področja kriminalitete ogrožanja divjih vrst (Zamparutti 2006, 12).

8.2 METODE IN TEHNOLOGIJE ODKRIVANJA NEZAKONITEGA BLAGA ŽIVALSKEGA IN RASTLINSKEGA IZVORA

Pri preiskovanju in zbiranju dokazov okoljske kriminalitete ima vedno večjo vlogo forenzična znanost. Anatomija in morfologija pomagata pri prepoznavanju in razlikovanju blaga; tako je na primer šal iz dlake tibetantske antilope čiru ali pa čilenskega brancina mogoče razlikovati od drugega blaga podobne vrste (Hayman in Brack 2002, 26).

Za identifikacijo vrste uporabljajo morfološko diagnostiko. Če je pri osebk ali izdelku ohranjenih dovolj morfoloških značilnosti, strokovnjaki lahko iz fizičnega videza identificirajo vrsto. Pri tem jim je v veliko pomoč oblika, barva in tekstura subjekta, pomagajo pa si tudi z mikroskopskimi analizami. Vrsto je mogoče identificirati v primeru živega, mrtvega, zmrznjenega ali nagačenega osebka. V pomoč so pogosto zbirke oziroma katalogi natančnih fotografij in opisov. Informacije se lahko pridobijo tudi z analizo okostij, lobanj, rogov, okel in zobovja. Morfološka diagnostika je prav tako uporabna pri nekaterih izdelkih, kot so krznena oblačila, torbice in obutev iz živalskih kož, perje, predmeti, narejeni iz želvine lupine, denarnice, v nekaterih primerih tudi meso za uživanje in jajca ptic (DEFRA 2005, 34-36).

Toda morfološka diagnostika je neuporabna, če je osebek predelan v nekatere druge izdelke ali derivate. V teh primerih je ustrenejša metoda za identifikacijo vrste monekularni označevalec, saj je DNK mogoče pridobiti tudi iz že različno obdelanih izdelkov oziroma delov divjih vrst, hkrati pa omogoča tudi določitev geografskega območja izvora nekaterih vrst, to med drugim pomaga pri razlikovanju med zakonito in nezakonito prodanim blagom. Prav tako je z DNK sekveniranjem mogoče določiti spol in starševstvo, kar je še posebno uporabno, če je za trgovano vrsto navedeno, da je bila vzrejena v ujetništvu (Alacs in drugi 2009). Za vzorec analize lahko uporabljajo kri, tkivo, perje ali krzno. Najpogosteje

uporabljeni metodi sta specifični molekularni označevalci (SLP⁵⁵) in nespecifični molekularni označevalci (MLP⁵⁶), vse bolj pa se pri analizi nečloveške DNK uporabljajo tudi kratke ponovljive frekvence (STR⁵⁷). Pri identifikaciji vrste se rezultat DNK primerja v obširni mednarodni bazi podatkov DNK. Ameriška FWS je razvila tehniko, prek katere lahko identificira verjetnost prisotnosti vlaken antilope čiru v analiziranem izdelku oziroma ali je v zdravilu tradicionalne kitajske medicine prisoten derivat tigra ali nekaterih drugih ogroženih vrst (DEFRA 2005, 23, 30). Forenzični dokazi so zelo prepričljiv pokazatelj o vključenosti organiziranih kriminalnih združb v preprodajo ogroženih divjih vrst. Na univerzi v Washingtonu⁵⁸ so naredili DNK ključ afriških slonov. S tem ključem je pri analizi vzorcev slonovine mogoče natančno locirati njen izvor in ugotoviti, kateri sloni so bili predmet nezakonitega lova⁵⁹ (Clark 2009, 63).

Poleg DNK sekveniranja in morfološke diagnostike se pri identifikaciji osebkov neznane vrste (še posebno v primeru, kadar DNK ni mogoče pridobiti in je osebek tako spremenjen, da morfološke značilnosti ne omogočajo nobene prepoznavnosti) lahko uporabljajo tudi druge, manj običajne metode, kot so masna spektrometrija, rentgenska fluorescenca, tankoplastna kromatografija, izoelektrično fokusiranje in razmerja izotopov. Strokovnjaki te tehnike največkrat uporabljajo pri identifikaciji mošusa, slonovine, žolča, ginsenga, kitove masti, kaviarja in nosorogovih rogov (DEFRA 2005, 42-43).

K sprotnemu pregledu in spremljanju blaga veliko prispevajo mikrooznačevalci, kemični sledilniki, črtne kode, oddajniki in transponderji. Nekateri izmed teh metod, na primer UV barva, so pogosto uporabljene tudi pri prikritih preiskovalnih operacijah, še posebno pri pranju blaga na zakonitem trgu (Hayman in Brack 2002, 26).

V Rotterdamu, ki je največje trgovsko pristanišče v Evropi, sumljive zabojnike glede na analizo tveganja najprej pregledajo z rentgenskim pregledom, v primeru potencialne verjetnosti tihotapljenega blaga, pa naredijo še fizični pregled. Na frankfurtskem letališču

⁵⁵ Single-locus probes (DEFRA 2005, 23).

⁵⁶ Multi-locus probes (DEFRA 2005, 23).

⁵⁷ Short tandem repeat (DEFRA 2005, 23).

⁵⁸ Profesor Samuel Wasser (Clark 2009, 63).

⁵⁹ Primer je zasežena pošiljka v Singapurju, ki je pripotovala iz JAR in imela malavijski pečat odpreme. DNK analiza je pokazala, da prihaja slonovina od populacije slonov, ki so v vzhodnem delu Zambije in so si v sorodu. Primer opozarja na dejstvo, kako organizirane so skupine, saj se pri tihotapljenju želijo izogniti povezavi z državo, v kateri je bila slonovina pridobljena (Clark 2009, 63).

imajo zaposleni pse slednike za odkrivanje prepovedanih drog in za odkrivanje tihotapljenih živih divjih vrst; to se je izkazalo za izredno uspešno, zaradi česar so se podobnega usposabljanja psov lotile tudi nekatere druge države članice EU⁶⁰ (Zamparutti 2006, 19). Psi so lahko izurjeni za odkrivanje tako živih kot tudi mrtvih in predelanih osebkov divjih vrst. Lahko so izučeni za odkrivanje zgolj določene divje vrste ali za celotno skupino različnih vrst posameznega reda. Velikokrat so bolj uspešni in učinkoviti od številnih drugih metod, kot so na primer rentgen ali ročni pregled prtljage. Uspešno jih že uporabljajo v Avstraliji, ZDA, Južni Koreji, Nemčiji, Italiji in na Češkem, zlasti za odkrivanje nekaterih vrst ptic in plazilcev, v Ekvadorju tudi za odkrivanje hrbtnih plavuti morskih psov in morskih kumar (Felgentreu 2006, 11-12).

Pri preprečevanju in odkrivanju kriminalitete na področju nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami je zelo pomemben del podrobno in natančno narejena analiza tveganja, ki vključuje oris udeležencev, blaga, smeri tihotapljenja, način delovanja in opredelitev izvornih območij. Analiza tveganja se dinamično spreminja in prilagaja glede na ugotovitve s terena (Hayman in Brack 2002, 23).

8.3 OBRAVNAVANJE KRIMINALITETE NA PODROČJU OGROŽANJA DIVJIH VRST V DRŽAVAH ČLANICAH EU

Oviranje nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami zahteva ustrezno razpolaganje z informacijami in ukrepanje na štirih bistvenih področjih, to so sprejetje učinkovite politike, njeno dosledno izvajanje, poseg v ekonomijo ponudbe in vplivanje na porabnika (Grieser-Johns in Thomson 2005, 13). Tako bi se preprečevanje, odkrivanje, preiskovanje in sankcioniranje kaznivih dejanj, povezanih s preprodajo ogroženih divjih vrst, na nacionalni ravni lahko izboljšalo, če bi države vključile potrebne ukrepe v svojo zakonodajo, namenile vire za izgradnjo zmogljivosti, skrajšale kazenske postopke, dosledno preganjale hude kršitelje, zagotavljale izvajanje strožjih sankcij, spodbujale spoštovanje zakonskih določil in v sistem preprečevanja vključile tudi sektor ponudbe in predelovanja materialov (Hayman in Brack 2002, 22).

⁶⁰ Sicer pa je bila ena prvih držav, ki je za odkrivanje tihotapljenja divjih vrst uporabila pse slednike, Južna Koreja. Skupina na Seulskem letališču tako že dolgo časa uporablja pse, ki so trenirani, da zaznajo tigrove kosti, mošus, medvedov žolč ter nekatere druge živalske dele v prtljagi (Mastny in French 2002, 15).

Za uspešno odkrivanje in preprečevanje tihotapljenja oziroma preprodaje ogroženih divjih vrst države potrebujejo primerno stopnjo kadrovskih, materialnih in finančnih virov ter ustrezen mehanizem zbiranja, obveščanja in izmenjave podatkov. Pri teh zahtevah se že bogatejše države članice EU spopadajo z omejitvami, vzhodnoevropske države pa že drugim okoljskim problemom zaradi pomanjkanja sredstev posvečajo le najnujnejšo pozornost, pri čemer je kriminaliteta na področju ogrožanja divjih vrst pogosto zanemarjena (Wheat 2007, 15). Smeri tihotapljenja blaga v EU so tako pogosto pogojene s sistemom nadzora in sankcijami v posamezni državi članici. Države z nizkimi kaznimi so pogosto vstopna točka v EU (Engler in Parry-Jones 2007, 14).

Nacionalne zakonodaje bi morale biti v veliki večini v določenih segmentih dopolnjene ali prenovljene, saj imajo prekrške pogosto slabo opredeljene, terminologija ni poenotena, prav tako ne ukrepanje oziroma določitev pristojnosti glede posredovanja pri različnih oblikah kršitev oziroma njihovem preiskovanju in odkrivanju (Garstecki 2006, 2). Za organe pregona in izvedbo sodnih postopkov so državne meje ovira, medtem ko za organizirano kriminaliteto ne pomenijo kakšne posebne težave. Tako se kriminallec s prestopom meje izogne kazenskemu pregonu, saj prestopi iz ene jurisdikcije v drugo (Dobovšek 2009, 150). Da bi bila nacionalna zakonodaja učinkovita, mora vključevati nekaj temeljnih določil, in sicer kriminaliteta na področju ogrožanja divjih vrst mora biti opredeljena kot hudo kaznivo dejanje. Opisani morajo biti kriteriji, ki določajo obseg kaznivih dejanj. Vključeno mora biti določilo o možnosti izročitve, da se lahko povzročiteljem kaznivih dejanj sodi tudi v drugih (državah) pogodbenicah Konvencije. Zagotovljeni morajo biti tudi ustrezni viri (finančni, kadrovski in materialni) za ukrepanje na področju nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami (Zimmerman 2003, 1675). Primeri boljše ureditve tega področja so Finska, Švedska, Nizozemska in Združeno kraljestvo. Finska ima štiri tožilce, ki so specializirani za področje okoljske kriminalitete in imajo splošno krajevno pristojnost, na Švedskem imajo za področje okoljske kriminalitete posebno enoto v okviru generalnega tožilstva, podoben sistem imajo tudi na Nizozemskem, v Združenem kraljestvu pa PAW zagotavlja sodelovanje in izmenjavo informacij policije, carine, javnih tožilcev in nevladnih organizacij (Garstecki 2006, 35).

V državah članicah EU je določanje kazni odvisno od štirih temeljnih dejavnikov, in sicer od tržne vrednosti osebka (Italija, Španija), stopnje ogroženosti osebka (Avstrija⁶¹, Nemčija), ocene potrebnih ukrepov, da se bo v okolju popravila narejena škoda (Finska), in od finančnega stanja osebe v prekršku (Avstrija, Švedska) (Garstecki 2006, 17).

Druge oblike sankcij lahko vključujejo plačilo stroškov, ki se nanašajo na vračilo živega osebka v državo porekla ali na zagotovitev pogojev za njegovo začasno vzdrževanje. V primeru, da gre za prodajalca z licenco, ki se je hkrati ukvarjal tudi z nezakonito prodajo, mu je ta lahko odvzeta (Zamparutti 2006, 28).

Predpisane kazni so pogosto neprimerne in največkrat zadevajo le finančni vidik. Poleg tega se razsežnosti in pomena tovrstnih kršitev sodniki in tožilci pogosto ne zavedajo in obsojenim kršiteljem naložijo le minimalno kazen. Težava je tudi dejstvo, da je za odkrivanje kaznivih dejanj s področja ogrožanja divjih vrst odgovorna predvsem država; ker državljani niso neposredno oškodovani oziroma tega ne občutijo, tudi ne prijavljajo tovrstnih prekrškov oblastem, medtem ko imajo državni organi običajno le malo interesa za preiskovanje takih dejanj na lastno pobudo (Hayman in Brack 2002, 16).

Kazenska določila so v nacionalnih zakonodajah predpisana bodisi v okoljskih predpisih, v carinskih predpisih ali v kazenskem zakoniku, lahko pa tudi v kombinaciji vseh treh možnosti (Garstecki 2006, 5).

Iz Tabele 8.4 je razvidno, da so v 26 državah članicah EU⁶² kazni zelo neenakomerno porazdeljene. Kar štirinajst držav ima enake omejitve finančnih sankcij predvidene tako za fizično kot tudi pravno osebo, pri čemer je najnižja spodnja meja absurdnih 5 evrov na Poljskem, najvišja pa 75.000 evrov v Italiji. Na Švedskem in Danskem je izračun globe odvisen od različnih dejavnikov glede na posamezen primer.

⁶¹ V Avstriji se kazni razlikujejo glede na stopnjo ogroženosti določene vrste. Kazni za kršitve, ki vključujejo vrste z dodatka A Uredbe 338/97 so 2,5 krat višje, kot pri vrstah z dodatka B ali C (Garstecki 2006, 19).

⁶² Za Romunijo se ni dalo pridobiti podatka.

Tabela 8.4: Predpisane kazni držav članic EU za udeležence v nezakoniti trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami

	Finančne kazni (fizična oseba)		Finančne kazni (pravna oseba)		Zaporna kazen	Opomba
	Najnižja	Najvišja	Najnižja	Najvišja		
Avstrija	1.453,50 €	36.340 €	1.453,50 €	36.340 €	do 2 leti	
Belgija	1.000 €	50.000 €	1.000 €	50.000 €	od 6 mesecev do 5 let	
Bolgaria	256 €	5.128 €	512 €	15.348 €	brez podatka	do 5 let zaporne kazni po kazenskem zakoniku
Čiper	ni določeno	17.500 €	ni določeno	17.500 €	do 3 let	
Češka	ni določeno	6.250 €	ni določeno	46.875 €	do 8 let	156.250 € in do 8 let zaporne kazni po kazenskem zakoniku, v primeru, da gre za organizirano kriminalno združbo
Danska	variabilno	variabilno	variabilno	variabilno	do 1,5 let	
Estonija	ni določeno	1.150 €	ni določeno	3.200 €	ni določeno	do 5 let zaporne kazni po kazenskem zakoniku, kompenzacija za okoljsko škodo po uredbi 338/97 je med 12 in 65.000 €
Finska	16 €	9.500 €	16 €	9.500 €	do 2 leti (6 let v primeru hudih kaznivih dejanj)	
Francija	ni določeno	9.000 €	ni določeno	9.000 €	do 6 mesecev	do 3 leta zaporne kazni po carinskih predpisih oziroma v primeru da gre za organizirano kriminalno združbo do 10 let
Nemčija	ni določeno	50.000 €	ni določeno	50.000 €	do 5 let	
Grčija	587 €	14.674 €	587 €	14.674 €	od 1 meseca do 2 leti	
Madžarska	20 €	4.000 €	20 €	4.000 €	do 5 let	zaporna kazen je predvidena le po kazenskem zakoniku
Irska	ni določeno	1.900 €	ni določeno	1.900 €	do 1 leta	63.500 € in do 2 leti zaporne kazni v primeru hudih kaznivih dejanj

	Finančne kazni (fizična oseba)		Finančne kazni (pravna oseba)		Zaporna kazen	Opomba
	Najnižja	Najvišja	Najnižja	Najvišja		
Italija	2.000 €	75.000 €	2.000 €	75.000 €	od 3 mesecev do 1 leta	v primeru kaznivega dejanja: od 7.747 € do šestkratne tržne vrednosti blaga, odvzem licence pravni osebi in do 2 leti zaporne kazni, če gre za drugi prekršek
Latvija	15 €	750 €	75 €	9.000 €	brez podatka	po kazenskem zakoniku do 14.400 € in do 5 let zaporne kazni
Litva	ni določeno	6.392 €	brez podatka	brez podatka	brez podatka	po kazenskem zakoniku do 9.250 € in do 8 let zaporne kazni
Luksemburg	62,50 €	25.000 €	62,50 €	25.000 €	8 dni do 6 mesecev	
Malta	465 €	4.967 €	497 €	4.967 €	od 1 meseca do 2 leti	
Nizozemska	ni določeno	45.000 €	ni določeno	450.000 €	do 6 let	
Poljska	5 €	1.250 €	5 €	1.250 €	do 30 dni	v primeru hudega kaznivega dejanja: do 180.000 € za fizično osebo in brez zgornje omejitve za pravno osebo ter od 3 mesecev do 5 let zaporne kazni in plačilo kompenzacijskih stroškov
Portugalska	75 €	2.494 €	450 €	29.928 €	brez podatka	
Romunija	brez podatka	brez podatka	brez podatka	brez podatka	brez podatka	
Slovaška	12,50 €	7.150 €	250 €	24.000 €	do 8 let	
Slovenija	83 €	626 €	2.504 €	41.729 €	do 5 let	v primeru hudih kaznivih dejanj (organizirana kriminaliteta) je zgornja meja zaporne kazni 10 let
Španija	ni določeno	41.265 €	ni določeno	41.265 €	od 6 mesecev do 2 leti	kazen je lahko določena tudi glede na tržno vrednost blaga pomnoženo do trikrat
Švedska	variabilno	variabilno	variabilno	variabilno	do 6 let	finančna kazen je določena kot znesek, pomnožen s številom dni (30-150)
Združeno kraljestvo	ni določeno	5.000 €	ni določeno	5.000 €	do 6 mesecev	v primeru hudih kaznivih dejanj zgornja meja finančne kazni ni omejena, zaporna kazen pa lahko znaša do 7 let

Vir: prirejeno ZON-UPB2 (160. in 161. člen); Parry-Jones in Knapp (2005); Garstecki (2006, 9-15); Keese-Nagy in drugi (2006, 96-99); KZ-1 (32. poglavje).

Predpisane finančne sankcije lahko glede na zneske razdelimo v tri kategorije, in sicer do 10 tisoč evrov, med 10 in 50 tisoč evrov in nad 50 tisoč evrov. Večina predpisanih finančnih kazni (14) za fizične osebe spada v prvo kategorijo, pri čemer ima kar osem držav maksimalno mejo predpisane kazni do pet tisoč evrov. Neustreznost zneska lahko primerjamo s ceno moluškega kakaduja *Cacatua moluccensis*, ki se na črnem trgu prodaja za približno 2.300 evrov ali madagaskarsko žarkasto kornjačo *Astrochelys yniphora* za 2.900 evrov in več. V drugo kategorijo med 10 in 50 tisočimi evri zgornje meje predpisanih kazni za fizične osebe se uvršča 9 držav, kar na primer sovпада z vrednostjo kožuha snežnega leoparda (11.500 €) ali pa kilogramom nosorogovega roga (39.700 €).

Finančno kazen nad 50 tisoči evri za fizično osebo predvideva le Italija.

Največ držav (12) uporablja za pravne osebe kazni med 10 in 50 tisoč evri, 9 jih ima predpisane kazni do 10 tisoč evrov in le dve nad 50 tisoč evrov, pri čemer močno izstopa Nizozemska s 450 tisoč evrov.

Nekatere države, kot so na primer Češka, Francija, Irska in Slovenija, pri ugotovljeni organizirani kriminaliteti pripadnike kriminalnih združb kaznujejo strožje.

Večina držav z izjemo Portugalske predvideva tudi zaporno kazen, a je ta prav tako dokaj nizka, in sicer se giba od enega dneva do osem let.

V večini držav članic EU, ki imajo za kršitve trgovanja z ogroženimi vrstami predpisano zaporno kazen, ta po navadi niti ni naložena, temveč je nadomeščena z drugimi oblikami, kot so javna dela ali pa je prelita v finančno kazen (Zamparutti 2006, 29). Raziskava, ki jo je za Evropsko komisijo opravil TRAFFIC Europe (Ó Críodáin 2007, 67), je pokazala, da se le v malo primerih, ko je odkrito nezakonito blago, kršitelji znajdejo v kazenskem postopku, še manj pa jih ima pri razglasitvi sodbe upošteevane razpoložljive sankcije. Dovolj visoka kazen naj bi bil že sam zaseg blaga (!).

Kot primer uspeha se pogosto navaja operacija CONDOR, ki je leta 2005 združila organe odkrivanja in pregona držav Italije, Avstrije in Nemčije: zasegli so 12 jajc in 186 zaščitenih ptic roparic ter pri tem dosegli obsodbo dveh oseb (Engler in Parry-Jones 2007, 17).

Po IUCN standardih bi se države zaseženih osebkov divjih vrst morale znebiti na enega od naslednjih treh načinov:

- 1) živali do konca njihovega življenja zadržati v ujetništvu;
- 2) vrnitev živali v divjino;

- 3) evtanazija ali uničenje na human način, ki se je izkazala za najprimernejši ukrep, a hkrati tudi najmanj popularen (Cooper in Rosser 2002, 119).

Tako kot CITES tudi zakonodaja EU na področju zasega osebkov ogrožene divje vrste predvideva, da se ta vrne v izvorno državo, pri čemer je potrebno upoštevati prehodno obdobje, da se žival pripravi na ponovno izpustitev v divjino (Zamparutti 2006, 24). Vendar je vračanje zaseženega blaga v izvorno državo izvedeno le redko, saj je pogosto zelo težko ugotoviti primarno izvozno območje, pogosto je težava tudi neustrezna stopnja sodelovanja med javnimi uslužbenci države, ki je živi osebki zasegla, in javnimi uslužbenci države njegovega izvora ter dvom o zagotovitvi primernega načina njegove izpustitve v divjino. Nekatere države dopuščajo prodajo zaseženega blaga, a se zaradi omejevanja v zakonodajah in splošnim nestrinjanjem to zgodi le redko. Dražbe so le občasno, pri čemer se denar od prodaje nameni različnim projektom pod okriljem CITES. Bolj pogosto so izdelki oziroma predmeti namenjeni različnim razstavam in muzejem (Kecse-Nagy in drugi 2006, 95). Živi osebki se največkrat namestijo v zavetišča, čeprav se velika večina držav članic EU srečuje s težavo shranjevanja oziroma namestitve zaseženih osebkov divjih vrst. V primeru, da država nima posebnega namestitvenega centra, je žival oziroma rastlina dana v oskrbo živalskemu oziroma botaničnemu vrtu, velikokrat pri oskrbi pomagajo tudi nevladne prostovoljne organizacije (Zamparutti 2006, 23).

Iz Tabele 8.5 je razvidno, da je bila v letih 2007-2008 evtanazija uporabljena le trikrat, in sicer v Belgiji, Franciji in na Irskem. Prav tako so se redko, le v sedmih primerih, osebki vrnili v državo izvoza, največkrat so bili predmeti namenjeni v izobraževalne namene.

Tabela 8.5: Ravnanje z zaseženimi osebkami živalskih in rastlinskih vrst držav članic EU

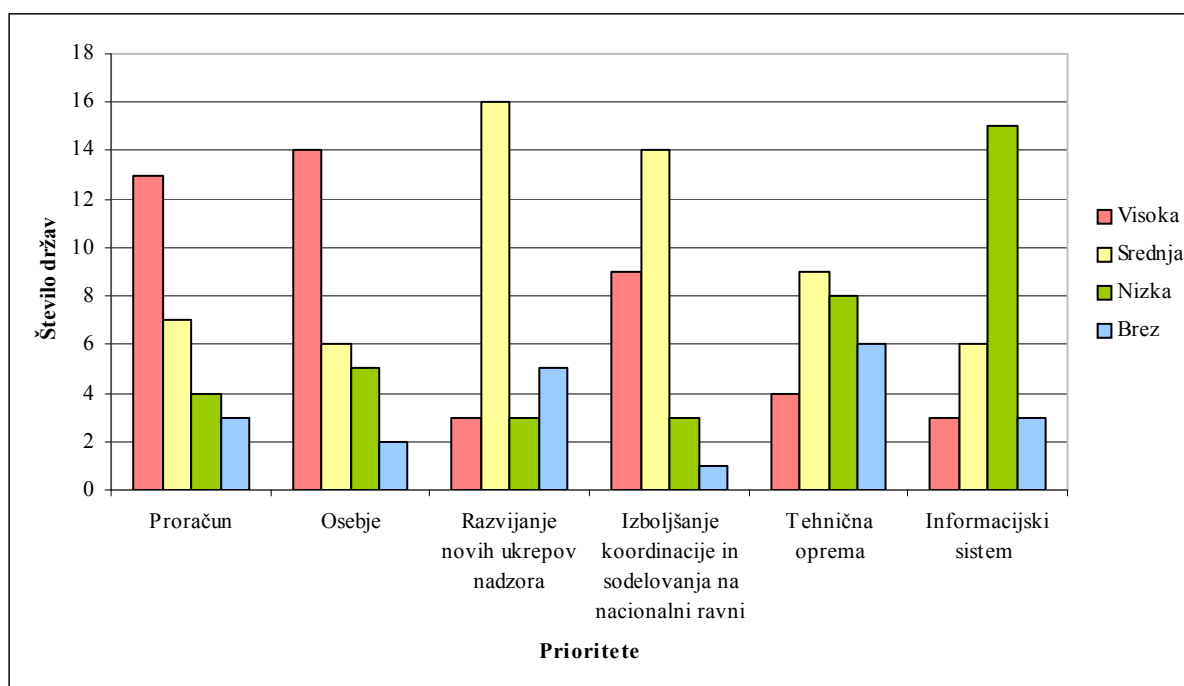
	Vrnitev v državo izvoza	Javni živalski vrt oziroma botanični vrt	Zavetišče za divje vrste	Zasebne ustanove	Evtanazija	Drugo	Opomba
Avstrija		✓	✓	✓			
Belgija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	uničenje
Bolgaria		✓				✓	sivi žakoji so bili prodani v skladu z nacionalno zakonodajo
Ciper						✓	zaplenujeno blago je v pristojnosti Službe za okolje
Češka		✓	✓			✓	muzeji in razstave v primeru neživega blaga
Danska		✓					
Estonija		✓				✓	v izobraževalne namene in za potrebe usposabljanj
Finska				✓		✓	v izobraževalne namene in za potrebe usposabljanj, sicer pa blago ostane v pristojnosti carinske uprave
Francija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	uničenje, v izobraževalne namene in za potrebe usposabljanj in podarjeno muzejem in razstavam
Nemčija		✓	✓	✓			
Grčija						✓	odloča se sproti, glede na posamezne primere
Madžarska	✓	✓	✓			✓	muzeji, razstave, javno ozaveščanje
Irska		✓			✓		
Italija		✓	✓				
Latvija		✓				✓	muzeji, razstave, izobraževanje in usposabljanje
Litva		✓					
Luksemburg	✓		✓	✓		✓	muzeji

	Vrnitev v državo izvoza	Javni živalski vrt oziroma botanični vrt	Zavetišče za divje vrste	Zasebne ustanove	Evtanazija	Drugo	Opomba
Malta		✓	✓			✓	muzeji
Nizozemska	✓	✓	✓	✓		✓	uničenje
Poljska		✓					muzeji in razstave; za izobraževanje in usposabljanje
Portugalska		✓	✓			✓	v pristojnosti Inštituta za varstvo narave in biotske raznovrstnosti
Romunija	✓	✓	✓				
Slovaška			✓			✓	za usposabljanje
Slovenija		✓		✓		✓	uničenje blaga zaradi varnostnih tveganj (školjke); za izobraževanje in usposabljanje
Španija		✓		✓			
Švedska	✓	✓				✓	muzeji in druge javne ustanove
Združeno kraljestvo		✓	✓	✓			

Vir: prirejeno TRAFFIC Europe (2010).

Spodnji graf prikazuje načrte držav članic EU v povezavi z izboljšanjem sistema preprečevanja in odkrivanja kriminalitete na področju ogrožanja divjih vrst. Največ držav članic EU ima v prihodnosti namen povečati finančne in kadrovske vire. Več kot polovica držav se zaveda pomena razvoja novih ukrepov nadzora in izboljšanja nacionalne koordinacije in sodelovanja, a je temu področju namenjena predvsem srednja stopnja prioritete. Najmanj zavzete so države za vlaganje v razvoj in nadgradnjo tehnične opreme in informacijskega sistema.

Graf 8.1: Prioritete vlaganj v izboljšanje sistema preprečevanja in odkrivanja kriminalitete na področju ogrožanja divjih vrst držav članic EU

Vir: prirejeno TRAFFIC Europe (2010).

V odnosu do porabnika se države zavedajo pomena dobre ozaveščenosti, zato jih večina občasno organizira tudi konference in okrogle mize, izdaja različne publikacije, letake in zgibanke, prireja razstave, uporablja plakate in množične medije in ima organizirane informacijske točke na mejnih prehodih. Sedem držav, med njimi tudi Slovenija, ima posebno telefonsko linijo, kamor se prebivalci lahko obrnejo po informacije ali prijavijo kršitev. Zanimiv je tudi primer Francije, ki na letalih Air France predvaja kratke informativne filme o nezakonitem trgovanju z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (TRAFFIC Europe, 2010).

8.4 MEDNARODNO SODELOVANJE NA PODROČJU PREPREČEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI

Uspešno odkrivanje in preprečevanje je primarno odvisno od sodelovanja na nacionalni, regionalni in medregionalni ravni. Evropska komisija vzdržuje stike s sekretariatom CITES, da zagotovi učinkovito izvajanje Konvencije na območju EU. Za pomoč pri delu Komisije so bili v okviru uredbe 338/97 ustanovljeni Odbor za trgovino s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, svetovalno telo Skupina za strokovno presojo in Skupina za izvajanje in uveljavljanje predpisov EU (Uredba Sveta (ES) št. 338/97).

Odbor za trgovino s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami se običajno srečuje štirikrat na leto v Bruslju: odloča o ukrepih za izboljšanje izvajanja predpisov EU, ki urejajo trgovanje z divjimi vrstami. Prav tako se v Bruslju štirikrat na leto srečuje Skupina za strokovno presojo: obravnava strokovna vprašanja, ki se nanašajo na uporabo predpisov EU. V primeru ugotovitve, da ima trgovanje s posamezno vrsto na njen obstoj škodljiv vpliv, izrazi negativno mnenje odboru, s čimer se nato začasno ali za daljše obdobje suspendira trgovanje z izvorno državo (European Commission 2010, 17). Komisija odloča o uveljavitvi suspendiranja trgovanja oziroma njegovi odpravi z redno sprejetimi uredbami o začasni ustavitvi vnosa osebkov nekaterih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst v Skupnost. Trenutno je aktualna Uredba Komisije (ES) št. 997/2010.

Skupino za izvajanje in uveljavljanje sestavljajo predstavniki organov vsake države članice, odgovornih za zagotavljanje izvajanja uredbe 338/97. Skupina se ukvarja s koordinacijo aktivnosti na tem področju znotraj EU. Sestane se dvakrat na leto v Bruslju: obravnava najpomembnejša vprašanja, skrbi in ugotovitve ter tehnične zadeve, ki se nanašajo na izvajanje predpisov EU in na izmenjavo informacij. Vendar sestanki trenutno ne predvidevajo nobenih skupnih strateških načrtov za ravnanje na tem področju (Engler in Parry-Jones 2007, 17).

Čeprav predpisi EU jasno določajo, da morajo države članice za vsako koledarsko leto pred 15. junijem naslednjega leta poročati Komisiji o uvozih v Skupnost, o izvozi in ponovnih izvozi iz nje ter o zaseženih in odvzetih pošiljkah (Uredba Komisije (ES) št. 865/2006) in imajo države članice EU svoje delovanje v večini pokrito z informacijskimi sistemi oziroma

elektronsko obdelanimi podatki, pa je velika težava pri obdelavi, primerjavi in izmenjavi podatkov med državami članicami pomanjkanje interoperabilnosti teh sistemov (Zamparutti 2006, 20). Leta 2005 je bil kot podatkovna baza in sistem obveščanja vzpostavljen EU-TWIX, namenjen izmenjavi informacij na področju nezakonitega trgovanja z divjimi vrstami med preiskovalnimi organi držav članic EU; tja se vnašajo podatki o zasegih, informacije o forenzičnih institucijah, reševalnih centrih in strokovnjakih na področju trgovanja z ogroženimi divjimi vrstami. Do leta 2007 je bilo v sistem vneseno že 16 tisoč primerov zasegov z dostopom do podatkovne baze prek 300 javnih uslužbencev (Engler in Parry-Jones 2007, 18). Tri leta pozneje je EU-TWIX uporabljalo že prek 500 javnih uslužbencev v 27 državah članicah EU in v Švici in Ukrajini, na Norveškem in Hrvaškem, v Srbiji in Črni gori, ki so do leta 2010 skupaj v sistem vnesli prek 31 tisoč primerov (TRAFFIC the Wildlife Trade Monitoring Network 2010).

Potrebno se je zavedati, da sistem preprečevanja pogosto zaostaja za dobro organizirano mrežo celic preprodajalcev, saj ga omejujejo birokratski postopki, pomanjkanje finančnih sredstev, kadrovskih in materialnih virov in nizka stopnja politične volje (Clark 2009, 62). Organizirane kriminalne združbe in njihovi načini delovanja se medsebojno precej razlikujejo glede na preprodajo vrst, stopnjo zaščite, povpraševanje in območje. Da bi ustrezno ukrepali proti sistemu nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, je nujno treba upoštevati pomen in obseg globalizacije svetovne ekonomije, medsebojno povezanost in soodvisnost mednarodnih trgov, in to v okviru ponudbe in povpraševanja ter pojava transnacionalnih nezakonitih gospodarskih panog (Pueschel 2009, 112). Vendar so prizadevanja držav za poenotenje boja proti organizirani kriminaliteti pogosto onemogočena zaradi številnih medsebojnih razlik. Države uporabljajo različne taktike boja proti organizirani kriminaliteti. Moč organizirane kriminalitete variira po posameznih državah, razlikujejo se tudi njene oblike zlasti zaradi geografskih, ekonomskih in socialnih dejavnikov v posameznih državah (Dobovšek 2009, 149). Leta 2002 so na primer v Singapurju na ladji, ki je bila namenjena na Japonsko, odkrili 532 okel in več kot 40 tisoč tradicionalnih japonskih žigov iz slonovine, kar je skupaj tehtalo več kot 6 ton. Slonovina je bila večinoma zambijskega izvora, ki so jo po kopnem pretihotapili v Malavi, kjer so jo pregledali potencialni kupci, nato zapakirano prepeljali v Mozambik, od tam z ladijskim prevozom v JAR in naprej do Singapurja na Japonsko. Operacija je bila posledica mednarodnega sodelovanja organov odkrivanja in pregona, vključno z Uradom Zambije za divjino, Uradom za preprečevanje korupcije v Malaviju, Namenskimi silami sporazuma iz

Lusake ter Kmetijskim in veterinarskim uradom Singapurja. Kljub vsem preiskovalnim naporom in mednarodnemu sodelovanju pa ni bila vložena nobena obtožnica, ki bi posegla v vrh kriminalne organizacije, čeprav je bilo iz dokumentacije, ki so jo priskrbeli organi odkrivanja in pregona, razvidno, da je kriminalna združba delovala na dveh kontinentih ter vključevala afriške in jugovzhodnoazijske nacionaliste, ki so imeli mrežo razpleteno čez vsaj pet držav in so delovali že vsaj devet let, pri tem so uspešno dostavili v podobnem obsegu vsaj še 19 drugih pošiljk (Rice 2008, 18-19).

So pa tudi primeri uspešnega mednarodnega sodelovanja. Operacija TRAM pomeni prvo resnično globalno koordinirano operacijo na področju preiskovanja in odkrivanja nezakonitega trgovanja z ogroženimi divjimi vrstami. Dogajala se je februarja 2010, v njej je sodelovalo kar 19 držav z vsega sveta, ki so skupaj zasegle nezakonito blago (zlasti pripravke zdravlil tradicionalne kitajske medicine), vredno približno 10,5 milijona evrov (NWCU 2010, 9).

V okviru Združenih narodov so sprejeli Konvencijo ZN proti transnacionalni organizirani kriminaliteti in Konvencijo ZN proti korupciji, ki sta izenačila področje nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami z drugimi oblikami kriminalitete in tako problematiki dala ustrezno veljavo (Wyler in Sheikh 2009, 40).

Konvencija ZN proti transnacionalni organizirani kriminaliteti navaja dva bistvena cilja, in sicer odstranitev razlik med nacionalnimi pravnimi sistemi, kar je v preteklosti onemogočalo medsebojno sodelovanje, in oblikovanje standardov, da bi se nacionalne zakonodaje lahko učinkovito spopadale z organizirano kriminaliteto. V Konvenciji so poudarjeni štirje prestopki, in to sodelovanje v organizirani kriminalni združbi, pranje denarja, korupcija in oviranje pravice. Konvencija je sicer usmerjena proti preprečevanju tihotapljenja ljudi, prepovedanih drog, orožja in trgovini z belim blagom, vendar na to ni omejena. Države pogodbenice CITES lahko dejanja s področja nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami povežejo s Konvencijo ZN in posledično dobijo zelo močno orožje pri uveljavljanju določil CITES v boju proti organizirani kriminaliteti (Zimmerman 2003, 1684).

Tudi EU je prispevala k sistematični ureditvi tega področja. Na podlagi Amsterdamske pogodbe iz leta 1997 je bil sprejet Akcijski načrt zoper organizirano kriminaliteto, ki je zelo natančno opredelil obveznosti oziroma ukrepe, ki jih morajo države članice in institucije EU sprejeti v določenem časovnem obdobju, da bi se zagotovil ustrezen nadzor nad organizirano kriminaliteto v EU. Zaradi jasnih smernic in splošnega konsenza držav članic EU je bil odziv

na Akcijski načrt izjemno dober; vzpostavili so različne nove mehanizme sodelovanja in nudenja vzajemne pomoči, pripravili pa so tudi študije o različnih oblikah organizirane kriminalitete v EU in glede na ugotovitve pričeli izdelovati ustrezne strategije. Kot posledica vidnega napredka je bil naslednje leto v okviru Evropskega sveta na Dunaju Akcijski načrt še dodatno okrepljen z novimi zahtevami in opredelitvami, pri čemer se je izrazito povečala tudi vloga Europol kot centralnega organa za boj proti organizirani kriminaliteti. K razvoju načrta so leta 1999 bistveno prispevali tudi sklepi Evropskega sveta, ki jih je sprejel v Tampereh (European Council 2000).

Leta 2000 je bila kot logično nadaljevanje uresničevanja Akcijskega načrta izdelana celostna strategija EU proti organizirani kriminaliteti novega tisočletja, sistemska ureditev področja pa se je kot odgovor na spremembe v varnostnem okolju nadaljevala s sprejetjem Haaškega programa (2004-2009) in sprejetjem Stockholmskega programa (2010-2015) (Summaries of EU legislation: Fight against organised crime).

V prilogi k sklepu Sveta 371/2009 so našteve Europolove pristojnosti za reševanje resnih oblik organizirane kriminalitete, med katere je uvrščeno tudi nezakonito trgovanje z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (Sklep Sveta št. 371/2009). Vendar v Europolovi analizi ocene ogroženosti Evropske unije glede organizirane kriminalitete nezakonito trgovanje z ogroženimi divjimi vrstami ni obravnavano. V poročilu je opredeljenih pet žarišč v Evropi, od koder delujejo organizirane kriminalne združbe, vendar je pri vseh zgolj poudarek na dejavnosti preprodaje prepovedanih drog. So pa države teh žarišč glede na druge vire močno povezane tudi z nezakonitim uvozom divjih vrst. Center severnozahodnega žarišča sta namreč Belgija in Nizozemska, jugozahodnega Portugalska in Španija, južnega Italija, jugovzhodnega Bolgarija in Romunija ter severovzhodnega baltiška regija (EUROPOL, 2009).

Interpol je najstarejša organizacija policijskega mednarodnega sodelovanja, ki je bila ustanovljena za razvoj in vzdrževanje vzajemne pomoči kriminalističnih policij posameznih držav in vzpostavljanja novih institucij, ki bi pripomogle v boju proti kriminaliteti. Poglavitne dejavnosti Interpola se kažejo v zagotavljanju prenašanja sporočil med državami članicami, zbiranju in uporabi podatkov, vezanih na delovanje te organizacije, usklajevanju ukrepov, tehnični podpori ter izmenjavanju strokovnih izkušenj in kadrov (Dobovšek 2009, 146). Leta 1994 je ustanovil tudi posebno skupino za preprečevanja okoljske kriminalitete, in sicer Delovno skupino za preprečevanje kriminalitete na področju ogrožanja divjih vrst. Sestavlja

jo 116 pripadnikov različnih organov odkrivanja in pregona iz 52 držav. Njena primarna naloga je koordiniranje izmenjave informacij na mednarodni ravni in koordiniranje sodelovanja skupnih mednarodnih operacij. Pomaga tudi pri usposabljanju organov odkrivanja in pregona v državah tretjega sveta (Wyler in Sheikh 2009, 39).

V okviru Interpola je bil pripravljen projekt Ecomessage, nominalna podatkovna baza o nezakonitem mednarodnem trgovanju z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, toda zbirka podatkov še ni statistično in predmetno povsem zanesljiva. Ecomessage je namreč še v razvoju; zbiranje, analiziranje in polnjenje podatkov v sistem je dokaj počasno, pomanjkljivost je tudi kompleksen informacijski sistem, za katerega potrebujejo uradniki posebno usposabljanje. Upravljanje z njim je pogosto tudi dokaj zamudno. Vendar bo po predvidevanjih njegova vrednost v prihodnosti vsekakor narasla. Podatkovna baza bo omogočila različno obdelovanje podatkov in pripravo analiz tveganja, s tem pa tudi oblikovanje sistema za preprečevanje tovrstne kriminalitete. Prednost je dejstvo, da se podatki lahko uporabljajo na mednarodni ravni pri pregonu udeležencev kriminalnih združb. Trenutno Ecomessage vključuje podatke o plazilcih, primatih in slonovini (Clark 2009, 61, 89).

Poleg Europol (in Interpola) so pomembni instrumenti EU za boj proti organizirani kriminaliteti še Schengenski informacijski sistem – SIS, SIRENE in Eurojust.

Namen Schengenskega informacijskega sistema (SIS) je vzdrževanje javnega reda in javne varnosti, vključno z nacionalno varnostjo, na ozemljih držav članic (pogodbenic) in uporaba določb Schengenske konvencije v zvezi s pretokom oseb na teh ozemljih z informacijami, ki se sporočajo prek tega sistema. Vsaka pogodbenica imenuje organ z osrednjo odgovornostjo za njen nacionalni del SIS, in sicer SIRENE⁶³, ki so temelj, na katerem stoji mednarodno policijsko sodelovanje na schengenskem območju. Gre za sistematično policijsko sodelovanje, ki temelji na medsebojni izmenjavi podatkov in razpisov za iskanje oseb in predmetov (vse to države prosilke stalno in sproti posodablajo) po načelu medsebojnega zaupanja, enako kot bi bile informacije obravnavane znotraj nacionalnega pravnega okvira (Dobovšek in Kerin 2009, 447-450).

Eurojust je bil ustanovljen s sklepom Sveta 187/2002 zato, da bi se izboljšalo pravosodno sodelovanje med državami članicami, predvsem pri boju proti težjim vrstam kaznivih dejanj

⁶³ Supplementary Information Request at National Entry – zahteve po dodatnih informacijah pri nacionalnih vnosih (Dobovšek in Kerin 2009, 448).

oziroma kadar sta v primer vpleteni dve ali več držav članic EU. V okviru 4. člena spada v njegovo pristojnost tudi področje kaznivih dejanj proti okolju, prostoru in naravnimi dobrinami, kar posledično zajema tudi nezakonito trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Eurojust sestavlja 27 članov, ki jih začasno dodeli vsaka država članica v skladu s svojim pravnim sistemom (so lahko tožilci, sodniki ali policijski uradniki z enakovredno pristojnostjo). Najpomembnejši cilji Eurojusta so spodbujanje in izboljšanje koordinacije med pristojnimi organi držav članic pri preiskavah in pregonih v državah članicah, izboljšanje njihovega medsebojnega sodelovanja na področju uresničevanja mednarodne pravne pomoči oziroma izvrševanja zaprosil za izročitev ter omogočanje in pospeševanje izmenjave informacij med Eurojustom in pristojnimi organi (Sklep Sveta št. 187/2002).

Pri izmenjavi informacij ima pomembno vlogo tudi Svetovna carinska organizacija (WCO) s 177 članicami carinskih uprav, ki nadzorujejo približno 98 odstotkov mednarodne trgovine. WCO je forum za dialog in izmenjavo izkušenj in omogoča usposabljanje in tehnično pomoč carinskemu osebju (World Trade Organization). Zaradi strateškega položaja in vloge carinskih služb so te najprimernejši organ javne uprave, ki preverja, ali se določila CITES ustrezno upoštevajo. Svetovna carinska organizacija ima po vsem svetu razporejene svoje enote, ki so medsebojno povezane z informacijskim sistemom, njene regionalne obveščevalne službe za zvezo pa zbirajo podatke o zasegih, jih analizirajo in identificirajo nove oziroma neobičajne trende in metode tihotapljenja (United Nations Economic and Social Council 2002, 3-4). Leta 2009 je bil v okviru WCO kot globalno komunikacijsko orodje organiziran tudi informacijski sistem ENVIRONET, namenjen izboljšanju sodelovanja mejnih organov pri odkrivanju in preprečevanju okoljske kriminalitete (World Trade Organization). Kot edinstveno partnerstvo mednarodnih organizacij, ki delujejo na področju okoljske problematike, je bila leta 2003 pod okriljem UNEP ustanovljena Zelena carinska pobuda (Green Customs Initiative). Njene partnerice so se povezale z namenom, da bi izboljšale medsebojno sodelovanje, s čimer bi zagotovile carinskemu osebju boljšo stopnjo strokovne usposobljenosti pri spremljanju mednarodnega trgovanja oziroma zaznavanju in preprečevanju kakršnega koli nezakonitega trgovanja, ki ima škodljive posledice za okolje (Ledent 2008).

V okviru Evropske unije je bila leta 2004 kot specializirani organ ustanovljena Evropska agencija za upravljanje in operativno sodelovanje na zunanjih mejah držav članic Evropske

unije. Poleg usklajevanja operativnega sodelovanja med državami članicami na področju upravljanja zunanjih meja agencija državam članicam pomaga pri usposabljanju nacionalne mejne straže, vključno s postavitvijo skupnih standardov usposabljanja, jih podpira v okoliščinah, ki zahtevajo okrepljeno tehnično in operativno pomoč na zunanjih mejah, in jim pomaga pri organizaciji skupnih operacij vračanja. Redno analizira raven tveganja in upošteva razvoj na področju raziskav, ki so pomembne za kontrolo in nadzor zunanjih meja. Agencija sodeluje z Europolom, pristojnimi organi tretjih držav in mednarodnimi organizacijami (Uredba Sveta (ES) št. 2007/2004).

Leta 2005 je bila kot prostovoljno partnerstvo med vladnimi in nevladnimi institucijami ustanovljena Koalicija proti nezakonitemu trgovanju z ogroženimi divjimi vrstami (CAWT). Koalicija si prek izobraževanja, usposabljanja, izmenjave informacij in okrepitev regionalnega sodelovanja prizadeva izboljšati usposobljenost organov odkrivanja in pregona, izvaja kampanje ozaveščanja porabnika, s čimer bi vplivala na zmanjšanje njihovega povpraševanja, in daje podporo političnim oblastem v njihovih naporih pri preprečevanju nezakonite trgovine z ogroženimi vrstami (Wyler in Sheikh 2009, 26).

V Jugovzhodni Aziji je bilo do leta 2000 ukrepanje držav na področju preprečevanja nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami zelo omejeno. Z institucijo ASEAN-WEN (Mreža organov odkrivanja in pregona združenja držav Jugovzhodne Azije na področju kriminalitete ogrožanja divjih vrst) pa so države priznale preprečevanju tovrstne dejavnosti ustrezen pomen (Grieser-Johns in Thomson 2005, 13). ASEAN je temelj vzpostavljenega sodelovanja na področju zbiranja informacij, njihove izmenjave, izboljšanja zmogljivosti ter koordiniranja aktivnosti pri odkrivanju in ukrepanju proti tihotapljenju prepovedanega blaga v regiji (Lin 2005, 192). ASEAN-WEN je v letu 2008 koordiniral 67 obsežnih operacij, v katerih je bilo zaseženega za vsaj 3,2 milijona evrov na črnem trgu vrednega blaga⁶⁴ in aretiranih 227 posameznikov v šestih državah, v letu 2009 pa kar 107 obsežnih operacij z minimalno vrednostjo 26 milijonov evrov zaseženega blaga⁶⁵ in 156 aretacijami v sedmih državah (ASEAN-WEN Wildlife Enforcement Network).

⁶⁴ Več kot 31.590 živih živali in 31.684 mrtvih, njihovih delov oziroma derivatov; skupno prek 53 ton blaga (ASEAN-WEN Wildlife Enforcement Network).

⁶⁵ Več kot 18.549 živih živali in 9259 mrtvih, njihovih delov oziroma derivatov; skupno prek 267 ton blaga (ASEAN-WEN Wildlife Enforcement Network).

Sodelovanje v afriški regiji primarno temelji na Sporazumu iz Lusake (The Lusaka Agreement on Cooperative Enforcement Operations Directed at Illegal Trade in Wild Fauna and Flora), ki je bil podpisan leta 1994 kot odgovor na pomanjkanje skupnih prizadevanj med afriškimi državami pri preprečevanju in odkrivanju nezakonitega trgovanja z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Gre za formalno medvladno organizacijo, ki je stopila v veljavo leta 1996 pod okriljem okoljskega programa ZN in pokriva območje Afrike. K sporazumu je pristopilo šest držav, in sicer Kongo, Kenija, Uganda, Zambija, Lesoto in Tanzanija, podpisnice pa so še Etiopija, Južnoafriška republika in Svaziland. Da bi se zmanjšalo nezakonito trgovanje z divjimi vrstami, so bile ustanovljene Namenske sile sporazuma iz Lusake, ki jih sestavljajo regionalni preiskovalci na terenu in uradnik, ki skrbi za zbiranje in obdelavo informacij. V sodelovanju z nacionalnimi uradi Namenske sile čezmejno izvajajo preiskovalne aktivnosti in nato posredujejo podatke. Namenske sile tudi sodelujejo pri aretacijah in pomagajo oblastem v kazenskem postopku (Akech in Mwebaza 2010, 33).

Leta 2005 je bila v okviru predsedstva Združenega kraljestva organizirana delavnica, ki je imela namen preučiti možnosti za zmanjšanje nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami znotraj EU. Na delavnici je bil med drugim sprejet Akcijski načrt za preprečevanje nezakonite trgovine z divjimi vrstami v EU v obdobju 2006-2010. Načrt je predvideval izboljšanje sodelovanja in izmenjavo informacij, zagotavljanje pomoči nacionalnim koordinacijskim telesom, izboljšanje kapacitet in zmogljivosti držav članic ter nadaljnji razvoj in izpopolnjevanje nacionalnih zakonodaj (Engler in Parry-Jones 2007, 18).

Leta 2007 je G-8 v okviru skupine okoljskih ministrov v Postdamu pristopil k Postdamski iniciativi (Biotska raznovrstnost 2010), ki teži k izboljšanju mednarodnih prizadevanj pri ohranjanju biotske raznovrstnosti, med drugim tudi k preprečevanju nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (Wyler in Sheikh 2009, 39).

Trenutno je ena največjih dobrodelnih ustanov, ki se zavzema za zmanjšanje komercialnega izkoriščanja živali, zaščito habitatov in nudnje pomoči živalim v nevarnosti, Mednarodni sklad za dobrobit divjih vrst (IFAW), ki med drugim poskuša okrepiti mednarodne okoljske sporazume, organizira seminarje in delavnice za organe odkrivanja in pregona (to bi pripomoglo k njihovi usposobljenosti) in izvaja intenzivne kampanje javnega ozaveščanja (Pueschel 2009, 108).

Pomembna institucija je tudi Svetovna zveza za varstvo narave (IUCN), edinstveno svetovno partnerstvo, ustanovljeno že leta 1948 in pomeni prvo svetovno okoljsko organizacijo. Danes je v članstvo vključenih prek tisoč vladnih in nevladnih uradnikov in približno enajst tisoč strokovnjakov iz več kot 160 držav. IUCN je okoljski forum za iskanje pragmatičnih rešitev, podpira znanstvene raziskave, vodi različne projekte na terenu ter pomaga pri razvoju in izvajanju okoljskih politik, zakonov in dobre prakse (International Union for Conservation of Nature).

Mednarodno sodelovanje na področju preprečevanja nezakonitega trgovanja z ogroženimi divjimi vrstami je oteženo, kadar je neka država v diplomatski izolaciji, saj je pri tem nezmožna sodelovati v mednarodnih organizacijah ali pri hitri in učinkoviti izmenjavi informacij oziroma v skupnih akcijah. Primer take problematike je Tajvan. V letih 1994-1998 je v Nigeriji posloval Teng Yen-Shan. V tistem času je, preden so zasegli prvi zabojnik, poslal vsaj 16 zabojnikov iz Nigerije na Tajvan, v katerih je bilo posamezno v skritih predelih za lesom tihotapljena vsaj poldruga tona slonovine. Toda zaradi diplomatske osamitve Tajvanu ni uspelo pridobiti ustreznih podatkov iz Nigerije, da bi Teng Yen-Shanu lahko sodili. Primer je bil opuščen. Gospod Teng Yen-Shan pa je svojo dejavnost prestavil v Kamerun (Clark 2009, 83).

Pri preprečevanju, odkrivanju in pregonu kriminalitete je bistven dostop do kvalitetnih podatkov. Veliko zbiranja, raziskovanja in analiziranja naredijo nevladne organizacije, ki kot vire uporabljajo vladna poročila, časopise, različne baze podatkov, osebna poizvedovanja, intervjuje, prikrita preiskovanja in terenske raziskave (Wheat 2007, 20).

Najobširnejši program analiziranja trgovanja z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami s številnimi strokovnjaki na tem področju je TRAFFIC, ki je bil v veliki meri ustanovljen zlasti v pomoč CITES in pomeni skupni projekt WWF in IUCN (Lin 2005, 194). TRAFFIC je postal mednarodna mreža vladnih in nevladnih okoljevarstvenih skupin, ki spremlja nezakonito trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami in je Konvenciji nekakšna raziskovalna klirinška hiša, ki proučuje globalno trgovanje in ocenjuje pravne in gospodarske pristope, ki naj bi pripomogli k upoštevanju predpisov (Naím 2008, 140).

V Latinski Ameriki si je veliko veljavo pridobil brazilski RENCITAS, ki sodeluje s policijo in zveznim ministrstvom za okolje pri usposabljanju uradnikov za okoljske inšpekcije in

preiskovanje anonimnih prijav o tihotapljenju osebkov divjih vrst (Mastny in French 2002, 22).

8.5 ANALIZA UGOTOVITEV

Ker se pri nezakoniti trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami izvorna območja največkrat razlikujejo od ciljnih, je posledično v to obliko kriminalitete vpletenih tudi več mednarodnih subjektov, kar zahteva, da je njeno preprečevanje in odkrivanje nacionalno, regionalno in mednarodno koordinirano. Vsaka oblika transnacionalne kriminalitete je izjemno kompleksen pojav, v katerem sodelujejo številni udeleženci z natančno določenimi nalogami in vlogami. Prav zato bi tudi pri njenem preprečevanju, odkrivanju in pregonu morali sodelovati najrazličnejši vladni in nevladni organi, posamezni strokovnjaki in mednarodne institucije. V EU ima le malo držav specializirane enote za odkrivanje nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami; temu je namenjena predvsem carinska uprava, delno so vključeni tudi policija in nekateri drugi organi. Ni mogoče pričakovati, da bo njihovo delo vsaj približno tako uspešno, kot je delo kriminalnih združb, ki imajo številna specifična znanja in dovolj finančnega zaledja, medtem ko morajo organi odkrivanja in pregona imeti splošen vpogled v celoten spekter kriminalnih dejavnosti in posledično zaradi pomanjkanja ustrezne usposobljenosti in le maloštevilčne prisotnosti ne morejo zagotavljati popolnega nadzora nad vsemi nezakonitimi dejavnostmi. Organi odkrivanja in pregona tudi niso strokovnjaki za različna naravoslovna področja, da bi lahko brez težav ugotovili večino nepravilnosti v povezavi z osebki živalskih in rastlinskih vrst, poleg tega je v mnogih primerih tudi težko presoditi, ali določeno blago ustreza predpisom. Pri pregledu tovora se je v veliki meri potrebno zanašati na dokumentacijo, vendar se v praksi da potrdila največkrat zlahka poneveriti ali kupiti. Države so za ugotavljanje posamezne vrste sicer razvile številne uspešne metode, kot so morfološka diagnostika in DNK sekveniranje, za posebno učinkovite so se izkazali psi sledniki, vendar se je potrebno zavedati, da so take metode izjemno drage in zahtevajo hkrati tudi posebno usposobljeno osebje, tega pa si številne države ne morejo privoščiti. Prav tako je zazdaj izjemno malo poudarka dano odkrivanju trgovanja na svetovnem spletu; le redke države imajo posebne enote, ki se ukvarjajo s spletno kriminaliteto, še te po večini zanemarjajo vidik nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami.

Velika ovira za učinkovito delovanje sistema preprečevanja, odkrivanja in pregona so tudi nepoenotena terminologija in stališča. Posledično imajo države kljub skupnim (a tudi ohlapnim) smernicam razvite različne strukture in mehanizme, toda to še dodatno olajša delo kriminalnim združbam, saj lahko pomanjkljivosti obrnejo sebi v prid. Z različno predpisanimi kaznimi, ki so največkrat tudi zelo nizke in le redkokdaj uveljavljene v celoti, imajo kriminalne združbe veliko možnosti za izbiro svojega sedeža in območja delovanja, kazni pa namesto zastraševanja učinkujejo nanje spodbudno (ironija!).

Na nacionalni ravni je delo organov za preprečevanje, odkrivanje in pregon nezakonite trgovine z divjimi vrstami le redko koordinirano, saj v ta prizadevanja niti ni vključenih veliko akterjev. Pogostejše so priložnosti za mednarodno koordiniranje, a temeljijo predvsem na občasnih operacijah in ne vključujejo stalnih delovnih skupin. Zanimivo je, da je precejšnje število mednarodnih podatkovnih baz (UNEP-WCMC, EU-TWIX, WCO, Ecomessage itd.), ki pa podatkov niso sposobne medsebojno povezati oziroma je zazdaj stopnja njihove uporabne izkoriščenosti ali uspehov še dokaj nizka. Glede na obseg nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami so vprašljive tudi analize tveganj, ki so izvedene iz razpoložljivih podatkov. Dobro narejena analiza tveganj je eden izmed najpomembnejših instrumentov pri pripravi načrta preprečevanja in odkrivanja kriminalitete. Narejena mora biti za nacionalno, regionalno in mednarodno raven, hkrati pa se je treba zavedati, da ne gre za statično, temveč dinamično opredelitev; to pomeni, da se morajo spremembe iz okolja sproti kazati tudi v njenih popravkih in posledično pri načrtu ukrepanja na tem področju. Brez sistematičnega proučevanja posamezne oblike kriminalitete tudi ukrepi proti njej ne morejo biti učinkoviti. Prav tako je zanimivo, da je na področju preprečevanja in odkrivanja različnih oblik kriminalitete na regionalni in mednarodni ravni mnogo sporazumov, iniciativ in nevladnih subjektov, torej mnogo mehanizmov in instrumentov, ki bi jih lahko uspešno uporabili tudi na področju nezakonitega trgovanja z ogroženimi divjimi vrstami, a je njihov izkoristek v ta namen še zelo nizek. Primer so institucije EU, ki imajo nezakonito trgovino z ogroženimi divjimi vrstami sicer zajeto v okvir svojega področja dela, a nimajo predvidenih izrazitejših ukrepov proti njej. Europol je niti ni dal v svoje poročilo o ogroženosti evropskega prostora z organizirano kriminaliteto, pa čeprav je EU eno izmed najpomembnejših ciljnih območij. Pasivnost se kaže tudi prek delovanja organov po uredbi 338/97, ki razen usmeritev in osveževanja seznama vrst, za katere veljajo omejitve pri trgovanju, ne vključuje nobenih bistvenih in praktičnih ukrepov.

9 REPUBLIKA SLOVENIJA

9.1 NORMATIVNOPRAVNA RAVEN OMEJEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI

Republika Slovenija je bila 150. država podpisnica konvencije CITES, mednarodni sporazum je stopil v veljavo 23. aprila 2000 (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora). Vendar je z izdajo dovoljenj, primerljivih z dokumenti CITES, država kot nepogodbenica začela že leta 1992. Dovoljenja za lovne vrste je takrat izdajalo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, za preostale prosto živeče vrste pa Ministrstvo za kulturo in pozneje Ministrstvo za okolje in prostor (Arih 2010, 42).

Ko je prvega maja 2004 Slovenija postala polnopravna članica EU, je zanjo neposredno pričela veljati tudi okvirna zakonodaja EU na tem področju, torej uredba 338/97 in pozneje izvedbeni predpis uredba 865/2006.

Republika Slovenija je tudi pogodbenica Bernske konvencije. Državni zbor je pogodbo ratificiral leta 1999 (Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov).

Na nacionalni ravni sistemsko ureditev področja varstva narave pomeni Zakon o ohranjanju narave (ZON-UPB2), ki v 25. členu predpisuje, da so uvoz, izvoz in tranzit vrst, ki jih obravnavajo ratificirane mednarodne pogodbe, dovoljeni le na podlagi izdanega dovoljenja ministrstva. Podrobnejše ravnanje in načine varstva pri trgovini z osebki živalskih in rastlinskih vrst za izvajanje evropskih uredb 338/97 in 865/2006 je razdelano v Uredbi o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami.

V Republiki Sloveniji je v skladu s 14. členom Zakona o ohranjanju narave (ZON-UPB2) prepovedano iztrebiti rastlinsko ali živalsko vrsto oziroma zniževati število rastlin ali živali posameznih populacij do take mere, da je vrsta ogrožena, jih namerno, brez opravičljivega razloga in protipravno ubijati, poškodovati, odvzeti iz narave ali vznemirjati. Na podlagi 81. člena lahko vlada zaradi dejanske ali možne ogroženosti divjih vrst sprejme akt o njihovem zavarovanju, določi ukrepe varstva njihovih habitatov, predpiše pravila ravnanja in poseben varstveni režim. Vlada je vzpostavila pravno varstvo za ogrožene domorodne divje

vrste na območju Slovenije z Uredbo o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah in Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah. Pri kazenskih določbah se poleg omenjenih predpisov najpogosteje uporabljajo še Kazenski zakonik (KZ-1), Carinski zakon (CZ) in Zakon o veterinarstvu (ZVet-1).

Slovenija kot pogodbenica konvencije CITES redno pripravlja in objavlja poročila, ki jih mora pripraviti v skladu z zakonodajo EU in določbami po mednarodnih sporazumih. Prav tako vodi evidence, ki so predpisane po Zakonu o ohranjanju narave (ZON-UPB2) in na njegovi podlagi sprejetimi podzakonskimi akti.

Čeprav Bernska konvencija pogodbenicam ne nalaga poročanja, je Slovenija kljub temu pripravila poročilo o odkritih primerih poskusov tihotapljenja mrtvih ptic prek Slovenije do konca leta 2006, saj te vrste ptic niso bile zavarovane s konvencijo CITES in posledično v druga poročila niso bile vključene. ARSO je nato po letu 2006 nadaljeval z vodenjem statistike o odkritih primerih poskusov tihotapljenja mrtvih ptic, toda ta ni objavljena (Mavri 2011).

Evropska komisija je 13. junija 2007 dala priporočilo (Priporočilo Komisije 2007/425/ES) glede dveh sklopov ukrepov, ki bi jih morale sprejeti države članice EU za učinkovitejše izvrševanje uredbe 338/97. Prvi niz ukrepov bi povečal možnosti za izvrševanje uredbe 338/97, drugi pa sodelovanje in izmenjavo informacij. Slovenija je do konca leta 2010 izpolnila sedem od devetih priporočil prvega sklopa in devet od štirinajstih drugega. Ukrepi, ki še niso v celoti uveljavljeni so:

- sprejetje nacionalnih akcijskih načrtov za usklajeno izvrševanje, v katerih bi bili jasno opredeljeni cilji in časovna obdobja;
- sistematična uporaba ocene tveganja in informacij zaradi zagotavljanja temeljitih preverjanj v državi;
- uporaba zmogljivosti Evropskega urada za boj proti goljufijam pri usklajevanju preiskav držav članic EU;
- pomoč drugim državam članicam pri začasni oskrbi in dolgotrajni nastanitvi zaseženih in odvzetih živih osebkov;
- zagotovitev svetovanja in podpore upravnim organom CITES ter organom odkrivanja in pregona v izvornih, tranzitnih in namembnih državah zunaj območja EU;
- pomoč tretjim državam pri programih institucionalne in kadrovske krepitve;

- podpora medregionalnemu sodelovanju pri preprečevanju nezakonite trgovine s prosto živečimi vrstami (vzpostavljanje stikov z drugimi regionalnimi in podregionalnimi iniciativami).

Priporočila, ki jih je Slovenija izpolnila, se nanašajo predvsem na zagotovitev finančnih, materialnih in kadrovskih virov, izvajanje usposabljanja in izobraževanja, ureditev kazenskih določil in njihovo dosledno upoštevanje ter ozaveščanje javnosti. Zagotovljena je tudi ustrezna stopnja koordinacije znotraj države in sodelovanje na ravni EU, z drugimi upravnimi organi CITES, Interpolom in Svetovno carinsko organizacijo (Mavri 2011).

9.2 INSTITUCIONALNA RAVEN OMEJEVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI

V Republiki Sloveniji se je uresničevanje Konvencije začelo na Agenciji Republike Slovenije za okolje (takrat Uprava Republike Slovenije za varstvo narave), ki je bila kot pristojni upravni organ zadolžena za vzpostavitev celovitega sistema njenega izvajanja, pri čemer se je že na začetku soočila s pomanjkanjem usposobljenih uslužbencev za izvajanje upravnih, strokovnih ali nadzornih nalog, neustrezno zakonodajo, nedorečenimi pristojnostmi drugih sektorjev (carina, policija, inšpekcije), pa tudi z nepoznavanjem problematike v očeh strokovne in širše javnosti. Do leta 2005 je ARSO izvajala vse naloge upravnega organa, leta 2005 je koordinacijsko vlogo in izvajanje nalog na področju mednarodnega sodelovanja prevzelo Ministrstvo za okolje in prostor, ki je postalo prav tako kot ARSO pristojni upravni organ Konvencije (Arih 2010, 42).

V 40. členu Uredbe o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami so opredeljene naloge upravnega organa, ustanovljenem v skladu z Zakonom o ohranjanju narave (ZON-UPB2, 111. čl.); te naloge sovpadajo z nalogami, opredeljenimi v Konvenciji in uredbi 338/97. Upravni organ skrbi za izdajo dovoljenj, potrdil in drugih listin, sodeluje pri pripravi predpisov, odloča o ravnanju z osebki ob zasegu in odvzemu, sodeluje pri izvajanju označevanja osebkov, vodi evidence in registre, ki so namenjeni nadzoru nad trgovino z divjimi vrstami, organizira izobraževanje in usposabljanje ter pripravlja in izvaja programe ozaveščanja javnosti, zbira in analizira podatke, pripravlja poročila in skrbi za izmenjavo informacij. Upravni organ je aktivno vključen v mednarodno sodelovanje na tem področju.

Vlogo strokovnega organa ima v Sloveniji Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (ZRSVN), ki je bil ustanovljen v okviru Zakona o ohranjanju narave (ZON-UPB2, 115. čl.), formalno pa je začel delovati leta 2002. Primarna naloga ZVRSN kot strokovnega organa je priprava mnenja, na podlagi katerega upravni organ odloča o zadevi. Druge naloge so: zbiranje in analiziranje podatkov, mednarodno sodelovanje, strokovna pomoč pri določanju pripadnosti osebkov, sodelovanje pri pripravi in izvajanju izobraževanja in usposabljanja in pri programih ozaveščanja javnosti (Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami, 41. čl.).

V Sloveniji nadzor nad spoštovanjem predpisanih pravil pri mednarodnem trgovanju z ogroženimi divjimi vrstami in trgovanju z njimi znotraj območja EU izvajajo carinski organi, policija in pristojne inšpekcijske službe.

Leta 2002 je bila na podlagi sklepa ministrov za okolje in prostor, notranje zadeve in finance ustanovljena posebna medsektorska skupina za preprečevanje nezakonite trgovine z ogroženimi vrstami. Skupino sestavljajo stalni člani iz Uprave kriminalistične policije, Generalnega carinskega urada in Agencije Republike Slovenije za okolje. Naloga skupine je skupno in usklajeno sodelovanje pri preprečevanju in nadzoru nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Zadolžena je za zbiranje podatkov in izmenjavo informacij o nezakonitih dejanjih, povezanih s trgovanjem z ogroženimi vrstami, pripravo sistemskih rešitev in skupnih akcij za odkrivanje nezakonitih dejanj in za medsebojno strokovno pomoč (Arih 2010, 47).

V sklopu organov odkrivanja in pregona ima carinski organ primarno vlogo, saj preverja, če osebkov pri prehodu državne meje spremlja ustrezno dovoljenje, potrdilo ali druga potrebna dokumentacija in ali osebki ustrezajo podatkom, navedenim na spremljajočem dokumentu oziroma ali prevoz živih osebkov ustreza pogojem, določenim v predpisih. Pri tem jim pomaga mejna veterinarska oziroma fitosanitarna inšpekcija (Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami, 42. čl.). V skladu s 152. členom Zakona o ohranjanju narave (ZON-UPB2) ima carinski organ pri ukrepanju v zvezi z uvozom, izvozom in tranzitom rastlin in živali oziroma drugih predmetov živalskega in rastlinskega izvora ob ugotovljeni kršitvi pristojnost odrediti zaseg ali odvzem blaga in predlagati uvedbo postopka zaradi prekrška oziroma izreči mandatno kazen.

V Slovenijo se lahko vse žive živali, surovine živalskega izvora, vse vrste kož divjadi, lovske trofeje in druge vrste pošiljk, ki bi lahko vplivale na širjenje kužne bolezni, vnesejo oziroma iz države iznesejo samo na določenih mejnih prehodih, kjer veterinarski inšpektor opravi dokumentacijsko in identifikacijsko kontrolo in fizični pregled blaga. Enako velja za pošiljke rastlin, dele rastlin in rastlinske proizvode, s katerimi se lahko prenesejo škodljivi organizmi. Ker so predmet obvezne kontrole fitosanitarnega inšpektorja, se lahko prav tako v državo vnesejo ali iz nje iznesejo le na točno določenih mejnih prehodih.

Mejni carinski organi morajo tako zadržati blago, vse dokler ne dobijo od pristojnega inšpektorja ustreznega potrdila oziroma dovoljenja. V skladu s svojimi pristojnostmi posledično preprečujejo tudi nedovoljen prehod oziroma prevoz pošiljk zunaj določenih mejnih prehodov. Kadar so ugotovljeni taki primeri, lahko pošiljko zadržijo in o tem obvestijo uradnega veterinarja za inšpekcijski nadzor ali pa jo napotijo na pristojni mejni prehod (Krebs 2002, 110-111). V Sloveniji so veterinarske in fitosanitarne kontrole na cestnih mejnih prehodih Gruškovje, Jelšane in Obrežje, na železniškem mejnem prehodu Dobova, na letališkem mejnem prehodu Ljubljana in na luškem mejnem prehodu Koper ter posebna fitosanitarna kontrola mednarodnih pošiljk v okviru Izpostave Pošta Ljubljana (Fitosanitarna uprava Republike Slovenije; Veterinarska uprava Republike Slovenije).

Carinski organ je odgovoren za pripravo analize tveganja, ki jo nadzoruje Sektor za nadzor in preiskave pri Generalnem carinskem uradu. Nezakonit promet z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami je vanje vključen kot dejavnik tveganja (Mavri 2011).

Splošen nadzor nad izvajanjem predpisov, ki urejajo področje varstva narave ter trgovanja z živalskimi in rastlinskimi vrstami opravljajo inšpektorji za okolje in inšpektorji drugih ministrstev v primeru, če gre za prepletanje različnih delovnih področij oziroma v okviru neposrednega nadzora v naravi tudi naravovarstveni nadzorniki (Zakon o ohranjanju narave – ZON-UPB2, čl. 151, čl. 155; Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah, čl. 21; Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah, čl. 28; Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami, 43. čl.). Kot organ notranjega nadzora nad nezakonito trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami se Inšpekcija za okolje in naravo Inšpektorata Republike Slovenije za okolje in prostor (IRSOP) odzove na vsako prijeto prijavo in občasno opravi akcijo nadzora. Sistematičen nadzor omenjenega področja je zaradi obsežnega področja dela in nezadostne kadrovske zasedbe Inšpekcije zazdaj še neuresničljiv (Bernik 2011). Lovska in ribiška inšpekcija Inšpektorata

Republike Slovenije za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je pristojna za notranji nadzor nad nezakonito trgovino z morskimi datlji. Ta temelji predvsem na informacijah, ki jih pridobi glede na predhodne rezultate na tem področju. Poleg sodelovanja s carino in policijo pri prestrazanju pošiljk morskih datljev opravlja tudi samostojen nadzor na morju (kontrola ribiških plovil in športnih ribičev) in nadzor prodaje morskih datljev v restavracijah. Slednje akcije nadzora opravijo večkrat na leto bodisi z večjim številom inšpektorjev hkrati ali s posameznimi inšpektorji v daljšem časovnem obdobju. Odzove se tudi na vsako prejeto prijavo, a je teh zelo malo, manj kot dve na leto (Simšič 2011).

Kot organ odkrivanja in pregona sodeluje pri nadzoru izvajanja predpisov, ki urejajo področje trgovanja z živalskimi in rastlinskimi vrstami, tudi policija. V primeru odkritja ali prijave tovrstne kršitve mora o dogodku obvestiti upravni in strokovni organ (Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami, 44. čl.).

Neposredno po uveljavitvi Konvencije so se uslužbenci Agencije zaradi pomanjkljivega poznavanja tovrstne problematike najprej usposabljali na več izobraževanjih v tujini in pridobljeno znanje prenesli drugim, predvsem organom odkrivanja in pregona. Pozneje je pridobljene izkušnje ARSO predstavila tudi na usposabljanju pristojnih organov v drugih državah, zlasti srednje in jugovzhodne Evrope (Arih 2010, 52).

Prva predstavitev konvencije CITES carinikom je bila leta 2000, njihovo sistematično usposabljanje na mednarodnih mejnih prehodih poteka od leta 2002, po pravilu vsako drugo leto. Od takrat se ga je do konca leta 2010 udeležilo okoli 160 carinikov (Otovič in Morel 2010, 17). Za carinsko preverjanje pošiljk živih živali je ARSO carinske izpostave oskrbela z mikročipnimi čitalci, z dvema zamrzovalnima skrinjama in njuno namestitvijo na izpostavah Obrežje in Dragonja pa v primeru zasegov pošiljk mrtvih živali ali njihovih delov zagotovila zavarovanje dokazov za nadaljnjo kazensko obravnavo odkritih kršitev (Arih 2010, 50).

ARSO za izmenjavo informacij uporablja predvsem elektronsko pošto, faks, telefon in sistem CIRCA⁶⁶, mednarodni stiki se vzdržujejo prek predstavnikov EU odborov in drugih zasedanj

⁶⁶ CIRCA je programsko orodje, ki ga je razvila Evropska komisija za podporo delu evropskih javnih ustanov. Posameznim skupnostim (odborom, delovnim in projektnim skupinam ipd.), ki so lahko geografsko razpršene po Evropi (in širše), omogoča vzdrževanje zasebnega skupnega delovnega prostora za izmenjavo podatkov in dokumentov, sodelovanje v forumih za razpravo ipd. (CIRCA-SI).

teles konvencije CITES. EU-TWIX uporabi le nekajkrat na leto za komunikacijo z drugimi državami članicami EU, predvsem za izmenjavo vprašanj in odgovorov, ki so strokovne narave in so povezana z identifikacijo zaseženih osebkov. EU-TWIX podatkovno zbirko o zasegih ne uporablja. Sistemov RIF⁶⁷ ali Interpol Ecomessage ARSO uporabi le redko (Mavri 2011). Carinski organ pridobiva podatke iz vseh sistemov, v katere je vključen, vendar je število obvestil s področja CITES skoraj nično. Sistem ENVIRONET, ki ga podpira Svetovna carinska organizacija, dobro deluje, vendar je na letni ravni v njem le do pet obvestil, ki se nanašajo na Slovenijo (Generalni carinski urad 2011).

Kršenje določil predpisov, ki urejajo zaščito osebkov divjih vrst in trgovanje z njimi, je sankcionirano z globo; ta je predpisana v 160. in 161. členu Zakona o ohranjanju narave (ZON-UPB2) in znaša med 2.504 in 41.729 evri za pravno osebo, med 626 in 20.865 evri za samostojnega podjetnika posameznika, med 167 in 2.086 evri za odgovorno osebo pravne osebe ter med 83 in 626 evri za posameznika.

Podobna globa je določena tudi v 45. členu Uredbe o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami, in sicer med 2.600 in 33.300 evrov za pravno osebo, med 630 in 16.690 evrov za samostojnega podjetnika posameznika, med 170 in 1.660 evrov za odgovorno osebo pravne osebe ter med 85 in 580 evrov za posameznika. Hkrati mora po ugotovljeni kršitvi predpisov vse stroške, povezane z zasegom, odvzemom, prevozom in oskrbo osebkov, plačati kršitelj (Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami, 30. čl.).

Uporaba Kazenskega zakonika (KZ-1 in KZ-1A) pri sankcioniranju kaznivih dejanj proti naravni dobrini omogoča določitev zaporne kazni. V 218. in 219. členu je predpisana kazen za nedovoljen izvoz in uvoz stvari, ki so posebnega kulturnega pomena ali naravne vrednote, in sicer zapor do petih let, za njihovo protipravno poškodovanje ali uničenje pa zapor do osmih let. Dvaintrideseto poglavje je v celoti posvečeno kaznivim dejanjem proti okolju, prostoru in naravnim dobrinam in med drugim vključuje predpisane kazni za mučenje živali (zapor do enega leta), nezakoniti lov (zapor do dveh let), nezakoniti ribolov (zapor do enega leta) ter za nezakonito ravnanje z zaščitenimi živalmi in rastlinami (zapor do petih let oziroma zapor do desetih let, če je bilo dejanje storjeno v okviru organizirane kriminalne združbe).

⁶⁷ RIF se uporablja za izmenjavo podatkov o tveganju med carinskimi organi držav članic in Evropsko komisijo. Je hiter in preprost mehanizem razdeljevanja in izmenjave podatkov carinskih kontrol ter podatkov o tveganju neposredno med operativnimi carinskimi uradniki v 27 državah članicah (Kavčič 2009, 15).

Hkrati se Kazenski zakonik uporablja tudi za sankcioniranje drugih kaznivih dejanj, ki spremljajo trgovanje z ogroženimi divjimi vrstami, kot so prikrivanje (do dve leti zaporne kazni oziroma do pet let zaporne kazni, če je bilo dejanje storjeno v okviru organizirane kriminalne združbe), tihotapljenje (do dvanajst let zaporne kazni oziroma do petnajst let zaporne kazni, če je bilo dejanje storjeno v okviru organizirane kriminalne združbe), pranje denarja (do osem let zaporne kazni oziroma do deset let zaporne kazni, če je bilo dejanje storjeno v okviru organizirane kriminalne združbe), ponarejanje listin (do tri leta zaporne kazni).

V Sloveniji do danes ni bila evtanazirana nobena zasežena žival. V nekaj primerih, ko so na mejnem prehodu ob vstopu v Slovenijo cariniki odkrili plazilce (grške kornjače in močvirske sklednice), ki so jih potniki nameravali vnesti na ozemlje Slovenije brez ustreznih dovoljenj in je bilo ob odkritju dogodka mogoče nedvoumno ugotoviti, da so bile živali odvzete iz narave na Hrvaškem, so cariniki živali dali hrvaškim kolegom, nato pa je njihova inšpekcijska služba poskrbela za izpustitev teh živali v naravo. Drugi zaseženi živi osebki (kopenske želve) so bili oddani v oskrbo v nekomercialne namene (Mavri 2011).

9.3 POJAVNE OBLIKE IN DEJAVNOSTI NEZAKONITEGA TRGOVANJA Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI

Slovenija v mednarodnem okolju ne nastopa kot bistvena izvorna država, kar nakazujejo že same vloge z zahtevki za izdajo dovoljenj za izvoz; živali ali rastline, odvzete iz narave v Sloveniji za komercialne namene, le zanemarljivo prispevajo k izvozu (Mavri 2011). Vseeno so znani primeri, ko tuji organi odkrivanja in pregona pri pregledu pošiljk z ogroženimi živalskimi vrstami, ki prihajajo iz Slovenije, ugotovijo kršitve in zasežejo blago. Eden večih takih primerov se je zgodil poleti 2001 v Združenem kraljestvu; zaradi neustrezne dokumentacije CITES je bilo zaseženih 200 grških želv (Dobovšek in Goršek 2007, 52).

V kolikšni meri se Slovenija pojavlja kot uvoznica nedovoljenega blaga, do zdaj ni narejene še nobene uradne ocene (Mavri 2011). Pri večini kršitev naj bi šlo za posledico nepoznavanja posameznikov o predpisanih omejitvah mednarodnega trgovanja z divjimi vrstami, elementi organizirane kriminalitete pa naj bi bili prisotni predvsem pri tihotapljenju morskih datljev

(*Lithophaga lithopaga*⁶⁸) prek mejnih prehodov na Primorskem (Arih 2010, 47) in ptic pevk, zaščiteneh po Bernski konvenciji, iz jugovzhodne Evrope naprej v Evropsko unijo.

Pri prehodu schengenske meje je carinski organ primarno odgovoren za preverjanje izvornikov dokumentov CITES. Do konca leta 2010 je bil zabeležen le en primer, da je pošiljka potovala s ponarejenimi dokumenti, pri drugih ugotovljenih kršitvah pa je šlo za odsotnost zahtevane dokumentacije. So se pa na Agenciji Republike Slovenije za okolje že večkrat srečali s primeri, da so stranke želele preveriti dokumente CITES, za katere se je izkazalo, da so ponaredki (Mavri 2011). Pri odkrivanju nezakonitega blaga uporabljajo cariniki običajne metode, kot sta rentgen in fizični pregled, psi sledniki za odkrivanje osebkov CITES pa se v Sloveniji še ne uporabljajo (Generalni carinski urad 2011).

Glede na razpoložljivo statistiko vseh ugotovljenih primerov kršitev (347) v obdobju 2002-2010 jih je bilo kar 69,5% odkritih na Letališču Jožeta Pučnika Ljubljana, 13,8% na mejnih prehodih s Hrvaško, 16,7% v okviru notranjih kontrol organov odkrivanja in pregona, od tega največ na Izpostavi Pošta Ljubljana (28) carinskega urada Ljubljana. Trend odkritih primerov je med leti dokaj konstanten z izjemo ugotovljenih kršitev na Letališču Ljubljana, kjer številka že od leta 2005 izrazito pada. Leta 2004 je bilo namreč odkritih 73 primerov, 2006 21, 2008 11, leta 2010 pa le še 7 (Agencija Republike Slovenije za okolje). Po mnenju Carinske uprave je to posledica izvajanja uspešne strategije ozaveščanja potnikov o možnih nezakonitih nakupih izdelkov v tujini, ki spadajo pod konvencijo CITES, in s tem zmanjšanju nezakonitega vnosa osebkov ogroženih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (Generalni carinski urad 2011).

Pri prek 40% primerov je predmet kršitve nezakonita posest ogroženih koralnjakov, pri približno 19,3% različne lupine mehkužcev, največkrat školjk, v 9% primerov gre za zdravila tradicionalne kitajske medicine, v 4,9% pa za tihotapljenje plazilcev, običajno želv. V preostalih 26,8% primerov so organi odkrivanja in pregona naleteli na trofeje, rastline, okrasne predmete, modne dodatke in drugo (Agencija Republike Slovenije za okolje).

Pristojnost nadzora nad Luko Koper ima od leta 1998 posebna skupina carinikov (Oddelek za analizo in kontrole), ki se ukvarja z analizo tveganja in kontrolami blaga. Rezultati dela so

⁶⁸ *Lithophaga lithopaga* je bil na dodatek II konvencije CITES uvrščen leta 2004 na 13. zasedanju Konference pogodbenic, in to prav na skupen predlog Slovenije in Italije (Arih 2010, 47).

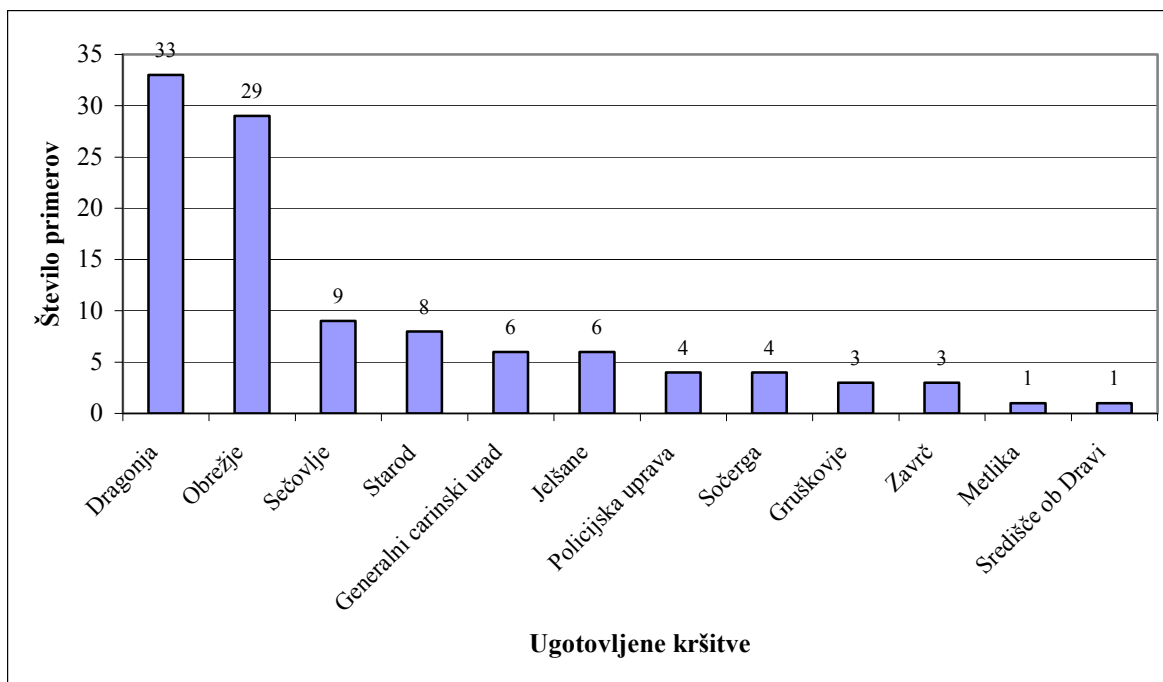
zelo dobri glede na količino in vrsto tovara, ki prihaja v pristanišče. Za vse blago, ki prispe v Luko Koper, opravijo analizo tveganja in šele nato sistematično pregledujejo. Kljub stalnemu nadzoru carinskega organa večjih kršitev pri odkrivanju nezakonitega blaga ogroženih živalskih in rastlinskih vrst ni bilo že od leta 2002. Sicer pa je po mnenju Carinske uprave majhna verjetnost, da bi se tovrstno blago prevažalo v pomorskem prometu (Generalni carinski urad 2011).

Slovenija velja za tranzitno državo za tihotapljenje zamrznjenih ptic pevk, kot so kosec, prepelica, drevesna cipa, velika sinica, plavček ipd., iz Jugovzhodne Evrope (pogosto Hrvaške) v Italijo, kjer kot kulinarčna specialiteta dosegajo visoko ceno. Italijanski lovci hodijo namreč v jesenskem času, ko se ptice zbirajo v jate, organizirano na lov v Jugovzhodno Evropo, nato pa pri domačinih shranijo ulov v zamrzovalnih skrinjah in ga postopoma tihotapijo v Italijo (Kumar 2005, 14-15).

Carinska uprava Republike Slovenije (CURS) je ARSO obvestila o prvih primerih poskusov nedovoljenega vnosa mrtvih ptic v državo v jeseni 2002. V treh mesecih je bilo na enem samem mednarodnem mejnem prehodu odkritih in zaseženih sedem pošiljk večjega števila mrtvih ptic. Po odkritju pošiljk sta CURS in ARSO nemudoma obvestila pristojne organe Republike Hrvaške. Tako je bil tudi poostren carinski nadzor na Hrvaškem, inšpekcijske službe so poostrele notranji nadzor nad nedovoljenim odvzemom ptic iz narave (Arih in drugi 2008, 29).

V obdobju 2002-2010 so organi odkrivanja in pregona zasegli prek 14.900 tihotapljenih ptic, pri čemer jih je bilo skoraj 13.200 odkritih do konca leta 2005. V veliki večini primerov so bili kršitelji italijanski državljani, kršitve so bile ugotovljene predvsem na kopenskih mejnih prehodih s Hrvaško. Graf 9.1 prikazuje število posameznih primerov tihotapljenja zaščitenih ptic v obdobju 2002-2010 glede na kraj ugotovljene kršitve. Največ primerov tihotapljenja sta odkrili Carinska izpostava Dragonja (33 primerov) in Carinska izpostava Obrežje (29 primerov). Poleg carinskega organa je bila za razkritje štirih primerov odgovorna tudi Policijska uprava, in sicer v treh primerih Krško in v enem Slovenj Gradec. Od jeseni 2002 do konca leta 2010 je bilo skupaj odkritih 107 primerov tihotapljenja zaščitenih ptic, ki so bile po večini namenjene v Italijo.

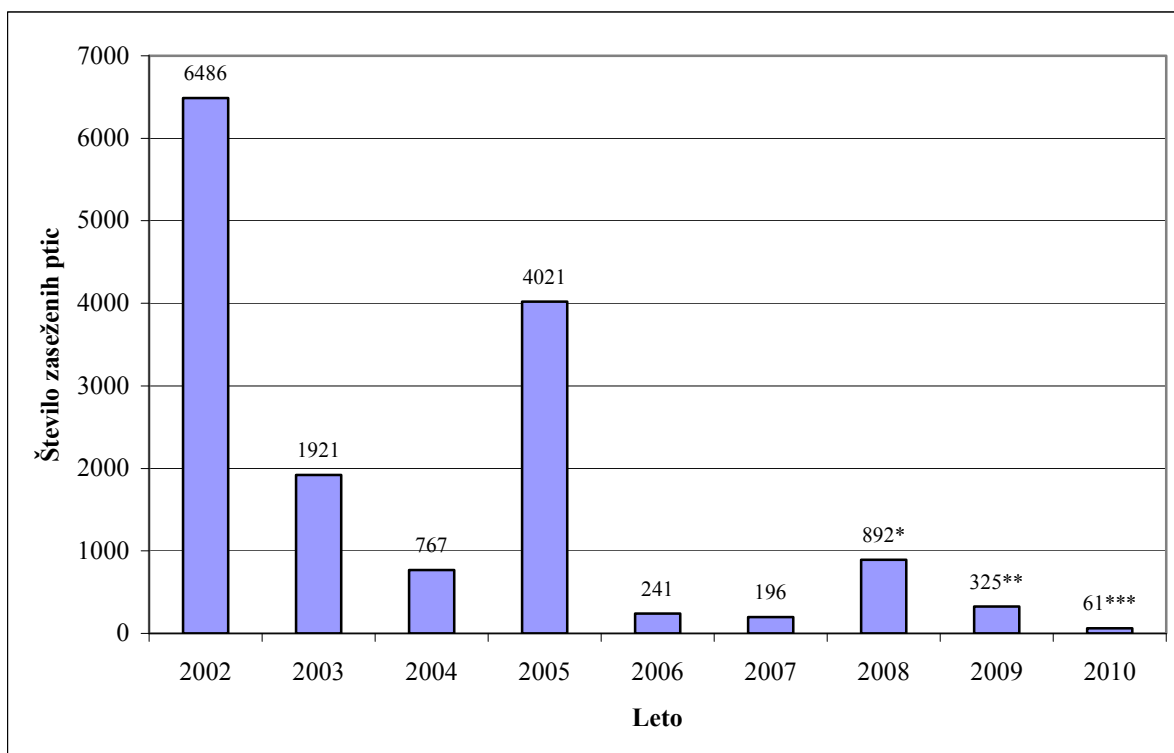
Graf 9.1: Število odkritih primerov tihotapljenih mrtvih ptic glede na kraj ugotovljene kršitve v obdobju 2002-2010

Vir: prirejeno Agencija Republike Slovenije za okolje (2011); Arih in drugi (2008, 30-31).

Čeprav številke zaseženih tihotapljenih ptic v letih 2002-2010 nakazujejo, da je bil obseg tovrstne nezakonite dejavnosti problematičen predvsem do leta 2006, kar je razvidno tudi iz Grafa 9.2, je potrebno opozoriti, da se hkrati ni zmanjšalo število odkritih primerov (Graf 9.3). V prvih štirih letih, do leta 2006, je bilo v 37 primerih odkritih 88,5 odstotkov vseh zaseženih ptic, le 11,5 odstotka v naslednjih petih letih, torej do konca leta 2010. Vendar teh 11,5 odstotka sovпада s 70 primeri tihotapljenja; to pomeni, da je število posameznih primerov tihotapljenja zaščitene ptic naraslo, čeprav v količinsko manjšem obsegu.

Graf 9.2: Število zaseženih tihotapljenih zaščitnih ptic v letih 2002-2010

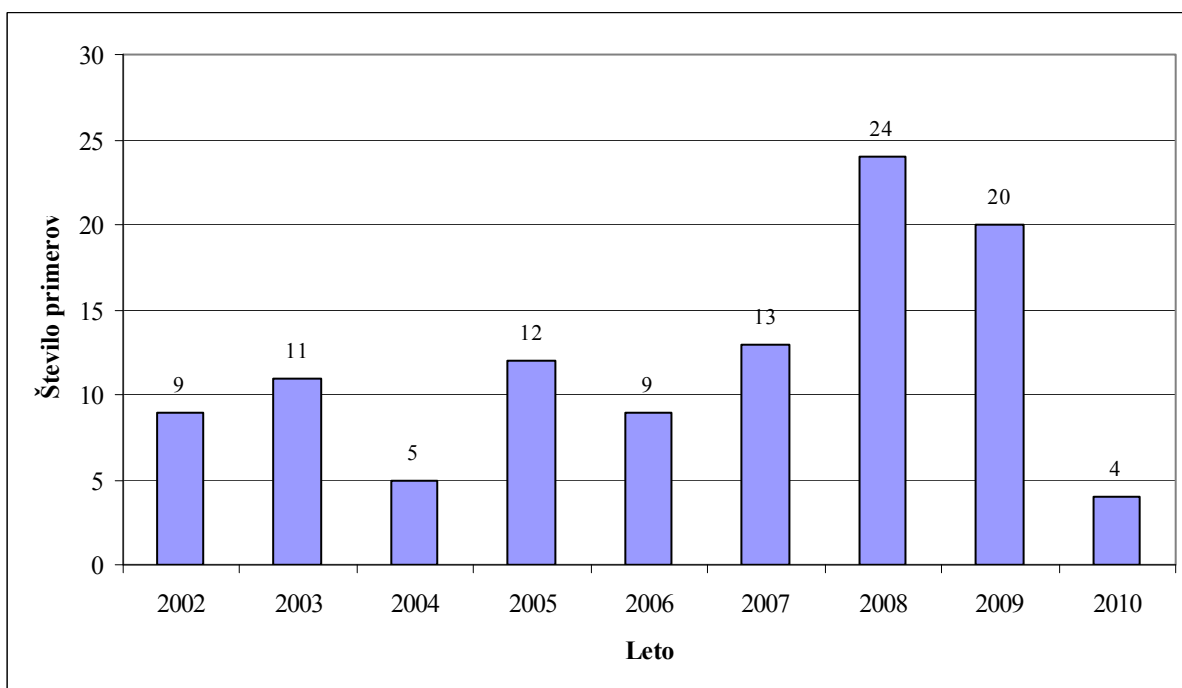
* V letu 2008 je bilo zaseženih 892 osebkov in še dodatno 20 kg mesa.

** V letu 2009 za tri primere ni podatka o številu zaseženih ptic.

*** V letu 2010 je bilo zaseženih 61 osebkov in še dodatno 19 kg mesa.

Vir: prirejeno Agencija Republike Slovenije za okolje (2011); Arih in drugi (2008, 30-31).

Graf 9.3: Število odkritih primerov tihotapljenja zaščitnih ptic v letih 2002-2010

Vir: prirejeno Agencija Republike Slovenije za okolje (2011); Arih in drugi (2008, 30-31).

Predvidevati, da nezakonita trgovina z zaščitenimi pticami na območju Slovenije in njenih sosednjih držav izgublja na pomenu, ni smiselno. Temu v prid je porast števila posameznih primerov, ki jih odkrijeta CURS in policija. Bolj verjetno se mi zdi, da so kriminalne združbe spremenile oziroma prilagodile vzorec obnašanja in sprejetih ukrepov; lahko so povečale frekvenco tihotapljenja, saj je manjše pošiljke veliko težje odkriti. Poleg tega obstaja njihov največji problem meddržavna meja Slovenije s Hrvaško. Če se sklicujem na način njihovega delovanja z začetka tega poglavja, lahko sklepam, da tako kot kriminalne združbe po ulovu hranijo zamrznjene ptice pri domačinih, jih lahko po prehodu meje hranijo tudi na ozemlju Republike Slovenije, od tu pa jih pozneje v okviru večje pošiljke relativno neovirano dostavijo naprej v Italijo.

Slika 9.1: Smeri tihotapljenja prosto živečih zaščitenih ptic iz Jugovzhodne Evrope v EU

Vir: Arih in drugi (2008, 39).

Po mnenju Lovske in ribiške inšpekcije sezonsko tudi v Sloveniji cvete trgovina z zaščitenimi vrstami ptic, še posebno ujedami in sovami. Med gnezdenjem je namreč zaznati povečano zanimanje zanje predvsem pri tujcih (Italijanih in Francozih), vendar do danes tega Inšpekcija še ni uspela dokazati. Ukrepajo pa inšpektorji vsako leto vsaj štiri- do petkrat zaradi vznemirjenja na področju gnezdišč zaščitenih vrst (Simšič 2011).

Z ukrepanjem proti osumljencem tihotapljenja ptic se je v Republiki Sloveniji začela izvajati kazenska zakonodaja v delu, ki ureja uvoz in izvoz zavarovanih živalskih in rastlinskih vrst v nasprotju z mednarodnim pravom. V primerih, ki jih je obravnavalo sodišče, je bila pravna podlaga za uvedbo kazenskega postopka člen Kazenskega zakonika, ki se nanaša na nedovoljen izvoz in uvoz stvari, ki so posebna kulturnega ali zgodovinskega pomena ali naravne znamenitosti, kot mednarodno pravo pa je bila uporabljena Bernska konvencija (Arih in drugi 2008, 97).

Takoj po ugotovljenih prvih primerih poskusov nedovoljenega vnosa mrtvih ptic v Slovenijo je bilo v letih 2002-2003 ovadenih 17 storilcev, od tega je bilo že v letu 2004 osem obsojenih. Za obsojene storilce je bil najprej uveden pripor, nato so bili proti plačilu zelo visokih varščin (od 20.000 do 50.000 evrov) izpuščeni na prostost. Storilcem so bile izrečene pogojne kazni zapora in določena globa med 6.260 in 18.780 evri (Kumar 2005, 14-15).

Glede kršitev po uredbi 338/97 je v zadnjih petih letih policija obravnavala le dva primera, v katerih je bila v tihotapljenje ogroženih vrst vpletena organizirana mednarodna kriminalna združba. V obeh primerih je šlo za tihotapljenje morskih datljev (Belaj 2011). Morski datelj je vrsta ogrožene školjke, ki je strogo zavarovana z nacionalnimi in mednarodnimi predpisi⁶⁹. Zadnja kriminalistična preiskava je bila zaključena konec decembra 2010, ko je kriminalistična policija iz Kopra v sodelovanju s pulskimi kriminalisti Policijske uprave Istarske razkrila mednarodno združbo sedemnajstih slovenskih, hrvaških in italijanskih državljanov, ki so se ukvarjali z obsežnimi kaznivimi dejanji po 344. členu Kazenskega zakonika – Nezakonito ravnanje z zaščitenimi živalmi in rastlinami. Združba naj bi od julija 2010 do zaključka preiskave prek državne meje s Hrvaške v Slovenijo pretihotapila vsaj 2315,5 kg morskih datljev, 144 kg dondol in 24 kg kapesant (Leskovec 2011). Večino nabranih školjk so umaški ribiči po morju pretihotapili v Slovenijo in jih odložili na dogovorjenih mestih od Sečoveljskih solin do Ankarana. Po prevzemu in skladiščenju so jih slovenski člani tihotapsko-preprodajalske verige prodajali gostincem z obalnega, goriškega, ljubljanskega in kranjskega območja. Hrvaški ribiči, ki so zaščitene morske datlje nabirali ob obali okoli Umaga, so za kilogram školjk zahtevali 34 evrov, slovenski prevzemniki in

⁶⁹ Konvencija CITES (dodatek II), Uredba Sveta (ES) 338/97 (dodatek B), Bernska konvencija (dodatek II), Protokol o posebej zavarovanih območjih in biološki raznovrstnosti v Sredozemlju (priloga II), Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (poglavje A priloge 1), Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam (kategorija E).

preprodajalci so jih nato gostincem prodajali po 62 evrov, kilogram pripravljenih dateljev pa so nazadnje gostinci zaračunali v povprečju po 90 evrov (Umer 2011). Kriminalistična preiskava na slovenskih tleh se je začela avgusta 2010, in sicer na podlagi ugotovitev hrvaške policije, da na območju Istre deluje organizirana združba nabiralcev zaščitene morske datlje, ki jih nato tihotapi v Slovenijo, kjer skrbi za njihovo nadaljnjo prodajo. Od začetka do konca kriminalistične preiskave so policisti in kriminalisti Policijske uprave Koper tesno sodelovali še z Veterinarsko inšpekcijo, Ribiško inšpekcijo in s Carinsko upravo; v tem času je bilo skupno zaseženih nekaj več kot 600 kg morske datlje. Koprski kriminalisti so slovenski del združbe ovadili za dve kaznivi dejanji, in sicer za hudodelsko združevanje (zagrožena zaporna kazen od 6 mesecev do 8 let) in za kaznivo dejanje nezakonitega ravnanja z zaščitnimi živalmi in rastlinami (zagrožena zaporna kazen od 6 mesecev do 10 let). Carina in inšpekcijske službe so vsem vpletenim izrekle tudi denarno kazen v skupnem znesku 32.915,82 evrov (Leskovec 2011).

Lovska in ribiška inšpekcija ob redni kontroli ribiških plovil in športnih ribičev do danes še ni zasledila nabiranja morske datlje na območju slovenske obale. Pri ugotovljenih kršitvah so skoraj v vseh primerih morski datlji izvirali iz Hrvaške. V okviru nadzora restavracij je letno odkritih okoli deset kršitev. Običajno gre za restavracije, za katere je znano, da redno ali občasno trgujejo z morskimi datlji, vendar je samo trgovino izredno težko dokazati, saj morske datlje največkrat strežejo poznanim gostom, zaključenim družbam, ki so predhodno naročene, ipd. Prav tako je težko oceniti količino morske datlje, ki jih ima posamezna restavracija. V restavraciji so namreč največkrat le manjše količine, torej tiste, ki so postrežene gostu. Skoraj po pravilu preostale količine hranijo v privatnih prostorih, zunaj restavracij, kjer pa inšpekcija nima pravice opravljati nadzora (Simšič 2011).

Po mnenju policije po vsej verjetnosti Slovenija v prihodnje ne bo postala končna, ciljna država pri tihotapljenju zaščitene vrste ptic v kulinarčne namene, glede morske datlje pa Slovenija nastopa kot tranzitna in tudi končna država (Belaj 2011).

Na območju Slovenije je pogosta prodaja nekaterih vrst kač, pajkov ali kuščarjev, ki so na seznamu ogroženih vrst. Prodaja se običajno vrši prek oglasov ali v trgovinah, specializiranih za prodajo živali. Živali so največkrat v Slovenijo pripeljane brez predhodno pridobljenih dovoljenj (Dobovšek in Goršek 2007, 55).

V okviru notranjega nadzora je v letu 2010 Inšpekcija za okolje in naravo IRSOP izvedla dve akciji nadzora, in sicer v obdobju maj-avgust nad ravnanjem in načini varstva prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst in v decembru nad trgovino s kaviarjem. V prvi akciji so opravili nadzor pri šestih zavezancih v zvezi z ravnanjem z rastlinskimi vrstami in pri osmih v zvezi z ravnanjem z živalskimi vrstami. Šlo je za sistematičen pregled nad ravnanjem z vrstami, ki se zadržujejo v ujetništvu v živalskih vrtovih oziroma živalskemu vrtu podobnih prostorih z namenom, da jih prikazujejo javnosti, pri gojiteljih v vrtnarijah, botaničnih vrtovih in potujočih razstavah. Ugotovljeni sta bili le dve večji kršitvi, in sicer gojitev živali brez predpisanega dovoljenja, zaradi česar je v teku zaseg živali, in prikazovanje morskih organizmov⁷⁰ brez predpisanega dovoljenja. V zadnjem primeru sta bili izrečeni začasna prepoved javnega prikazovanja in globa. Pri akciji nadzora nad trgovino s kaviarjem jesetrovk se je preverjalo označevanje posod s kaviarjem jesetrovk in pripadnosti kaviarja vrsti jesetra. Pregledanih je bilo 18 zavezancev in ni bilo ugotovljenih nikakršnih kršitev (Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor 2011, 31-32). Prav tako ni Inšpekcija za okolje in naravo v okviru notranjega nadzora nad nezakonito trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami v letu 2010 obravnavala nobene kršitve, pri kateri bi lahko šlo za organizirano dejavnost (Bernik 2011).

9.4 PREDVIDENE USMERITVE ZA IZBOLJŠANJE SISTEMA PREPREČEVANJA IN ODKRIVANJA NEZAKONITE TRGOVINE Z OGROŽENIMI PROSTO ŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI

Ena najpomembnejših nalog, na katero se bo potrebno osredotočiti, je ponovna zagotovitev resničnega vpogleda na slovenski trg z živalmi in rastlinami ogroženih vrst in nad njimi vzpostaviti še učinkovitejši inšpekcijski nadzor. Učinkovitejši inšpekcijski nadzor bo potrebno vzpostaviti tudi pri rednih pregledih gojiteljev ogroženih prosto živečih vrst živali. Na splošno bi Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor (IRSOP) lahko imel večjo vlogo pri izvajanju konvencije CITES v Republiki Sloveniji (Mavri 2011).

⁷⁰ Med morskimi organizmi so bile zavarovane vrste in tudi en osebek s seznama CITES (Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor 2011, 32).

Ker gre za specifično in prikrito obliko kriminalitete, so za odkrivanje potrebni strokovno usposobljeni organi odkrivanja in pregona. Zaradi navedenega policija skupaj z Ministrstvom za okolje in prostor ter Agencijo Republike Slovenije za okolje organizira strokovno usposabljanje za policiste in kriminaliste. Poleg tega je ključno tudi dobro in učinkovito medinstitucionalno sodelovanje (policija, carina, Ministrstvo za okolje in prostor, ARSO, Veterinarska uprava Republike Slovenije, Fitosanitarna uprava Republike Slovenije, IRSOP) in sodelovanje z lovskimi in ribiškimi družinami (Belaj 2011).

Pomemben je mednarodni vidik sodelovanja. Slovenija je bila ena izmed 51. držav, ki so bile pod okriljem Interpola vključene v mednarodni projekt odkrivanja nezakonite trgovine s plazilci in dvoživkami (Belaj 2011; Mavri 2011). Tako imenovana operacija RAMP se je globalno dogajala v septembru in oktobru 2010. V tem času so organi odkrivanja in pregona zasegli na tisoče živali oziroma njihovih produktov (v skupni vrednosti več kot 25 milijonov evrov), v nekaterih primerih so hkrati naleteli tudi na prepovedane droge in orožje (INTERPOL 2010b). V Sloveniji so bile preiskave opravljene na mejnih prehodih, na letališču Jožeta Pučnika Ljubljana, v Luki Koper in tudi znotraj države. Policija je opravila pregled gojitve na farmi želv. V Sloveniji med operacijo RAMP ni bilo zaznanih nikakršnih nezakonitih dejavnosti, povezanih s trgovino ali posestjo ogroženih vrst plazilcev in dvoživk (Mavri 2011). Operacija RAMP je bila z globalnega vidika druga po vrsti, ki jo je vodil Interpol. V februarju 2010 se je namreč uspešno odvila tako imenovana operacija TRAM, v kateri je sodelovalo 18 držav iz vsega sveta in je bila usmerjena v odkrivanje nezakonite trgovine zdravil tradicionalne kitajske medicine. Organi odkrivanja in pregona so takrat zasegli blago v vrednosti 10 milijonov evrov. Slovenija v operaciji ni sodelovala⁷¹ (INTERPOL 2010a).

Sicer pa je Slovenija pri odkrivanju nezakonite trgovine z divjimi vrstami v preteklih letih sodelovala v skupnih operacijah s Hrvaško, Italijo in Nemčijo (Mavri 2011).

Vedno večjo skrb zaradi njenega hitrega porasta pomeni spletna trgovina z ogroženimi divjimi vrstami. Njen obseg v zadnjem desetletju, zlasti od leta 2007, skokovito narašča tako glede števila ponudnikov kot tudi glede vedno večjega števila ponujenih vrst živali in rastlin, njihovih delov in izdelkov iz njih. V svetu in tudi na območju EU se pojavlja vse večja težnja

⁷¹ V operacijo TRAM so bile vključene Avstralija, Češka, Ekvador, Francija, Gruzija, Indija, Italija, JAR, Kanada, Nigerija, Norveška, Nova Zelandija, Portugalska, Slovaška, Srbija, Turčija, Združeno kraljestvo in Zimbabve (INTERPOL 2010a).

po usklajenem nadzoru oziroma raziskavi obsega trgovine, ki poteka prek svetovnega spleta. Do danes ni bila v Republiki Sloveniji izvedena še nobena sistematična raziskava, s katero bi se ugotavljal obseg spletne trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (Mavri 2011).

Medresorska delovna skupina za preprečevanje nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (policija, carina, IRSOP, Ministrstvo za okolje in prostor, ARSO) v letu 2011 pripravlja skupen nadzor carine, policije in IRSOP nad spletno trgovino z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Do sedaj je policija ukrepala le na podlagi prijave (Belaj 2011).

V prihodnosti bo potrebno izboljšati tudi sodelovanje z javnimi tožilci in sodišči. Pretok informacij glede problematike ogroženih vrst in redno izobraževanje bi bilo potrebno razširiti tudi na tožilstvo in sodišča ter vzpostaviti bolj sistematično sodelovanje (Mavri 2011).

Posebna pozornost bo v prihodnosti namenjena vzdrževanju ravni, ki jo je država z različnimi aktivnostmi dosegla na področju informiranja javnosti. ARSO je v letu 2001 pričela s pripravami na izvedbo obsežnega projekta informiranja javnosti ter v začetku leta 2002 izdala in pozneje posodobila in ponatisnila serijo publikacij v obliki knjižnih kazal, zgibank v slovenskem in angleškem jeziku, obešank za potovalne torbe, plakatov in vodnika. Publikacije so bile razdeljene na vse carinske izpostave, številne osnovne in srednje šole ter knjigarne, knjižnice in potovalne agencije. Informacije o konvenciji CITES so dostopne in redno vzdrževane tudi na spletni strani ARSO; prek posebnega elektronskega naslova in telefonske številke so omogočene dodatne informacije. Ob deseti obletnici uveljavitve konvencije CITES v Republiki Sloveniji je bilo objavljenih več člankov, televizijskih in radijskih prispevkov, v Botaničnem vrtu Univerze v Ljubljani in Prirodoslovnem muzeju Slovenije sta bili tudi dve strokovni predavanji. V sodelovanju z Ministrstvom za okolje in prostor, Carinsko upravo Republike Slovenije in Letališčem Jožeta Pučnika Ljubljana je ARSO na letališču pripravil priložnostno tematsko razstavo s plakati in razstavo zaseženih (carina!) osebkov CITES, v odhodnih avlah letališča so postavili stalni vitrini, opremljeni z deli in izdelki iz živali in rastlin s seznamov konvencije CITES, ki opozarjata potnike o predpisanih omejitvah pri nakupu tovrstnih osebkov. Organizirana so bila tudi številna izobraževanja in predstavitve v večjih trgovskih centrih po Sloveniji. Pošta Slovenije je ob tej priložnosti izdala razglednično dopisnico z žigom dne 23. 4. 2010 (Arih 2010, 55; Generalni carinski urad 2011; Mavri 2011).

9.5 ANALIZA UGOTOVITEV

Republika Slovenija na normativnopravni ravni zagotavlja ustrezno in dosledno sistemsko ureditev nadzora nad trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, ki sovpada z mednarodnimi standardi, in hkrati vključuje tudi zaščito naravnih virov, ki so v nacionalnem interesu. Odnos do te problematike se kaže tudi z upoštevanjem priporočil Evropske komisije, saj je do danes izpolnila vsa, ki so nujno potrebna za učinkovito izvajanje nadzora, kot so opredelitev primernih sankcijskih določil v pravnem redu, redno usposabljanje organov odkrivanja in pregona, zagotavljanje materialnih virov in vzpostavitev koordiniranega sistema medinstitucionalnega sodelovanja na nacionalni ravni.

Upravni organ je poskrbel za različne oblike informiranja javnosti. Slovenija je edina država članica EU, ki ima za vprašanja, ki se nanašajo na konvencijo CITES, odprt stalen elektronski naslov, je ena redkih, ki ima temu namenjeno tudi posebno telefonsko številko. Kljub raznolikemu programu ozaveščanja so opazne nekatere njegove pomanjkljivosti; namenjen je namreč predvsem točno določenim ciljnim skupinam, kot so na primer šole, knjižnice in potovalne agencije. Na spletni strani ARSO so sicer dostopne številne informacije, ob deseti obletnici je bilo pripravljenih celo nekaj novinarskih prispevkov, razstav in predavanj, a projekt ozaveščanja glede na mojo oceno vseeno ne dosega širše javnosti. Preverila sem razpoložljivost informativnega materiala v dveh večjih splošnih ljubljanskih knjižnicah (Bežigrad in Otona Župančiča), a sta bili za izposajo na razpolago le dve publikaciji, in sicer v Knjižnici Otona Župančiča, razobešenih plakatov, razstav ali drugih informacij pa v teh dveh knjižnicah do danes še ni bilo. Podatki so tako dostopni, a jih moraš poiskati, torej vedeti moraš, kaj iščeš, vendar se pri tem izgubi učinek naključnega ozaveščanja. Predlagala bi informativno objavo na dobro obiskanem spletnem portalu ali televizijskemu programu. Trenutno je pomanjkljivo urejen tudi nadzor nad časopisnimi in spletnimi oglasi oziroma ga sploh ni. V letu 2011 je sicer predvidena določena pozornost pripravi strategije nad nadzorom spletne ponudbe in povpraševanja, a se pojavlja vprašanje, kako se bo projekt izkazal v praksi, še posebno ob pomanjkanju izkušenj in kadrovskega virov.

Slovenija bi morala odpraviti tudi nekaj pomanjkljivosti, ki se tičejo zlasti institucionalnega nadzora nad nezakonito trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Za večino odkritih kršitev so odgovorni cariniki na mejnih prehodih; z vidika organizirane kriminalitete so predvsem problematični kopenski mejni prehodi s Hrvaško, druge ugotovljene kršitve izvirajo predvsem iz slabe ozaveščenosti turistov in drugih potnikov. Potrebno je poudariti, da pri pretovarjanju blaga v Luki Koper doslej še niso zaznali

potencialne grožnje, da bi prek te poti blago v večjih količinah vstopalo v schengensko območje. Ali gre za pomanjkljiv nadzor ali to možnost kriminalne združbe res le redko uporabljajo, je težko oceniti. Trgovanje z ogroženimi divjimi vrstami organi odkrivanja in pregona vključujejo v svoj program dela kot faktor tveganja, toda pri tem ne gre za sistematični nadzor. Notranji nadzor komajda izpolnjuje minimalne zahteve, zaradi česar je odkritih tudi zelo malo kršitev. To pogosto izhaja iz premajhnega števila razpoložljivih kadrovskega virov. Verjetno je to tudi posledica dejstva, da Slovenija v mednarodnem okolju ni prepoznana kot izvorna in končna država, glede na odkrite primere pa se tudi samo občasno pojavlja kot tranzitna država. Potrebno bi bilo pripraviti novo oceno ogroženosti in se nato bolj sistematično lotiti nezakonite trgovine z mrtvimi pticami in morskimi datlji. Organi odkrivanja in pregona pri razkrivanju transnacionalne kriminalitete sicer sodelujejo z drugimi nadzornimi organi prizadetih držav, a gre pri tem predvsem za *ad hoc* operacije in ne načrten pristop. V prihodnosti bi bilo smotno, da bi bilo sodelovanje držav Južne in Jugovzhodne Evrope stalno v okviru skupnega projekta.

10 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Izhodišče magistrskega dela je bila opredelitev nezakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, pri čemer je bil v ospredju tisti vidik, ki vsebuje značilnosti organizirane kriminalitete. Nezakonita trgovina z divjimi vrstami se namreč lahko pojavlja v več različnih oblikah: od posameznih priložnostnih primerov, ko gre za majhen obseg blaga manjše vrednosti (spominki, nakit), pogodbenega sodelovanja za pridobitev manjšega obsega blaga višje vrednosti (hišni ljubljenci), organiziranega tihotapljenja velikega obsega blaga manjše vrednosti (dvoživke, luskavci), do organizirane kriminalne dejavnosti, ki vključuje velik obseg blaga velike vrednosti (slonovina, kaviar, abaloni, les). Razen prve oblike so lahko preostale v okviru organizirane kriminalitete, in sicer ali kot njen sestavni del ali kot primarna dejavnost.

Pri načrtovanju svojega področja dela kriminalne združbe izkoriščajo priložnosti, ki so jim dane. Naravni viri so razmeroma lahko dostopni, raznovrstni in zaželeni. So tudi končni, zaradi česar je v interesu mednarodne skupnosti, da jih nadzira, po drugi strani pa njihova omejenost prispeva k njihovi višji vrednosti in posledično omogoča večje zaslužke, to pa je seveda v interesu kriminalnih združb. Kot posledica povpraševanja se je logično oblikovala obsežna ponudba živalskih in rastlinskih vrst, saj lahko posamezniku zaradi multiuporabnosti uresničujejo številne potrebe, kot so status, gurmanski užitki, dekor, izboljšanje počutja, hišni ljubljenci in podobno. Pri tako raznovrstni, namensko različni in lokacijsko neenotni ponudbi je postalo smiselno, da se je ta organizirala; s tem je hkrati minimalizirala možnosti, da bi jih pravni mehanizmi ovirali. Ker gre pri večini vidikov organiziranega nezakonitega trgovanja, kot so na primer prepovedane droge, orožje, dragi kamni in belo blago, za izmenjavo med razvitimi državami in tretjim svetom, kriminalne združbe pogosto vidijo kot logično nadaljevanje združitve nekaterih oblik kriminalitete. Med proučevanjem sem pogosto zasledila, da nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami največkrat obstaja sočasno ob trgovanju s prepovedanimi drogami, še posebno v primerih, ko kot izvorni območji nastopata Latinska Amerika in Jugovzhodna Azija, sočasno ob trgovanju z orožjem pa v povezavi z Afriko. Pojav ni tako nepričakovan, če upoštevam družbenopolitične značilnosti omenjenih območij. *Raison d'être* kriminalne združbe je ustvarjanje zaslužka in prisvajanje moči, zato je smiselno, da se bo trudila izkoristiti čim več priložnosti. Tako kot so lahko živalske in rastlinske vrste namenjene številnim potrebam porabnikov, jih za razliko od večine drugega prepovedanega blaga lahko uporabijo tudi

kriminalne združbe na več načinov. Namreč droge in orožje, dve najbolj dobičkonosni dejavnosti poleg preprodaje ogroženih divjih vrst, sta izjemno težko uporabljene za kar koli drugega, kot sta. Z njima se po navadi ne da prati denarja, jih uporabljati kot medij prenosa ali jih predstaviti kot zakonito blago. Poleg tega so za ugotovljene storilce kaznivih dejanj veliko hujše sankcije kot za preprodajalce zaščitenih živali in rastlin. Posledično se zato res pogosto nezakonito trgovanje z ogroženimi divjimi vrstami pojavlja hkrati z drugimi kriminalnimi dejavnostmi, a ne le kot sekundarna dejavnost, temveč tudi kot dejavnost, ki prispeva k uresničevanju primarne. Potrebno je upoštevati tudi strukturo in velikost organizirane združbe. V primeru, da gre za strogo hierarhično ureditev, so dejavnosti res združene, pri čemer se nižje ravni ukvarjajo pretežno s specifično posamezno aktivnostjo, te pa višje ravni medsebojno usklajujejo in zagotavljajo pogoje za ohranjanje položaja in izvajanje moči (na primer ruske organizirane kriminalne združbe in kaviar ter jakuze in slonovina). V primeru mrežne strukture je ta usmerjena le v eno dejavnost in pogosto znotraj te dejavnosti tudi le v določeno smer. Sledi podjetniškemu tipu organiziranosti in poskuša biti čim bolj anonimna, zato je njena primarna naloga ustvarjanje dobička in ne prisvajanje moči. V mrežni strukturi se medsebojno povežejo manjše skupine posameznikov iz različnih držav, ki medsebojno usklajujejo dobavo, transport in prodajo določenih ogroženih vrst (pogosto plazilcev in eksotičnih ptic), pri čemer je dogovor s končnim kupcem največkrat urejen prek sodobnih komunikacijskih tehnologij, občasno tudi prek podjetij, ki med drugim ponujajo tako imenovano oprano blago. Na spletu ni težko odkriti sumljivega blaga, ki je na razpolago potencialnim kupcem, še posebno v okviru poizvedb po forumih in oglasnih deskah, sem pa ugotovila, da velikokrat dosega nižje cene, kot so navedene v literaturi. Kljub temu so zaslužki še vedno zelo visoki, zaradi česar se dejavnost ohranja v interesu kriminalnih združb.

Glede na zgornje ugotovitve lahko v celoti potrdim prvo izvedeno hipotezo, to je - »Zaradi vpletenosti velikega števila udeležencev z različnimi nalogami in vlogami, teritorialne razdrobljenosti trgovanja med izvornimi, prehodnimi in ciljnimi območji ter zapletenega sistema tihotapljenja živali in rastlin oziroma njihovih izdelkov zahteva nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami organizirano delovanje in posledično ne pomeni le priložnostne kriminalne dejavnosti«, saj dejavnost običajno poteka daljše časovno obdobje, zahteva načrtovanje različnih infrastrukturnih elementov, ki so potrebni za pridobitev, transport in prodajo dobrine, in vključuje več vpletenih udeležencev.

Drugo izvedeno hipotezo, to je - »Za organizirane kriminalne združbe pomeni nezakonita trgovina z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami zgolj spremljajočo

dejavnost praktične narave ob preprodaji prepovedanih drog, orožja, belega blaga in celo terorizma, ki temelji na majhnih vložkih in tveganjih ter visokih zaslužkih«, lahko potrdim le delno. Nezakonita trgovina z ogroženimi divjimi vrstami ima lahko več različnih namenov in se posledično pojavlja tudi v različnih oblikah. Pogosto je res vezana na druge vidike organizirane kriminalitete, a z njimi ni pogojena. Lahko je tudi samostojna, primarna dejavnost.

Posledice nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami lahko razdelim na dve kategoriji, in sicer na neposredne in posredne. Prva kategorija vključuje zmanjševanje biotske raznovrstnosti in posledično degradacijo okolja, posledice druge pa vplivajo na družbenopolitično stabilnost držav. Varnost je kompleksen in dinamičen pojav, ki je bistveno ogrožen že s tem, ko je prizadet kakršen koli njen sestavni element. Organizirana kriminaliteta vpliva na več različnih vidikov varnosti, kot so izpodrivanje legitimne politične oblasti, ekonomska stagnacija, degradacija okolja ter širjenje naravnih in antropogenih nesreč, socialna deviantnost, izgubljanje mednarodne kredibilnosti ter ustvarjanje notranjih in zunanjepolitičnih konfliktov. Zaradi navedenega se posledic organizirane kriminalitete na področju nezakonite trgovine z divjimi vrstami ne sme podcenjevati. Sistem nadzora, ki ga je predvidel CITES, je bil vzpostavljen kot odgovor na pretirano izkoriščanje naravnih virov, ki se je manifestiral v zmanjševanju biotske raznovrstnosti. Šele v začetku 21. stoletja oziroma po 11. septembru so se začele upoštevati tudi družbenopolitične posledice. Konvencija CITES je pomemben mehanizem, ki nadzoruje pogodbenice pri trgovanju z omejenimi viri, toda žal ne preprečuje nezakonitega trgovanja, ki ga usmerjajo kriminalne združbe, občasno pa njena opozorila zanemarijo celo posamezne države. To je posledica dejstva, da konvencija CITES nima predvidenih nobenih učinkovitih sankcij, s katerimi bi države prisilila k sodelovanju, instrumenti, ki so bili vzpostavljeni v okviru sekundarnih pravnih pravil, kot je priporočilo o začasni ustavitvi trgovanja z državo kršiteljico, pa so največkrat odvisni od volje drugih držav (to je pogosto pogojeno s kvaliteto mednarodnih odnosov). Mednarodni sporazum lahko pozitivno prispeva k zavedanju o tovrstni problematiki, informiranju in nadaljnjemu organiziranju nadzornih ukrepov.

Evropska unija je sicer svoj pravni okvir zasnovala bolj striktno kot CITES, toda v praksi se srečuje z enakimi problemi pri uveljavljanju mehanizmov nadzora. Težava po uvedbi enotnega trga je tudi spremljanje trgovanja znotraj schengenskega območja, kjer je večina prepovedanega blaga odkritega predvsem na letališčih. EU svojim članicam vsaj neposredno nalaga obveznost, da upoštevajo v uredbah predpisano urejanje nadzora, čeprav se lahko

države članice same odločijo o sistemu vzpostavitve in pristojnostih posameznih elementov institucionalne ureditve in o vsebini sankcijskih določil. Raznolikost sistemov, celo razumevanje problematike, je razvidna iz obveznega poročanja držav članic; njihovi podatki se tako razlikujejo, da jih ni mogoče primerjati, pa čeprav gre za poenoten formular. Razumljivo je, da se institucionalna ureditev razlikuje, saj države izhajajo iz različnih političnih sistemov, toda večina ima pomanjkljivo urejen notranji nadzor. Policija je le delno odgovorna za odkrivanje kriminalitete na področju nezakonite trgovine z ogroženimi divjimi vrstami in le redko samoiniciativno vodi preiskave na tem področju. So pa nekatere države, ki tovrstni kriminaliteti posvečajo več pozornosti in imajo vzpostavljen tudi bolj sistematični pristop. Zgled je predvsem Združeno kraljestvo, ki vedno več sredstev vlaga v preprečevanje spletne kriminalitete.

Tretjo izvedeno hipotezo, to je - »V okviru Evropske unije je sicer vzpostavljen mehanizem nadzora nad trgovino z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, a ker državam članicam dopušča veliko manevrskega prostora pri oblikovanju nacionalnih normativnopravnih in institucionalnih sistemov, ob različni stopnji kadrovske usposobljenosti, organiziranosti in uporabe postopkov, deluje neusklajeno in nekonsistentno ter tako kriminalnim združbam omogoča dovolj priložnosti, da se izognejo učinkovitemu nadzoru«, lahko potrdim, saj države članice EU nimajo vzpostavljenih ustreznih odzivnih struktur na pojav organizirane kriminalitete na področju nezakonite trgovine z divjimi vrstami. Kriminalne združbe so iznajdljive, prilagodljive in dobro informirane o zmnožnostih držav na območju, kjer delujejo, zato vzpostavitev institucionalnih sistemov držav članic ne bi smela slediti le predpisanim (minimalnim) zahtevam, temveč bi jih morala za večjo stopnjo učinkovitosti primerno nadgraditi.

Pri doseganju učinkovitosti in uspešnosti je eden bistvenih elementov kvalitetna, pravočasna in ustrezna izmenjava informacij, njihovo pravilno interpretiranje in odziv. Za uresničevanje teh ciljev je potreben informacijski sistem, ki ni sam sebi namen. Biti mora razumljiv, enostaven za uporabo, primeren za filtriranje podatkov in dostopen vsem mednarodnim subjektom, ki delujejo na področju preprečevanja in odkrivanja organizirane kriminalitete. Evropska unija ima na razpolago zelo veliko svojih in mednarodnih teoretičnih modelov in tudi aktivnih operacijskih sistemov, ki so temu namenjeni. Glede na moja opažanja bi rekla, da celo preveč, saj jih posledično zato države članice uporabijo izbirno, in čeprav je veliko različnih podatkovnih zbirk, za večino velja, »da so še v razvoju«, poleg tega ne predvidevajo

ključa, ki bi omogočal medsebojno povezavo podatkov. Velikokrat je zaradi zahtevnosti sistemov potreben tudi povečan obseg usposabljanja, zato jih potencialni uporabniki le redko uporabijo.

Prav tako ima nad posamezno zadevo pogosto preveč različnih iniciativ oziroma organizacij isto pristojnost, zaradi česar je nujno birokratsko usklajevanje, kar pa zmanjšuje učinkovitost. Kljub temu da je Interpol najstarejša organizacija policijskega mednarodnega sodelovanja in da ima že od leta 1994 vzpostavljeno delovno skupino za preprečevanje okoljske kriminalitete, je do danes koordiniral le dve globalni operaciji, ki sta se nanašali na nezakonito trgovanje z ogroženimi divjimi vrstami, Europol pa tovrstne kriminalitete niti ne obravnava prioriteto. Sodelovanje na mednarodni ravni na območju EU je primarno še vedno odvisno od meddržavnih odnosov posameznih držav oziroma od sodelovanja, ki ga države vzpostavijo na lastno pobudo. Različne mednarodne institucije nezakonito trgovino z ogroženimi divjimi vrstami sicer upoštevajo kot dejavnik tveganja, a v praksi še vedno ni prišlo do večjega odziva. Zdi se, da celo največ študij in opozoril izdajo nevladne organizacije. Obstaja premalo praktičnih dokazov, da bi lahko četrto hipotezo, to je - »Evropska unija je ena izmed najpomembnejših in najdonosnejših destinacij uvoza ogroženih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, zato pomeni boj proti tovrstni nezakoniti trgovini tudi enega izmed glavnih ciljev mednarodnih organizacij, institucij, zvez in pobud, ki delujejo na področju preprečevanja in odkrivanja organizirane kriminalitete«, brez dvomov potrdila. Teoretično je sistem smiselno oblikovan, a v praksi še ni primerno zaživel. Zanimivo je, da so operativne pobude v tretjem svetu veliko učinkovitejše; to verjetno izhaja iz dejstva, da so ta območja močneje prizadeta z nezakonito trgovino s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami in da so države v teh delih posledično pripravljene narediti več za preprečevanje in odkrivanje tovrstne kriminalitete.

Republika Slovenija mora kot članica Evropske unije prav tako upoštevati usmeritve evropskih predpisov glede nadzora nad trgovanjem z ogroženimi vrstami, pri čemer je stopnja nadzora že zaradi varovanja schengenske meje višja kot v marsikateri drugi državi članici EU. Cariniki so deležni rednega in sistematičnega usposabljanja, zato je tudi večina nezakonitega blaga večjih količin odkrita na meji s Hrvaško. Pomanjkljivejše je organiziran nadzor znotraj države, kar večinoma izhaja iz dejstva, da Slovenija v mednarodnem okolju ni prepoznana kot izvorna ali končna država, temveč predvsem kot tranzitno območje; pri tem se organizirana kriminaliteta pojavlja v prvi vrsti v povezavi s tihotapljenjem mrtvih ptic in morskih datljev. Slovenija ima dobro urejen sistem nadzora nad trgovanjem z ogroženimi divjimi vrstami z

ustrezno pripisanim pomenom, kar je razvidno iz dejstva, da je že pred ratifikacijo konvencije CITES uporabljala podobno dokumentacijo za nadzorovanje take trgovine. A v državi ni vzpostavljen tudi sistem organiziranega iskanja in odkrivanja nezakonitega trgovanja z ogroženimi vrstami. Policija in inšpektorji se odzivajo predvsem na prijave, čeprav bi bil vsaj za odkrivanje trgovine z morskimi datlji bolj primeren sistematičen pristop. Peto izvedeno hipotezo, to je - »Ker naj bi bila Republika Slovenija predvsem prehodno območje, je sistem v državi prioritarno usmerjen v urejanje oziroma preverjanje zakonite trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, manj pa v iskanje in preprečevanje s tem povezanimi organiziranimi kriminalnimi dejavnostmi«, lahko potrdim, čeprav je carinski organ na schengenski meji za iskanje prepovedanih živalskih in rastlinskih vrst dobro usposobljen in temu daje tudi zadovoljivo stopnjo pomena. Posebna veljava gre tudi v letu 2011 načrtovanemu konceptu preprečevanja spletne trgovine z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami.

Na podlagi proučevanja in ugotovitev sklepam, da bo v prihodnosti stopnja povpraševanja po ogroženih živalskih in rastlinskih vrstah v mednarodnem okolju še vedno velika, prav tako se bo nezakonita trgovina še vedno pojavljala v vseh oblikah intenzivitete. Stanje mednarodne skupnosti do te problematike bo vsaj srednjeročno ostalo *status quo*, če ne bo v razvitem svetu kot posledica organizirane kriminalitete na področju nezakonitega trgovanja z ogroženimi divjimi vrstami nastala večja škoda. Države članice EU bodo zmeroma nadaljevale z izboljšanjem svojih institucionalnih sistemov, pri tem bo večji poudarek dan usposobljenosti tožilcev in sodišč, najizrazitejše spremembe pa bodo verjetno pri nadzoru spletnega trgovanja.

Države bi morale v prihodnosti nujno nameniti višjo stopnjo pozornosti pojavu nezakonitega trgovanja z ogroženimi rastlinami, ki je trenutno še zelo zapostavljen; strokovna literatura je s to problematiko več kot skopa, poročanja o odkritih primerih tihotapljenja in zasegih ogroženih rastlin pa so tudi bolj kot ne izjema. Države in institucije mednarodne skupnosti imajo različne mehanizme za preprečevanje, odkrivanje in sankcioniranje nezakonite trgovine z lesom, ki sicer predstavlja izjemno donosno nezakonito dejavnost, vpogled v stanje preprodajanja ogroženih rastlin, kot so orhideje, kaktusi, sukulente in podobno, pa je zaenkrat le na zanemarljivi ravni.

11 LITERATURA

1. Adam, David. 2010. Monkeys, butterflies, turtles... how the pet trade's greed is emptying south-east Asia's forests. *Guardian.co.uk*, 21. februar.
Dostopno prek:
<http://www.guardian.co.uk/environment/2010/feb/21/illegal-wildlife-trade> (17. marec 2011).
2. Adamoli, Sabrina, Andrea Di Nicola, Ernesto U. Savona in Paola Zoffi. 1998. *Organised Crime Around the World*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI).
Dostopno prek:
<http://www.heuni.fi/uploads/mmadzpnix.pdf> (22. februar 2011).
3. AFP. 2010. Myanmar a gateway for wildlife trade to China: report. *France 24 International News*, 16. marec.
Dostopno prek:
<http://www.france24.com/en/20100316-myanmar-gateway-wildlife-trade-china-report> (17. marec 2011).
4. --- 2011. Sharks find sanctuary in tiny Palau. *France 24 International News*, 4. januar.
Dostopno prek:
<http://www.france24.com/en/20110104-sharks-find-sanctuary-tiny-palau> (17. marec 2011).
5. Akech, Migai in Rose Mwebaza. 2010. *Enforcement of Environmental Crime Laws, A Framework Training Manual for Law Enforcement Agencies*. Pretoria: Institute for Security Studies.
6. Alacs, E.A., A. Georges, N.N. FitzSimmons in J. Robertson. 2009. DNA Detective: A Review of Molecular Approaches to Wildlife Forensics. *Forensic Science, Medicine, and Pathology*, 15. november.
Dostopno prek:
http://www.canberra.edu.au/centres/iae/pdfs/2010_Alacs_etal_forensics_DNA_review.pdf (3. julij 2010).
7. Allen, Karen. 2011. Three 'rhino poachers' shot by rangers in South Africa. *BBC News*, 7. februar.
Dostopno prek:
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12385011> (27. februar 2011).
8. Animal Rights Africa. 2009. *Under Siege: Rhinoceroses in South Africa*. Honeydew: Animal Rights Africa.
9. Arih, Andrej. 2010. Ob deseti obletnici konvencije CITES v Sloveniji. *Naše okolje* 17 (3).
Dostopno prek:
http://www.arso.gov.si/o%20agenciji/knji%C5%BEnica/mese%C4%8Dni%20bilten/NA%20OKOLJE2010_03.pdf (3. julij 2010).

10. Arih, Andrej, Robert Bolješič in Urška Mavri, ur. 2008. *Poročilo o poskusih tihotapljenja prosto živečih ptic v republiki Slovenijo (2002 – 2006)*. Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za okolje.
Dostopno prek:
<http://www.arso.gov.si/narava/poro%c4%8dila%20in%20publikacije/Cites%20-%20Ptice%20SLO.pdf> (25. marec 2011).
11. Arroyo-Quiroz, Inés, Ramón Pérez-Gil in Nigel Leader-Williams. 2007. Mexico in the International Reptile Skin Trade: A Case Study. *Biodiversity and Conservation* 16 (4): 931-952.
12. *Agencija Republike Slovenije za okolje*.
Dostopno prek:
<http://www.arso.gov.si/> (25. marec 2011).
13. --- 2011. Poročilo Zasegi po Bernu 2007-2010.
14. *ASEAN-WEN Wildlife Enforcement Network*.
Dostopno prek:
<http://www.asean-wen.org/> (20. april 2010).
15. Bavier, Joe. 2007. Congo rangers break suspected gorilla traffic ring. *Reuters*, 25. september.
Dostopno prek:
<http://www.reuters.com/article/2007/09/25/environment-congo-democratic-gorillas-dc-idUSL253069320070925> (17. marec 2011).
16. *Belaj, Uršula*. 2011. Intervju z avtorjem. Generalna policijska uprava. Ljubljana, 25. marec.
17. *Bernik, Tatjana*. 2011. Intervju z avtorjem. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. Ljubljana, 31. marec.
18. *BirdTrader.co.uk*.
Dostopno prek:
<http://www.birdtrader.co.uk/> (11. april 2011).
19. Buzan, Barry. 1991. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. London: Harvester Wheatsheaf.
20. *Carinski zakon (CZ)*. Ur. l. RS 1/1995; 28/1995-CZ-A; 32/1999-CZ-B; 40/1999-popr.; 59/2002-CZ-C.
Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO389.html (20. marec 2011).
21. Casey, Michael, William Foreman in Jason Straziuso. 2010. Asian ivory trade poses danger to African elephant. *The Seattle Times*, 15. maj.
Dostopno prek:
http://seattletimes.nwsourc.com/html/business/technology/2011873110_apasdeathoftheelephants.html (17. marec 2011).

22. Chiew, Hilary. 2010. Illegal animal trading puts Malaysia on the world map for all the wrong reasons. *The Star Online*, 10. avgust.
Dostopno prek:
<http://thestar.com.my/news/story.asp?file=/2009/8/10/starprobe/4369565&sec=starprobe> (17. marec 2011).
23. Chua, Geraldine. 2003. Singapore - Strategic hub for animal transit. *The Star Online*, 18. november.
Dostopno prek:
http://www.ecologyasia.com/news-archives/2003/nov-03/thestar_20031118_1.htm (22. februar 2011).
24. *CIRCA-SI*.
Dostopno prek:
http://eionet-si.arso.gov.si/Storitve_EIONET-SI/HTML_Page1103020949 (28. marec 2011).
25. Clark, William. 2009. Testimony to the U.S. House of Representatives Committee on Natural Resources (March 5, 2008). V *Illegal Trade in Wildlife*, ur. Horace O. Williams in Viktor T. Grante, 57-94. New York: Nova Science Publishers, Inc.
26. *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*.
Dostopno prek:
<http://www.cites.org/> (27. april 2010).
27. Cooper, M. E. in A. M. Rosser. 2002. International Regulation of Wildlife Trade: Relevant Legislation and Organisations. *Revue scientifique et technique (International Office of Epizootics)* 21(1): 103-123.
28. Council of Europe. 2005. *Organised Crime Situation Report 2005. Focus on the Threat of the Economic Crime*. Strasbourg: Department of Crime Problems, Directorate General of Legal Affairs.
Dostopno prek:
<http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/organisedcrime/Report2005E.pdf> (22. februar 2011).
29. Cowdrey, David. 2002. *Switching Channels, Wildlife Trade Routes into Europe and the UK*. Cambridge: TRAFFIC International.
Dostopno prek:
www.wwf.org.uk/filelibrary/pdf/switchingchannels.pdf (3. julij 2010).
30. DEFRA. 2005. *Wildlife Crime: A Guide to the Use of Forensic and Specialist Techniques in the Investigation of Wildlife crime*. London: Department for Environment, Food and Rural Affairs.
Dostopno prek:
<http://www.defra.gov.uk/paw/publications/pdf/wildlifecrime-forensics.pdf> (3. julij 2010).
31. Dillon, Raquel Maria. 2010. Dragon Fish Smuggling: Seven Charged With Smuggling Endangered Asian Arowana. *Huffpost Los Angeles*, 11. maj.

- Dostopno prek:
http://www.huffingtonpost.com/2010/05/12/dragon-fish-smuggling-sev_n_572863.html
(17. marec 2011).
32. Dobovšek, Bojan. 2008. Korupcija in javna uprava. V *Korupcija v tranziciji*, 15-59. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru.
 33. --- 2009. Organizirani kriminal. V *Transnacionalna kriminaliteta*, ur. Bojan Dobovšek, 9-242. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru.
 34. Dobovšek, Bojan in Janko Goršek. 2007. Ekološka kriminaliteta – ogrožanje živalskih in rastlinskih vrst. *Varstvoslovje* 9 (1-2): 47-57.
 35. Dobovšek, Bojan in Dušan Kerin. 2008. Evropska unija in kriminaliteta. V *Korupcija v tranziciji*, 416-499. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru.
 36. Dobovšek, Bojan in Bojan Kuhar. 2009. Transnacionalna kriminaliteta in siva ekonomija. V *Transnacionalna kriminaliteta*, ur. Bojan Dobovšek, 416-432. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru.
 37. Duyne, Petrus C. van. 2003. Money Laundering Policy: Fears and Facts. V *Criminal Finances and Organising Crime in Europe*, ur. Petrus C. van Duyne, Klaus von Lampe in James L. Newell, str. 72-109. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
 38. Edwards, Lorna. 2007. The Wildlife Traffickers. *The Sydney Morning Herald*. 24. marec.
Dostopno prek:
<http://www.smh.com.au/news/national/the-wildlife-traffickers/2007/03/23/1174597882765.html?page=fullpage#contentSwap4> (11. februar 2011).
 39. Elliott, Lorraine. 2009. Combating Transnational Environmental Crime: 'Joined Up' Thinking about Transnational Networks. V *Eco-Crime and Justice: Essays on Environmental Crime*, ur. Kriistina Kangaspunta in Ineke Haen Marshall, 55-78. Turin: Public Information Department of UNICRI.
Dostopno prek:
http://www.unicri.it/documentation_centre/publications/series/ (9. maj 2011).
 40. Engler, Maylynn in Rob Parry-Jones. 2007. *Opportunity or Threat: The Role of European Union in Global Wildlife Trade*. A TRAFFIC Europe Report. Brussels: TRAFFIC Europe.
Dostopno prek:
www.traffic.org/general-reports/traffic_pub_trade15.pdf (3. julij 2010).
 41. European Commission. 2006. *Communication from the Commission. Halting the Loss of Biodiversity by 2010 – and Beyond. Sustaining Ecosystem Services for Human Well-being*. COM(2006) 216 final, sprejeto 22.5.2006.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0216:FIN:EN:PDF>
(30. oktober 2010).

42. --- 2010. *Wildlife Trade Regulations in the European Union, An Introduction to CITES and Its Implementation in the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
Dostopno prek:
http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/trade_regulations/short_ref_guide.pdf (3. julij 2010).
43. European Council. 2000. *The prevention and control of organised crime: a European Union strategy for the beginning of the new millennium*. Ur. l. EU C 124/2000.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:124:0001:0033:EN:PDF> (4. avgust 2010).
44. Evropska komisija. 2007. *Predpisi o trgovini s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami v Evropski uniji*. Luksemburg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
Dostopno prek:
http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/trade_regulations/KH7707262SLC.pdf (7. julij 2010).
45. EUROPOL. 2009. *EU Organised Crime Threat Assessment*. The Hague: European Police Office.
Dostopno prek:
http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_%28OCTA%29/OCTA2009.pdf (3. oktober 2010).
46. *Exotic-Pets.co.uk*.
Dostopno prek:
<http://www.exotic-pets.co.uk/> (11. april 2011).
47. Felgentreu, Birgit, ur. 2006. *Proceedings of the International Expert Workshop on Wildlife Detector Dogs. 3-5 March 2006, Bad Schandau, Germany*. Frankfurt am Main: WWF Germany in TRAFFIC Europe.
Dostopno prek:
www.traffic.org/enforcement-reports/traffic_pub_enforce2.pdf (30. oktober 2010).
48. Filipkowski, Wojciech. 2004. *Internet as an Illegal Market Place*. Berlin: the 6th Cross-border Crime Colloquium.
Dostopno prek:
<http://www.cross-border-crime.net/pdf/CCC-2004-Filipkowksi.pdf> (30. oktober 2010).
49. *Fitosanitarna uprava Republike Slovenije*.
Dostopno prek:
<http://www.furs.si/> (20. marec 2011).
50. Galster, Steven R. 2009. Testimony »Poaching American Security«. V *Illegal Trade in Wildlife*, ur. Horace O. Williams in Viktor T. Grante, 153-158. New York: Nova Science Publishers, Inc.
51. Garner, Trenton W.J., Ian Stephen, Emma Wombwell in Matthew C. Fisher. 2009. The Amphibian Trade: Bans or Best Practice? *EcoHealth* 6 (1): 148-151.

52. Garstecki, Tobias. 2006. *Implementation of Article 16, Council Regulation (EC) No. 338/97, in the 25 Member States of the European Union*. A TRAFFIC Europe Report for the European Commission.
Dostopno prek:
www.traffic.org/general-reports/traffic_pub_trade3.pdf (3. julij 2010).
53. Generalni carinski urad. 2011. Odgovori na vprašanja: številka zadeve 090-11/2011/2. Carinska uprava Republike Slovenije. Ljubljana, 12. april.
54. Gomes Silva, Ruy. 2001. Effective Methods to Combat Transnational Organized Crime in Criminal Justice Processes. V *Resource Material Series*, 58: 160-170. Tokyo: UNAFEI.
Dostopno prek:
http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms_all/no58.pdf (3. julij 2010).
55. Gray, Louise. 2006. War declared on wildlife thieves. *News.scotsman.com*, 19. oktober.
Dostopno prek:
<http://news.scotsman.com/scotland/War-declared-on-wildlife-thieves.2819676.jp> (17. marec 2011).
56. Grieser-Johns, Andrew in Julie Thomson. 2005. *Going, Going, Gone: The Illegal Trade in Wildlife in East and Southeast Asia*. Washington D.C.: Environment and Social Development Unit, East Asia and Pacific Region, The World Bank.
Dostopno prek:
<http://siteresources.worldbank.org/INTEAPREGTOPENVIRONMENT/Resources/going-g-going-gone.pdf> (3. julij 2010).
57. Grizold, Anton. 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.
58. Hart, John A. 2009. Statement before the Committee on Natural Resources U.S. House of Representatives (March 5, 2008). V *Illegal Trade in Wildlife*, ur. Horace O. Williams in Viktor T. Grante, 135-141. New York: Nova Science Publishers, Inc.
59. Hayman, Gavin in Duncan Brack. 2002. *International Environmental Crime, The Nature and Control of Environmental Black Markets*. London: The Royal Institute of International Affairs Workshop Report, Sustainable Development Programme.
Dostopno prek:
www.chathamhouse.org.uk/.../3715_environmental_crime_background_paper.pdf (3. julij 2010).
60. Holden, Jane. 1998. *By Hook or by Crook. A Reference Manual on Illegal Wildlife Trade and Prosecutions in the United Kingdom*. Sandy, Bedfordshire: The Royal Society for the Protection of Birds.
Dostopno prek:
www.traffic.org/enforcement-reports/traffic_pub_enforce4.pdf (3. oktober 2010).
61. Humairah, Ishrath. 2008. Illegal Wildlife Trade in India – The Black Market of Life. *TreeSouls Green Education, Advocacy & Colloboration*, 16. november.
Dostopno prek:

- <http://treesouls.com/wildlife-conservation/illegal-wildlife-trade-in-india-the-black-market-of-life/> (17. marec 2011).
62. IFAW. 2007a. *International Survey Bidding for Extinction*. Yarmouth Port: International Fund for Animal Welfare.
Dostopno prek:
http://www.ifaw.org/Publications/Program_Publications/Wildlife_Trade/Campaign_Scientific_Publications/asset_upload_file64_12456.pdf (3. julij 2010).
 63. --- 2007b. *Protecting Wildlife from Commercial Trade*. Yarmouth Port: International Fund for Animal Welfare.
Dostopno prek:
http://www.ifaw.org/Publications/Program_Publications/Wildlife_Trade/Campaign_Scientific_Publications/asset_upload_file666_12431.pdf (3. julij 2010).
 64. --- 2008. *Killing with Keystrokes, An Investigation of the Illegal Wildlife Trade on the World Wide Web*. Yarmouth Port: International Fund for Animal Welfare.
Dostopno prek:
http://www.ifaw.org/Publications/Program_Publications/Wildlife_Trade/Campaign_Scientific_Publications/asset_upload_file848_49629.pdf (3. julij 2010).
 65. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. 2011. *Poročilo o delu Inšpektorata Republike Slovenije za okolje in prostor za leto 2010*.
Dostopno prek:
http://www.iop.gov.si/fileadmin/iop.gov.si/pageuploads/IRSOP_dokumenti/Porocila_IJZ/LETNO_POROCILO_2010_1_.pdf (1. april 2011).
 66. *International Union for Conservation of Nature*.
Dostopno prek:
<http://www.iucn.org/> (6. februar 2011).
 67. INTERPOL. 2010a. INTERPOL co-ordinated operation targets illegal trade in wildlife medical products. *INTERPOL media release*, 5. marec.
Dostopno prek:
<http://www.interpol.int/Public/ICPO/PressReleases/PR2010/PR014.asp> (28. marec 2011).
 68. --- 2010b. INTERPOL co-ordinated operation targeting illegal trade in endangered reptiles leads to arrests and seizures worldwide. *INTERPOL media release*, 2. november.
Dostopno prek:
<http://www.interpol.int/Public/ICPO/PressReleases/PR2010/PR089.asp> (28. marec 2011).
 69. *IUCN Red List of Threatened SpeciesTM*.
Dostopno prek:
<http://www.iucnredlist.org/> (11. april 2011).
 70. *Kazenski zakonik (KZ-1)*. Ur. l. RS 55/2008; 66/2008-popr.; 39/2009-KZ-1A.
Dostopno prek:

- http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO5050.html (20. marec 2011).
71. Kavčič, Jože. 2009. Skupni okvir obvladovanja tveganja na ravni Skupnosti. *Carina.si* 14.
Dostopno prek:
http://www.carina.gov.si/fileadmin/curs.gov.si/internet/Publikacije/stevilka_14.pdf (28. marec 2011).
 72. Kecse-Nagy, Katalin, Dorottya Papp, Amelie Knapp in Stephanie Von Meibom. 2006. *Wildlife Trade in Central and Eastern Europe: A Review of CITES Implementation in 15 Countries*. A TRAFFIC Europe Report.
Dostopno prek:
www.traffic.org/general-reports/traffic_pub_trade10.pdf (20. junij 2010).
 73. Kinver, Mark. 2010. Illegal bushmeat 'rife in Europe'. *BBC News*, 17. junij.
Dostopno prek:
<http://www.bbc.co.uk/news/10341174> (17. marec 2011).
 74. Kramer, Andrew E. 2010. At Russia-China Border, Bear Paws Sell Best. *The New York Times*, 29. junij.
Dostopno prek:
http://www.nytimes.com/2010/06/30/world/asia/30animals.html?_r=2 (17. marec 2011).
 75. Krebs, Konstantin. 2002. Inšpekcijski nadzor. V *Vodnik za izvajanje Konvencije o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (CITES)*, ur. Robert Bolješič, 109-112. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija Republike Slovenije za okolje.
 76. Kreutz, Axel. 2002. Organised Crime in the Wildlife Trade in Germany. The FUNDACEF Case. V *Proceedings of the International Expert Workshop on the Enforcement of Wildlife Trade Controls in the EU, 5-6 November 2001, Frankfurt, Germany*, ur. Monika Anton, Nicholas Dragffy, Stephanie Pendry in Tomme Rozanne Young, 56-58. Brussels: TRAFFIC Europe, Gland: The World Conservation Union in Cambridge: The World Conservation Union.
Dostopno prek:
www.traffic.org/general-reports/traffic_pub_trade8.pdf (3. oktober 2010).
 77. Kumar, Simona. 2005. Ko ptice in školjke ne končajo na italijanskih krožnikih. *Carina.si* 4.
Dostopno prek:
http://www.carina.gov.si/fileadmin/curs.gov.si/pageuploads/Publikacije/Carina.si/Stevilka_04.pdf (20. marec 2011).
 78. Lampe, Klaus von. 2008. Organised Crime in Europe: Conceptions and Realities. *Policing: A Journal of Policy and Practice* 2 (1): 7-17.
 79. Land, Graham. 2010. Video Report: Whale Hunting in Japan. *GreenFudge.org*, 12. junij.
Dostopno prek:

- <http://www.greenfudge.org/2010/06/12/video-report-whale-hunting-in-japan/> (22. december 2010).
80. Ledent, Sabra, ur. 2008. *Green Customs Guide to Multilateral Environmental Agreements*. United Nations Environment Programme.
Dostopno prek:
http://www.greencustoms.org/reports/guide/Green_Customs_Guide_new.pdf (15. februar 2011).
81. Leskovec, Anita. 2011. Izolan je vodil slovenski del švercerjev s školjkami. *Mandrač.si*, 6. januar.
Dostopno prek:
<http://www.mandrac.si/content/view/2302/10203/> (28. marec 2011).
82. Li, Yi-Ming, Gao Zenxiang, Li Xinhai, Wang Sung in Jari Niemelä. 2000. Illegal Wildlife Trade in the Himalayan Region of China. *Biodiversity and Conservation* 9 (7): 901-918.
83. Li, Zhang, Ning Hua in Shan Sun. 2008. Wildlife Trade, Consumption and Conservation Awareness in Southwest China. *Biodiversity and Conservation* 17 (6): 1493-1516.
84. Likar, Miha. 1999. *Porajajoče se nalezljive bolezni*. Ljubljana: Zbornica sanitarnih tehnikov in inženirjev Slovenije.
85. --- 2010. *Novice o kužnih boleznih*. Ljubljana: Zdravstvena fakulteta.
86. Lim, Philip. 2010. Singapore a Key Transit Hub for Wildlife Smuggling. *AsiaOne News*, 30. marec.
Dostopno prek:
<http://www.asiaone.com/News/AsiaOne+News/Singapore/Story/A1Story20100330-207562.html> (22. februar 2011).
87. Lin, Jolene. 2005. Tackling Southeast Asia's Illegal Wildlife Trade. *Singapore Year Book of International Law* 9: 191-208.
Dostopno prek:
<http://law.nus.edu.sg/sybil/downloads/articles/SYBIL-2005/SYBIL-2005-191.pdf> (3. julij 2010).
88. Logar, Jernej in Miroslav Petrovec. 2002. Zoonoze. V *Medicinska bakteriologija z imunologijo in mikologijo*, ur. Marija Gubina in Alojz Ihan, 395-403. Ljubljana: Medicinski razgledi.
89. Lowther, Jason, Dee Cook in Martin Roberts. 2002. *Crime and Punishment in the Wildlife Trade*. A WWF/TRAFFIC Report. Godalming: The Species Programme, WWF-UK, Panda House.
Dostopno prek:
www.wwf.org.uk/filelibrary/pdf/crime_and_punishment.pdf (3. julij 2010).
90. Makarenko, Tamara. 2004. The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism. *Global Crime* 6 (1): 129-145.

91. Mastny, Lisa in Hilary French. 2002. Crimes of (a) Global Nature. *World Watch Magazine* 15 (5): 12-23.
Dostopno prek:
<http://www.worldwatch.org/system/files/EP155A.pdf> (3. julij 2010).
92. *Mavri, Urška*. 2011. Intervju z avtorjem. Agencija Republike Slovenije za okolje. Ljubljana, 24. marec.
93. McElderry, Kevin. 2007. Wildlife smuggling in Asia still a roaring trade. *WordPress.com*, 3. junij.
Dostopno prek:
<http://kevinmcelderry.wordpress.com/afp-articles-and-blogs/wildlife-smuggling-in-asia-still-a-roaring-trade/> (17. marec 2011).
94. McMurray, Claudia A. 2009. Poaching American Security: Impacts of Illegal Wildlife Trade (March 5, 2008). V *Illegal Trade in Wildlife*, ur. Horace O. Williams in Viktor T. Grante, 95-105. New York: Nova Science Publishers, Inc.
95. *Ministrstvo za okolje in prostor*.
Dostopno prek:
<http://www.mop.gov.si/> (25. marec 2011).
96. Moyle, Brendan. 2009. The Black Market in China for Tiger Products. *Global Crime* 10 (1-2): 124-143.
97. Mungwashu, Lovemore. 2005. *Learning from Rhino Crimes Outcomes in East and Southern Africa*. Harare: SADC Regional Programme for Rhino Conservation & TRAFFIC East / Southern Africa.
Dostopno prek:
www.rhinoresourcecenter.com/ref_files/1197205160.pdf (3. julij 2010).
98. Naím, Moisés. 2008. *Nedovoljeno: kako tihotapci, prekupčevalci in posnemovalci ugrabljajo globalno gospodarstvo*. Ljubljana: Založba Gnostica.
99. Naylor, R. Thomas, Deane Taylor in Roksana Bahramitah. 2002. *A Typology of Profit-Driven Crimes*. Ottawa: Research and Statistics Division, Department of Justice Canada.
Dostopno prek:
http://www.justice.gc.ca/eng/pi/rs/rep-rap/2002/rr02_3/rr02_3.pdf (3. oktober 2010).
100. Naylor, R. Thomas. 2005. The Underworld of Ivory. *Crime, Law & Social Change* 42 (4-5): 261-295.
101. NWCU. 2009. *Annual Report 2009*. East Lothian: UK National Wildlife Crime Unit, North Berwick Police Station.
Dostopno prek:
<http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/921/0104584.pdf> (3. julij 2010).
102. --- 2010. *Annual Report 2009*. East Lothian: UK National Wildlife Crime Unit, North Berwick Police Station.
Dostopno prek:

- <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/921/0102391.pdf> (30. oktober 2010).
103. Ó Críodáin, C. 2007. *Study on the Effectiveness of the EC Wildlife Trade Regulations*. A TRAFFIC Europe Report for the European Commission.
Dostopno prek:
<http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/effectiveness.pdf> (27. april 2010).
104. Otovič, Vojko in Irena Morel. 2010. Nadzor trgovine z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami v EU. *Carina.si* 19.
Dostopno prek:
http://www.carina.gov.si/fileadmin/curs.gov.si/internet/Publikacije/Carina_si_stevilka_19.pdf (20. marec 2011).
105. Parry-Jones, R. in A. Knapp, ur. 2005. *Enforcement of Wildlife Trade Controls in EU Member States*. Country Profiles Compiled by TRAFFIC on behalf of Defra for the EU Wildlife Trade Enforcement Co-ordination Workshop (25th-27th October 2005).
Dostopno prek:
www.traffic.org/enforcement-reports/traffic_pub_enforce1.pdf (20. junij 2010).
106. Perez, Benito A. 2009. Testimony before the U.S. House of Representatives Committee on Natural Resources (March 5, 2008). V *Illegal Trade in Wildlife*, ur. Horace O. Williams in Viktor T. Grante, 143-151. New York: Nova Science Publishers, Inc.
107. *Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam*. Ur. l. RS 82/2002; 42/2010.
Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ODRE1883.html (25. marec 2011).
108. Prezelj, Iztok. 2001. Grožnje varnosti, varnostna tveganja in izzivi v sodobni družbi. *Teorija in praksa* 38 (1): 127-141.
109. *Protokol o posebej zaščiteneh območjih in biološki raznovrstnosti v Sredozemlju*.
Dostopno prek:
http://www.konvencije.mop.gov.si/barcelonska_protokol_zascitena_obmocja.pdf (25. marec 2011).
110. *Priporočilo Komisije (2007/425/ES) z dne 13. junija 2007 opredeljevanje niza ukrepov za izvrševanje Uredbe Sveta (ES) št. 338/97 o varstvu prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst z zakonsko ureditvijo trgovine z njimi*. Ur. l. EU L 159/45.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:159:0045:0047:SL:PDF> (11. februar 2011).
111. Puschel, Peter. 2009. Poaching America's Security: Impacts of Illegal Wildlife Trade (March 5, 2007). V *Illegal Trade in Wildlife*, ur. Horace O. Williams in Viktor T. Grante, 107-117. New York: Nova Science Publishers, Inc.
112. Reeve, Rosalind. 2006. Wildlife Trade, Sanctions and Compliance: Lessons from the CITES Regime. *International Affairs* 82 (5): 881-897.

113. *Reptile City*.
Dostopno prek:
<http://www.reptilecity.com/> (11. april 2011).
114. Rice, Mary, ur. 2008. *Environmental Crime, A Threat to Our Future*. London: Environmental Investigation Agency.
Dostopno prek:
http://www.unodc.org/documents/NGO/EIA_Ecocrime_report_0908_final_draft_low.pdf (7. julij 2010).
115. Sand, Peter H. 1997. Commodity or Taboo? International Regulation of Trade in Endangered Species. V *Green Globe Yearbook*, ur. Helge Ole Bergesen in Georg Parmann, 19-36. Oxford: Oxford University Press.
Dostopno prek:
http://www.fni.no/YBICED/97_01_sand.pdf (3. julij 2010).
116. Schneider, Jacqueline L. 2008. Reducing the Illicit Trade in Endangered Wildlife: The Market Reduction Approach. *Journal of Contemporary Criminal Justice* 24 (3): 274-295.
117. Sea Shepherd News. 2008. Black Market Whale Meat Seized in South Korea. *Sea Shepherd Conservation Society*, 14. januar.
Dostopno prek:
<http://www.seashepherd.org/news-and-media/news-080114-1.html> (17. marec 2011).
118. Sellar, John M. 2007. International Illicit Trafficking in Wildlife. *The Police Chief* 74 (6).
Dostopno prek:
http://www.policechiefmagazine.org/magazine/index.cfm?fuseaction=display_arch&article_id=1203&issue_id=62007 (3. julij 2010).
119. --- 2009. Written Testimony to the U.S. House of Representatives, Committee on Natural Resources, Regarding Poaching American Security: Impacts of Illegal Wildlife Trade. V *Illegal Trade in Wildlife*, ur. Horace O. Williams in Viktor T. Grante, 119-134. New York: Nova Science Publishers, Inc.
120. *Simšič, Igor*. 2011. Intervju z avtorjem. Inšpektorat Republike Slovenije za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano. Ljubljana, 5. april.
121. Singh, Bhalin. 2010. Plight of the Bengal: India awakens to the reality of its tigers—and their fate. *Mongabay.com*, 6. junij.
Dostopno prek:
http://news.mongabay.com/2010/0606-bhalin_belinda_wright_tigers.html (17. marec 2011).
122. *Sklep Sveta št. 82/72/EGS* z dne 3. decembra 1981 o sklenitvi Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov. Ur. l. EU L 38/1982.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:14:31982D0072:SL:>

- PDF (25. marec 2011).
123. *Sklep Sveta št. 187/2002* z dne 28. februarja 2002 o ustanovitvi Eurojusta za okrepitev boja proti težjim oblikam kriminala. Ur. l. EU L 63/2002.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:04:32002D0187:SL:PDF> (7. februar 2011).
124. *Sklep Sveta št. 371/2009* z dne 6. aprila 2009 o ustanovitvi Evropskega policijskega urada (Europol). Ur. l. EU L 121/2009.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:121:0037:0066:SL:PDF> (7. februar 2011).
125. *Summaries of EU legislation: Fight against organised crime.*
Dostopno prek:
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organised_crime/index_en.htm (11. april 2011).
126. Šeme Hočevar, Vida. 2007. *Pranje denarja: učinkovito odkrivanje in preprečevanje.* Ljubljana: GV Založba.
127. Theile, Stephanie, Attila Steiner in Katalin Kecse-Nagy. 2004. *Expanding Borders, New Challenges for Wildlife Trade Controls in the European Union.* Brussels: TRAFFIC Europe.
Dostopno prek:
www.traffic.org/general-reports/traffic_pub_trade1.pdf (3. julij 2010).
128. *Tiere.de.*
Dostopno prek:
<http://www.tiere.de/> (11. april 2011).
129. TRAFFIC Europe. 2008. *The Illegal Trade in Wild Birds for Food through South-east and Central Europe.*
Dostopno prek:
www.traffic.org/species-reports/traffic_species_birds2.pdf (30. oktober 2010).
130. --- 2010. *Compilation of EU Member State CITES Biennial Reports 2007–2008.* A TRAFFIC Europe Report for the European Commission.
Dostopno prek:
<http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/compilation%202007-2008.pdf> (12. december 2010).
131. TRAFFIC International. 2008. *What's Driving the Wildlife Trade? A Review of Expert Opinion on Economic and Social Drivers of the Wildlife Trade and Trade Control Efforts in Cambodia, Indonesia, Lao PDR, and Vietnam.* East Asia and Pacific Region Sustainable Development Discussion Papers. Washington, D.C.: East Asia and Pacific Region Sustainable Development Department, World Bank.
Dostopno prek:
www.traffic.org/general-reports/traffic_pub_gen24.pdf (3. julij 2010).

132. TRAFFIC Southeast Asia. 2008. *Identification Sheets for Wildlife Species Traded in Southeast Asia*.
Dostopno prek:
http://www.asean-wen.org/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=12&Itemid=80 (24. marec 2011).
133. *TRAFFIC the Wildlife Trade Monitoring Network*. 2010. Landmark for EU-TWIX.
Dostopno prek:
<http://www.traffic.org/home/2010/5/17/landmark-for-eu-twix.html> (17. oktober 2010).
134. Umer, Iztok. 2011. V slabega pol leta so zaslužili 143.000 evrov. *Delo.si*, 6. januar.
Dostopno prek:
<http://www.delo.si/clanek/135394> (28. marec 2011).
135. United Nations Economic and Social Council. 2002. *Progress Made in the Implementation of Economic and Social Council Resolution 2001/12 on Illicit Trafficking in Protected Species of Wild Flora and Fauna*.
Dostopno prek:
<http://www.unodc.org/pdf/crime/commissions/11comm/7e.pdf> (30. oktober 2010).
136. United Nations Office on Drugs and Crime. 2010. *The Globalization of Crime, A Transnational Organized Crime Threat Assessment*. Vienna: Studies and Threat Analysis Section, Policy Analysis and Research Branch, Division for Policy Analysis and Public Affairs, United Nations Office on Drugs and Crime.
Dostopno prek:
http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res_pdf (4. avgust 2010).
137. *Uredba Komisije (ES) št. 865/2006* z dne 4. maja 2006 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 338/97 o varstvu prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst z zakonsko ureditvijo trgovine z njimi. Ur. l. EU L 166/2006.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=428198:cs&lang=sl&list=453993:cs,453992:cs,428198:cs,&pos=3&page=1&nbl=3&pgs=10&hwords=> (7. julij 2010).
138. *Uredba Komisije (ES) št. 997/2010* z dne 5. novembra 2010 o začasni ustavitvi vnosa osebkov nekaterih prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst v Skupnost. Ur. l. EU L 290/2010.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:290:0001:0021:SL:PDF> (6. februar 2011).
139. *Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami*. Ur. l. RS 39/2008; 106/2010.
Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_URED4437.html (20. marec 2011).
140. *Uredba o zatočišču za živali prosto živečih vrst*. Ur. l. RS 98/2002.
Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_URED2602.html (20. marec 2011).

141. *Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah*. Ur. l. RS 46/2004; 110/2004; 115/2007; 36/2009.
Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_URED3192.html (20. marec 2011).
142. *Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah*. Ur. l. RS 46/2004; 109/2004; 84/2005; 115/2007; 96/2008; 36/2009.
Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_URED2386.html (20. marec 2011).
143. *Uredba Sveta (ES) št. 338/97 z dne 9. decembra 1996 o varstvu prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst z zakonsko ureditvijo trgovine z njimi*. Ur. l. EU L 61/1997.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=219003:cs&lang=sl&list=524394:cs,451705:cs,218948:cs,219005:cs,219004:cs,219003:cs,&pos=6&page=1&nbl=6&pgs=10&hwords=>
(7. julij 2010).
144. *Uredba Sveta (ES) št. 2007/2004 z dne 26. oktobra 2004 o ustanovitvi Evropske agencije za upravljanje in operativno sodelovanje na zunanjih mejah držav članic Evropske unije*. Ur. l. EU L 349/2004.
Dostopno prek:
<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=391764:cs&lang=sl&list=391764:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=>
(7. julij 2010).
145. *Veterinarska uprava Republike Slovenije*.
Dostopno prek:
<http://www.vurs.gov.si/> (20. marec 2011).
146. Warchol, Greg L., Linda L. Zupan in Willie Clack. 2003. Transnational Criminality: An Analysis of the Illegal Wildlife Market in Southern Africa. *International Criminal Justice Review* 13 (1): 1-27.
147. *Warrington Pets & Exotics*.
Dostopno prek:
<http://www.warringtonpetsandexotics.com/> (11. april 2011).
148. Wheat, Elizabeth E. 2007. *Wildlife Smuggling in the EU: Risk for Candidate States During Expansion*. Conference Papers. Chicago: Annual Meeting of the Midwest Political Science Association.
Dostopno prek:
http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/9/8/6/2/p198628_index.html (3. julij 2010).
149. White, Rob. 2004. *Environmental Crime in Global Context: Exploring the Theoretical and Empirical Complexities*. Conference Paper. Crime in Australia: International Connections. Melbourne: Australian Institute of Criminology International Conference.
Dostopno prek:
http://www.aic.gov.au/events/aic%20upcoming%20events/2004/~/_media/conferences/2004/white.ashx (3. julij 2010).

150. *World Trade Organization*.
Dostopno prek:
<http://www.wcoomd.org/home.htm> (6. februar 2011).
151. Wright, Diana. 2005. Domestic black market for endangered wildlife thrives in Indonesia; Group fights to save wild species from poaching and habitat loss. *Mongabay.com*, 18. september.
Dostopno prek:
<http://news.mongabay.com/2005/0918-profauna.html> (17. marec 2011).
152. Wyatt, Tanya. 2009. Exploring the Organization of Russia Far East's Illegal Wildlife Trade: Two Case Studies of the Illegal Fur and Illegal Falcon Trades. *Global Crime* 10 (1–2): 144-154.
153. Wyler, Liana Sun in Pervaze A. Sheikh. 2009. International Illegal Trade in Wildlife: Threats and U.S. Policy. V *Illegal Trade in Wildlife*, ur. Horace O. Williams in Viktor T. Grante, 1-55. New York: Nova Science Publishers, Inc.
154. *Zakon o ohranjanju narave (ZON-UPB2)*. Ur. l. RS 96/2004.
Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO1600.html (20. marec 2011).
155. *Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov (MKVERZ)*. Ur. l. RS-MP 17/1999.
Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO2105.html (20. marec 2011).
156. *Zakon o veterinarstvu (ZVet-1)*. Ur. l. RS 33/2001.
Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO2322.html (20. marec 2011).
157. Zamparutti, Tony, ur. 2006. *Study on the Enforcement of the EU Wildlife Trade Regulations in the EU-25*. Final Report: Overview Paper. Study Contract n° 07-07010406/2005/411826/MAR/E.2. Brussels: European Commission.
Dostopno prek:
ec.europa.eu/environment/cites/pdf/.../enforcement_trade.pdf (3. julij 2010).
158. Zimmerman, Mara E. 2003. The Black Market for Wildlife: Combating Transnational Organized Crime in the Illegal Wildlife Trade. *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 36 (5): 1657-1689.